

KUNGL. VITTERHETS HISTORIE
OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN

KONFERENSER 87

SVENSK ANTIKFORSKNING VID MEDELHAVET

GUSTAF VI ADOLF OCH FÄLTARKEOLOGI
I HISTORISKT PERSPEKTIV

Svensk antikforskning vid Medelhavet

Gustaf VI Adolf och fältarkeologi i historiskt perspektiv

Redaktör: *Frederick Whitling*

Konferenser 87

KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH
ANTIKVITETS AKADEMIEN

Svensk antikforskning vid Medelhavet. Gustaf VI Adolf och fältarkeologi i historiskt perspektiv. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, *Konferenser* 87. Stockholm 2014. 116 s.

Abstract

(Swedish Research on Antiquity in the Mediterranean. Gustaf VI Adolf and Field Archaeology in Historical Perspective.) The present conference publication offers insights on Swedish classical studies and archaeological fieldwork around the Mediterranean, from the early nineteenth century to the 1970s. The chronological and thematic focus lies on King Gustaf VI Adolf, 1882–1973, and his role as archaeologist and as chairman of a number of archaeological societies, expeditions and research institutes during his long period as Crown Prince, 1907–1950. The volume investigates and discusses the influence of this royal link with Swedish archaeological projects in terms of research initiation, infrastructural support and publications. It comprises the geographical areas around the Mediterranean that have been covered by Swedish archaeological research and teaching. The ambition has been to place archaeological fieldwork in a wide historical, social, cultural and political context. The volume offers keys to interpretation such as nationalism, politics, rivalry, cultural heritage reception, satellite effects, initiators in relation to structures, cultural, social and economic conditions, as well as gender roles and perceptions of tradition. It aims to meet the increasing interest in research history and the history of academic disciplines of recent years.

Keywords

History of classical archaeology, classical studies in Sweden, Gustaf VI Adolf, excavations, fieldwork, Mediterranean, archaeological societies, expeditions, antiquity, foreign schools, research history, history of ideas, history of science

© 2014 Författarna och KVHAA, Stockholm

ISBN 978-91-7402-427-2/pdf

ISSN 0348-1433

Utgivare	Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien (KVHAA) Box 5622, 114 86 Stockholm, Sweden http://www.vitterhetsakad.se
Distribution	eddy.se ab, Box 1310, 621 24 Visby http://vitterhetsakad.bokorder.se
Omslag, typografi	Lars Paulsrud
Omslagsbild	Kronprins Gustaf Adolf i Asine, 1922. Bernadottebibliotekets bildarkiv
Grafisk form	Bitte Granlund/Happy Book
Tryck	DanagårdLiTHO, Ödeshög, Sweden 2014

Innehåll

Förord	9
<i>Frederick Whitling</i> : Inledning	11
<i>Fredrik Thomasson</i> : Johan David Åkerblad – arkeolog i Rom	19
<i>Anna Gustavsson</i> : Svensk-italienska forskarkontakter under slutet av 1800-talet	22
<i>Anna Blennow</i> : Filologer och ruiner. Vilhelm Lundström och Johan Bergman och deras kursverksamhet i Rom i början av 1900-talet	29
<i>Gullög Nordquist</i> : Arkeologer i Athen på 1890-talet. Sam Wide och Lennart Kjellberg	35
<i>Ingrid Berg</i> : ”Fälttåg” och ”kappsäckslif” – arkeologiska självbilder och borgerlig manlighet runt sekelskiftet 1900	40
<i>Sanne Houby-Nielsen</i> : Den Svenske Cypernekspedition 1927–1931 i lyset af det britiske kolonistyre	45
<i>Kristian Göransson</i> : Svenska Cypernexpeditionen 1927–1931. Kronprins Gustaf Adolfs betydelse före, under och efter utgrävningarna	51

<i>Frederick Whitling:</i> Eders Kunglig Höghet! H. K. H. Kronprinsen, ordförande	55
<i>Ann-Louise Schallin:</i> Persson, kronprinsen och bronsålderns kungar i Argolis	61
<i>Ingrid Edlund-Berry:</i> Från Ardea till <i>Deliciae Fictiles</i> : Arvid Andréns pionjärgärning inom svensk antikforskning	65
<i>Adam Lindhagen:</i> Erik Sjöqvist, Gustaf VI Adolf och utgrävningarna i Morgantina (Sicilien)	70
<i>Fredrik Tobin:</i> Amiral Erik Wetters arkeologiska verksamhet	77
<i>Eva Rystedt:</i> Fältarbete, vetenskap, kulturarv. Ett brett perspektiv på svensk Medelhavsarkeologi	81
<i>Pontus Hellström:</i> Något om kungligt stöd för svenska utgrävningar i Turkiet	87
<i>Paavo Roos:</i> Klippgravsforskning i Karien	93
<i>Hans-Åke Nordström:</i> Den samnordiska Nubienexpeditionen 1961–1964	95
<i>Arto Penttinen:</i> Arkeologi i juntans Grekland	101
Bibliografi	107
Om författarna	113

Deltagare i konferensen "Svenskar vid Medelhavet" vid Kungliga Slottet, Stockholm, 1 juni 2013. Foto: Fredrik Thomasson (ej i bild).

Förord

Konferensen *Svenskar vid Medelhavet. Den arkeologiske kronprinsen och svensk antikforskning i historiskt perspektiv* (Stockholm, 30 maj–1 juni 2013) finansierades av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Organisatörerna, Frederick Whitling, Kristian Göransson och Fredrik Tobin, tackar akademien för det ekonomiska möjliggörandet av konferensen. Tack även till Eva Rystedt för stöd och synpunkter, samt till Ulriksdals slott (Ulla-Britt de Marchi och Kerstin Hagsgård), Medelhavsmuseet (Sanne Houby-Nielsen och Suzanne Unge Sörling), Kungl. Slottet (Antoinette Ramsay Herthelius) och Östasiatiska museet (Eva Myrdal) för generös välvilja i samband med konferensen. Som redaktör för konferensvolymen vill jag rikta ett varmt tack till Anna Forsling, publikationsansvarig vid Kungl. Vitterhetsakademien, och till textredaktören Lena Albihn.

Konferensen, vars bidrag här publiceras i den ordning de presenterades och i sammanfattad form, syftade delvis till att fungera som en språngbräda mot ett kontextuellt forskningshistoriskt belysande av klassiska studier och antikvetenskap. Ett annat syfte var att åstadkomma ett forum för inom- och tvärvetenskapliga samtal kring den klassiska arkeologins vetenskapshistoriska utveckling – framför allt under första hälften av 1900-talet, den period då Gustaf VI Adolf i egenskap av kronprins personligen presiderade över delar av den klassiska arkeologins organisation i Sverige. Konferensvolymen är avsedd att utgöra en forskningshistorisk resurs för kommande arbeten samt att fungera som en strävan mot och vägvisare för djupare disciplinhistorisk förståelse.

Frederick Whitling

Inledning

Frederick Whitling

Föreliggande publikation av bidragen i konferensen *Svenskar vid Medelhavet. Den arkeologiske kronprinsen och svensk antikforskning i historiskt perspektiv*, speglar såväl konferensens empiriska innehåll och forskningsmässiga utmaningar som dess ansats att inventera och diskutera svensk arkeologi i Medelhavsområdet i ett historiskt perspektiv. Konferensen – som spände över en längre tidsperiod, vad som skulle kunna definieras som ”modern” tid, från cirka år 1800 – fokuserade på kronprins Gustaf Adolf, sedermera kung Gustaf VI Adolf, 1882–1973, och dennes roll som arkeolog och ordförande, eller *primus motor*, i ett flertal arkeologiska sällskap, expeditioner och forskningsinstitut. ”Gamle kungen”, ”kungen som grävde”, uppfattades i sin samtid ofta som en sympatisk, folkkär och inte minst bildad monark – en uppfattning som, nu mer än 40 år efter hans död, kanske har hunnit blekna något hos yngre generationer.

Det fokus som har lagts här på Gustaf VI Adolfs roll som arkeolog är förknippat med den så gott som unika roll han kom att spela under sin långa tid som kronprins (1907–1950), då han kunde agera förhållandevis fritt och uttalat följa sina personliga intressen. Ett av dessa, tillika ett av de starkaste, var just fältarkeologi och, i dess förlängning, antikforskning. Det är detta engagemang och det inflytande han utövade i diverse forskningsnätverk som är av intresse här; inte primärt kungahuset i sig eller dess roll, även om denna diskuteras i historiskt perspektiv med en kritisk återblick.

Konferensen syftade till en inventering och undersökning av svensk forskning kring antiken, i synnerhet den som har genomförts i fält på olika platser runt Medelhavet, med ett kronologiskt spann från tidigt 1800-tal till de stora svenska utgrävningsprojekten under andra hälften av 1900-talet. Konferensen har geografiskt omfattat de områden runt Medelhavet där forskning och undervisning har bedrivits i svensk regi. Ambitionen har således varit att placera den svenska fältarkeologiska verksamheten – forskningsinstitut, utgrävningar, kurser för studenter och annan vetenskaplig

verksamhet – i en vid samhällshistorisk, kulturell och politisk kontext. Konferensen har samlat forskare inte enbart från den klassiska arkeologin, utan även från närliggande discipliner som historia och filologi.

Förhoppningen är att volymen kan utgöra en användbar utgångspunkt för fortsatt aktivitet. Denna förhoppning utsträcks till skapandet av förutsättningar för framtida forskningsprojekt och samarbeten i en ny ”tid av öppenhet mellan forskningsfälten” – för att parafrasera Eva Myrdal – mellan forskare och forskningsgrupper som delar forskningshistoriska intressen. Att konferensens ämne är en angelägenhet inte bara för de svenska universiteten har tydliggjorts genom att konferensdeltagarna har kommit från museivärlden, Riksantikvarieämbetet, Kungl. Vitterhetsakademien och de svenska Medelhavsinstituten i Rom och Athen.

Konferensen har avsett att möta det gradvis stadigt ökande intresset för den svenska antikforskningens historia under senare år. Forskningshistoriska perspektiv har fått ett stort genomslag i många andra akademiska discipliner, inte minst i den nordiska arkeologin, genom exempelvis Evert Baudous *Den nordiska arkeologin – historia och tolkningar* (2004), Oscar Montelius: *om tidens återkomst och kulturens vandringar* (2012), Stig Welinders *Min svenska arkeologihistoria: ett ekonomiskt och socialt perspektiv på 1900-talet* (2003) samt Ola W. Jensens *Forntid i historien: en arkeologihistorisk studie av synen på forntid och forntida lämningar, från medeltiden till och med förupplysningen* (2002). För arkeologi i ett brett historiskt perspektiv kan här nämnas två exempel på en allt rikare flora av litteratur i ämnet: Bruce G. Triggers *Arkeologins idéhistoria* (1993) och Margarita Díaz-Andreus *A World History of Nineteenth-Century Archaeology. Nationalism, Colonialism, and the Past* (2007). En kritisk granskning och kontextuell förståelse av disciplinernas framväxt och utveckling i det förflutna är en viktig del av ämnets utveckling i framtiden. Antikvetenskapen har tagit steg i denna riktning i samband med hundraårsjubileet 2009 av ämnet Antikens kultur och samhällsliv (tidigare Klassisk fornkunskap och antikens historia); exempel på denna riktning återfinns hos Niklas Hillbom och Eva Rystedt i boken *Antikens kultur och samhällsliv i Lund: hundra år av pedagogik och forskning 1909–2009* (2009) samt i min doktorsavhandling ”The Western Way: Academic Diplomacy: Foreign Academies and the Swedish Institute in Rome 1935–1953” (2010).

Konferensens organisatörer delar ett flertal forskningshistoriska intressen. Genom sitt arbete med inventering och diskussion av gravar vid den traditionstyngda svenska utgrävningsplatsen San Giovenale i Etrurien kommer Fredrik Tobin i kontakt med amiral Erik Wetter och Gustaf VI Adolf under dennes tid som kung, 1950–1973. Kristian Göransson har många beröringspunkter med den arkeologiske kronprinsen och kungen, inte minst genom sin täta kontakt med den svenska Cypernexpeditionen 1927–1931, och som intendent på Medelhavsmuseet. Som direktör för Svenska insti-

Sanne Houby-Nielsen, Suzanne Unge Sörling, H.K.H. Kronprinsessan Victoria, Kristian Göransson, Frederick Whitling och Fredrik Tobin, Medelhavsmuseet, Stockholm, 31 maj 2013. Foto: Karl Zetterström/Världskulturmuseerna.

tutet i Rom fördjupas hans samband ytterligare med verksamheten i Italien, som låg Gustaf VI Adolf så varmt om hjärtat. Det svenska Rominstitutet, grundat 1925, var i flera avseenden den dåvarande kronprinsens skapelse. Jag driver själv ett pågående forskningsprojekt om Gustaf VI Adolf som arkeolog och kulturmecenat. Projektet fokuserar på Gustaf Adolfs period som kronprins, och syftar till att ge en heltäckande och kontextuell bild av hans arkeologiska gärning och intressen 1897–1973, med speciellt fokus på perioden 1920–1950.

Konferensen ägde rum på huvudsakligen tre platser på lika många dagar: den 30 maj på Ulriksdals slott, där Gustaf VI Adolf ofta vistades, inte minst om våren, den 31 maj på Medelhavsmuseet och den 1 juni i Kungl. Myntkabinettets hörsal. Konferensen avslutades med en visning av Gustaf VI Adolfs privata bibliotek på Kungliga Slottet av slottsbibliotekarie Antoinette Ramsay Herthelius, samt med en specialvisning av den då nyligen invigda femtioårsjubileumsutställningen på Östasiatiska museet – ”Kungens gåva. Gustaf VI Adolfs gåva till svenska folket” – och den för utställningen organiserade specialutställningen i museets bibliotek av intendent och enhetschef Eva Myrdal.

Konferensen har velat framhäva svensk Medelhavsarkeologi och antikforskning i forskningshistoriskt perspektiv samt den kungahusförbindelse som skapade så goda förutsättningar för denna ämnesgren under större delen av 1900-talet. Med idéhistoriska, institutionshistoriska och individhistoriska perspektiv som utgångspunkt undersöktes svensk forskning kring antiken i stort, i synnerhet den som skett i fält runt Medelhavet. Konferensen har tagit avstamp i Gustaf VI Adolfs samordnande roll i utvecklingen av antikforskning och klassisk arkeologi i Sverige, samt i bilden av kronprinsen som en ”samlande nod” i den mellankrigstida miljö och nätverk av individer i Sverige som skapade de ekonomiska, diplomatiska och forskningsmässiga förutsättningarna för insamling och fältarbeten, med fokus på Medelhavsområdet. Fältverksamheten, forskningsinitieringen, det infrastrukturella stödet, samt den politiska och sociala kontexten utgjorde kärnområdet för den del av konferensen som direkt berörde kronprinsen. Ämneshistorik och forskning om antiken i historiskt perspektiv har legat i fokus genomgående. I detta sammanhang har det varit av vikt att även inkludera samtidig forskningsutveckling, såväl på hemmaplan som i den klassiska filologin.

Tolkningsnycklar, gränssnitt och folkligt kapital. Framtida forskningsutmaningar

Gustaf VI Adolf uttryckte själv följande på temat direkt kontakt med klassisk kultur: ”För mig växte fornforskningens hela omfång med ett enda slag. Arkeologiska beröringspunkter och sammanhang tycktes mig vara tillfinnandes nästan överallt. Plötsligt gick det upp för mig huru små ens egna nationella problem på fornforskningens område måste te sig vid jämförelsen med de internationella. Först om vi sätta in de förra i deras internationella sammanhang bli de fullt förståeliga och antaga som en följd därav rimliga proportioner.” Citatet är hämtat från Bo Gyllensvärd text om Gustaf VI Adolf som arkeolog, samlare och kännare, som framhävde att kronprinsen under 1920- och 1930-talen ”framstod alltmer som den lärde och idégivande kännaren, forskaren och koordinatören. Själv ansåg han sig alltid som amatör.” Gyllensvärd överdrev nog inte när han sammanfattade ”lärdomsfursten” Gustaf Adolfs kulturella gärning sålunda:

”Genom hela sitt verksamma liv som kronprins och kung kom Gustav VI Adolf att utföra en kulturgärning som saknar motsycke sedan Gustav III:s dagar. Inte nog med att han på allt sätt stödde svensk arkeologisk forskning i sitt eget land, han intresserade sig för och uppmuntrade de svenska forskningsprojekt som bedrevs på klassisk mark i Grekland och Italien samt i främre Orienten och Östastien.” Gustaf VI Adolfs engagemang och intresse för arkeologi och den klassiska saken var av stor betydelse för de många svenska Medelhavsarkeologiska projekt som inleddes efter första världskriget med grävningarna i Asine, inte minst i termer av att skapa förutsättningar för såväl utgrävningar som bildandet av forskningsinstitut.

Konferensen har betonat diverse forskningshistoriska *tolkningsnycklar*, såsom exempelvis nationalism, filosofi, politisk kontext, rivalitet och konkurrens, kulturarvskonsekvenser, satelliteffekter, initiatörer (individer) i relation till strukturer, kulturella, sociala och ekonomiska förutsättningar, samt könsroller och traditionsuppfattningar. En alternativ ingång till tolkningsproblematiken erbjuds genom Pierre Bourdieus teorier om eliternas distansering med hjälp av ekonomiskt och kulturellt kapital. I en diskussion av ”folkligt kapital” (efter Bourdieu), har Bodil Petersson och Jes Wienberg nyligen framhåvt att man ”för att förstå den kongelige arkæologi må [...] vende Bourdieus teori på hovedet”. Eftersom kungahuset redan tillhör en egen, förvisso konstruerad, kategori, behöver kungahuset folkligt kapital för att närma sig folket: ”Og her er arkæologien det perfekte valg som hobby.” Den är, åtminstone på ytan, till del politiskt neutral, ”den forener ånd og hånd”, och kan bedrivas på en kvalificerad nivå på amatörbasis. ”Men måske først og fremmest, så knytter arkæologien an till fortællingen om nationen, hvor kongehuset er en vigtig byggesten.”

I konferensens slutdiskussion framhävdes kungahusengagemangets roll i arkeologi och antikforskning i Sverige. Den kungliga anknytningen i svenska arkeologiska projekt har varit stark, men i viss mån dold – kronprinsen kan betraktas både som en *primus motor* och en *deus ex machina*. Under konferensen diskuterades bland annat Oskar II:s mecenatskap i Larisa-grävningarna i Turkiet 1902 och principen ”om han bidrar, bidrar andra” – en princip som har varit nog så viktig för svenska utgrävningsprojekt i Medelhavsområdet och på annat håll under 1900-talet, genom kronprins Gustaf Adolfs aktiva engagemang i såväl finansierings- som tidshänseende. Kungahusförbindelsens roll i termer av forskningsinitiering, infrastrukturellt stöd och publicering har i det avseendet varit odiskutabel, samtidigt som samspelet mellan praktik och politik (politisk och social kontext – med avstamp i exempelvis Johan David Åkerblads samtida kritik av plundring) är viktiga faktorer i en mer nyanserad förståelse av detta inflytande. De arkeologiska fältprojekten har berört generationer av arkeologer – samtidigt har det oftast rört sig om ett begränsat antal personer, vilket även har inneburit senare avspieglingar i bland annat tjänstestrukturer.

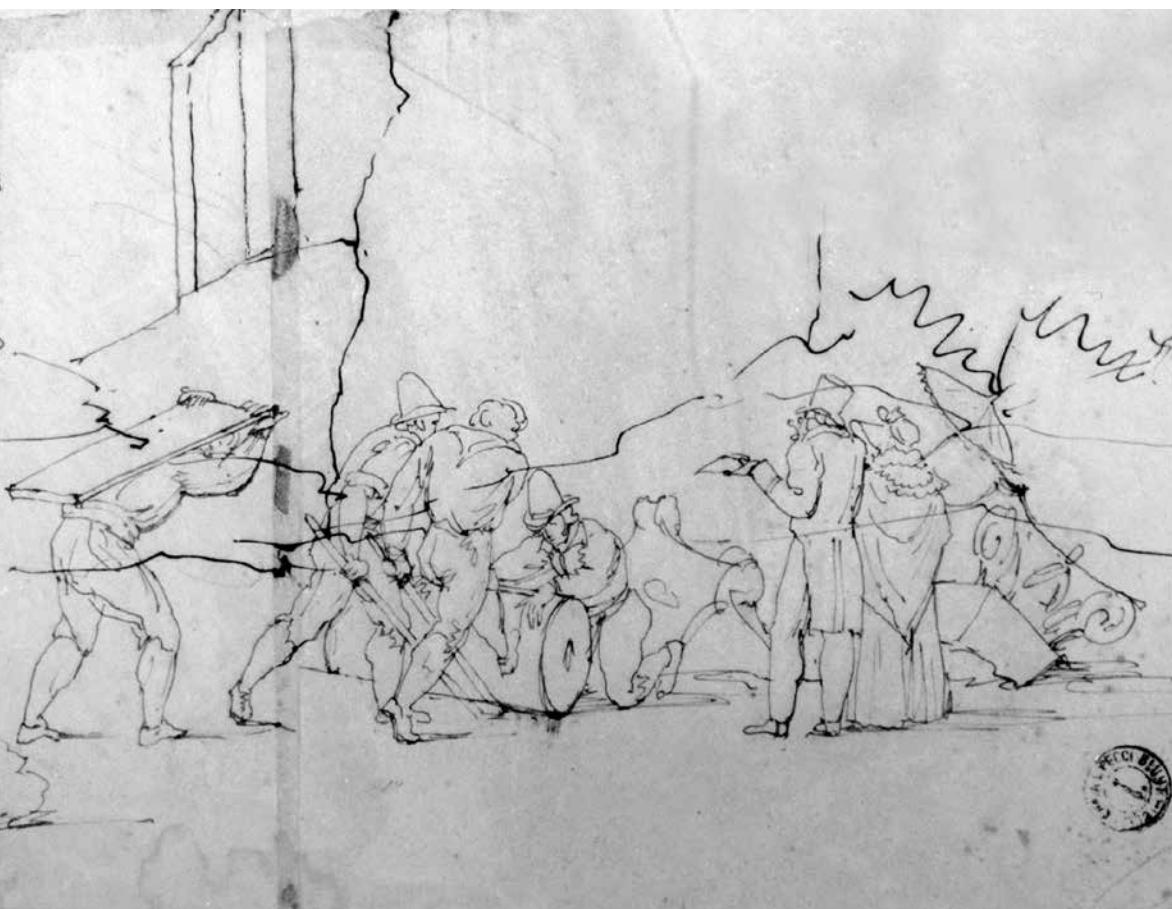
Konferensen har utgjort ett steg på vägen mot en problematisering av Gustaf VI Adolfs roll och inflytande. Vilka eventuella pris måste exempelvis betalas för den "folkliga" verksamhet som arkeologin representerar? Kungahusets och kronprinsens roll skulle förslagsvis snarare kunna betraktas i termer av ett *gränssnitt* än som en förmedlingsnod. Inflytande och inverkan skulle således kunna betraktas i relativa termer. Interaktion och influens i olika nätverk av individer och initiatörer skulle kunna förstås i termer av reaktioner och effekter – "ringar på vattnet" – i narrativ med multipla ingångsvinklar och parallella utvecklingslinjer. Definitioner, urvalskriterier och analyskalkor har då en stor inverkan på resultatet.

Konferensen har velat diskutera en kunskaps- och metodfront i forskningshistoriska perspektiv gällande svensk antikforskning. Den uttalade förhoppningen har varit att konferensen – och redogörelsen – ska kunna fungera som en grundsten för kommande forskning, tvärvetenskaplig såväl som inom ramen för de redan etablerade universitetsämnena. Denna publikation syftar således till att samtidigt utgöra en inventering och en överblick gällande samtidig fältarkeologisk verksamhet och forskning.

BIBLIOGRAFI

- Baudou, E. (2004), *Den nordiska arkeologin – historia och tolkningar*. Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.
- Baudou, E. (2012), *Oscar Montelius: om tidens återkomst och kulturens vandringar*. Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien/Atlantis, 2012.
- Diaz-Andreu, M. (2007), *A World History of Nineteenth-Century Archaeology: Nationalism, Colonialism, and the Past*. Oxford: Oxford University Press. (Oxford Studies in the History of Archaeology.)
- Gyllensvärd, B. (1991), "Gustav VI Adolf: Arkeolog, samlare, kännare", i: *Bernadotter i politik och kulturliv*, red. G. Vogel-Rödin. Lidköping: Stiftelsen Läckö Institutet, 174–187.
- Hillbom, N. & Rystedt, E. (2009), *Antikens kultur och samhällsliv i Lund: hundra år av pedagogik och forskning 1909–2009*. Lund: Lunds universitet.
- Jensen, O. W. (2002), *Forntid i historien: en arkeologihistorisk studie av synen på forntid och forntida lämningar, från medeltiden till och med förupplysningen*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Myrdal, E. (2013), "Publika rum för möte med världen", i: *Kungens gåva. Gustaf VI Adolfs gåva till svenska folket*, red. E. Myrdal. Stockholm: Östasiatiska museet, 15–31.
- Petersson, B. & Wienberg, J. (2012), "Majestæter, arkæologi og arkæologihistorie", i: *Att återupptäcka det glömda. Aktuell forskning om forntidens förflutna i Norden*, red. P. Nicklasson & B. Petersson. Lund: Lunds universitet, 71–81.

- Trigger, B. G. (1993), *Arkeologins idéhistoria*. Översättning: Öjevind Lång. Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion. Orig. titel: *A History of Archaeological Thought*, 1989.
- Welinder, S. (2003), *Min svenska arkeologihistoria: ett ekonomiskt och socialt perspektiv på 1900-talet*. Lund: Studentlitteratur.
- Whitling, F. (2010), "The Western Way. Academic Diplomacy: Foreign Academies and the Swedish Institute in Rome, 1935–1953". Florens: Department of History and Civilization, European University Institute.

Det finns inget känt porträtt av Johan David Åkerblad. Teckningen visar arbetet vid Fokaskolonnen, med Elizabeth Cavendish och en man som troligen är Åkerblad. Gabinetto delle stampe 976, Museo di Roma.

Johan David Åkerblad – arkeolog i Rom

Fredrik Thomasson

Johan David Åkerblad (Stockholm 1763–Rom 1819) är huvudsakligen känd för sin tolkning av den demotiska inskriften på Rosettastenen. Mindre omtalad är hans gärning som arkeolog i Italien. Åkerblad levde från 1805 till sin död i Italien, från 1809 var han fast bosatt i Rom. Jag redovisade vid konferensen dels Åkerblads roll som grävande arkeolog, dels hans medverkan i den samtida livliga arkeologiska debatten.

Åkerblad var medlem i Roms arkeologiska akademi och betraktade med ironi de italienska antikvariernas strider. Arkeologin i Italien under 1800-talets första decennier var i högsta grad politiserad. Åkerblad stod på god fot med den franska ockupationsmakten (1809–1814) och var ansvarig för utgrävningen 1811 på Forum Romanum då Via Sacra återupptäcktes. Liksom många italienska kollegor hade han svårigheter efter påvemaktens återkomst 1814, då nästintill all arkeologisk verksamhet på Forum avstannade under ett par år. Åren 1816–1819 ledde han utgrävningarna kring Fokaskolonnen med stöd av Elizabeth Cavendish, hertiginnan av Devonshire. Han hade före sin död 1819 långtgående planer på att försöka få till stånd ett projekt för att undersöka Forums utsträckning.

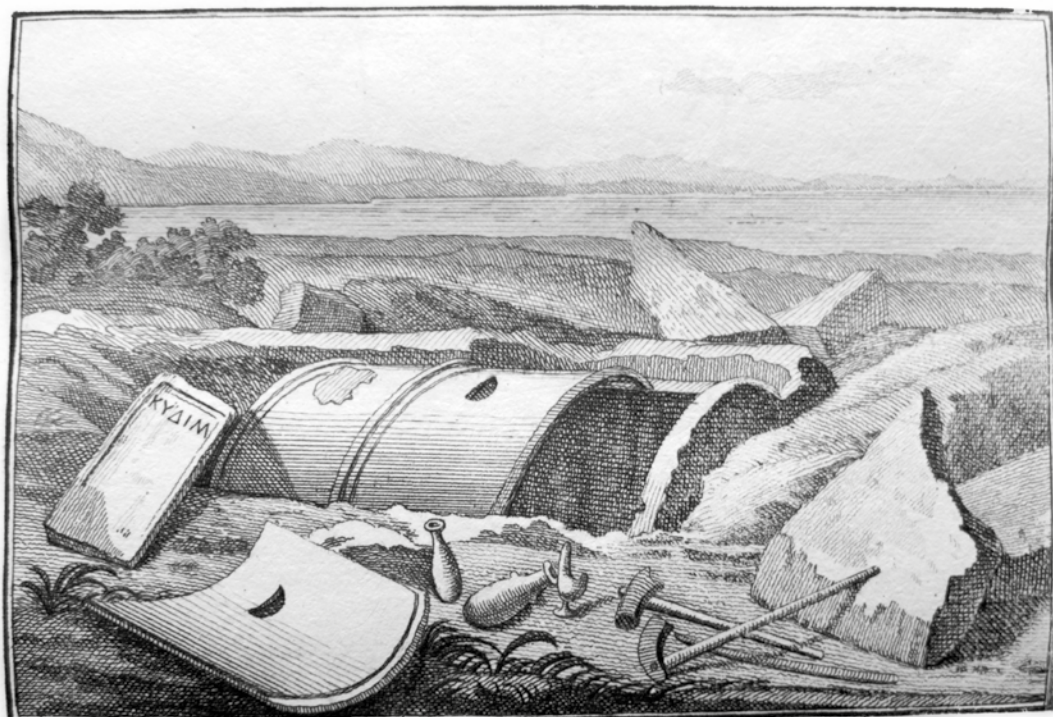
Åkerblads publikationer visar prov på intressanta resonemang kring arkeologiska frågor. Han kritiserade bortförandet av arkeologiska föremål från det osmanska Grekland i tryck så tidigt som 1800, alltså långt före exempelvis lord Byrons attacker mot lord Elgin. Han var även senare mycket kritisk mot plundringarna i Grekland. Åkerblad förespråkade också tidigt utförlig dokumentation av utgrävningar och påpekade att föremålens kontext är nödvändig för historiska tolkningar av fyndplatserna.

Man kan diskutera varför Åkerblads roll som arkeolog är nästintill obeaktad i svensk lärdomshistoria. Hans självvalda exil var inte alltid uppskattad i hemlandet och Aterbom skrev om honom att: ”Den, som föraktar Sverige, bör föraktas af Sverige och

hvarje Svensk tillbaka.” Huruvida liknande tillmälen fortfarande kan inverka på vår historiesyn är en öppen fråga, tydligt är dock att Åkerblad tidigt skrevs ut ur en svensk tradition. Detta konfirmerades även under konferensen då hans namn inte fanns med bland de svenska arkeologer som redovisades som aktiva i Medelhavsområdet.

BIBLIOGRAFI

- Lechevalier, J.-B. (1800), *Reise nach Troas oder Gemählde der Eben von Troja in ihrem gegenwärtigen Zustande vom Bürger Lechevalier*, översatt och förkortad av C. G. Lenz. Altenburg, Erfurt, 232.
- Thomasson, F. (2010), ”Justifying and Criticizing the Removals of Antiquities in Ottoman Lands: Tracking the Sigeion Inscription”, *International Journal of Cultural Property*, 17:3, 493–517 (för en diskussion kring Åkerblads och andra svenska resenärers attityd till plundringarna i Grekland).
- Thomasson, F. (2013), *The Life of J. D. Åkerblad. Egyptian Decipherment and Orientalism in Revolutionary Times*. Leiden: Brill. (Brill’s Studies in Intellectual History, vol. 213.)

S. Pomardi del. al. Pireo 1805.

Frontespis i Johan David Åkerblads Iscrizione greca sopra una lamina di piombo trovata in un sepolcro nelle vicinanze di Atene, Rom 1813. Graven nära Pireus grävdes ut av den franske konsuln och konstagenten L.-F.-S. Fauvel 1805. Bilden beskriver väl tidens arkeologiska praxis. Gravens täckning öppnades med en slägga och man tog de föremål som hade ett värde på antikmarknaden. Åkerblad var en tidig kritiker av liknande arkeologiska "metoder". Foto: Fredrik Thomasson.

Svensk-italienska forskarkontakter under slutet av 1800-talet

Anna Gustavsson

Introduktion

Ett nyligen initierat forskningsprojekt behandlar de svenska arkeologerna Oscar Montelius och Hans Hildebrands tidiga kontakter med Italien. Utifrån den internationalisering och professionalisering av arkeologin som ägde rum under slutet av 1800-talet vill jag analysera vad som skedde i mötet mellan de svenska och italienska arkeologer som ingick i den första generationen professionella yrkesutövare.

Den förhistoriska arkeologins framväxt i Europa är starkt kopplad till tidiga geologiska undersökningar i Italien (och angränsande områden i alpregionen i Schweiz och Frankrike). Dessa studier skapade, tillsammans med skandinaviska metoder för typologi och kronologi, användbara internationella verktyg för studiet av förhistorien. Några av de viktigaste frågorna var bronsålderns ursprung, bronsålderns relation till järnåldern och relationen mellan de italiska järnålderskulturerna. Bland dem kom etruskerna att få en nyckelroll. I och med Bolognakongressen 1871 tog diskussionerna ordentlig fart och utmynnade i vetenskaplig polemik och en debatt som har fortsatt in i vår tid. Trots en stark svensk tradition av Medelhavsstudier och etruskologi, har mycket lite skrivits om det tidiga svenska deltagandet i diskussionen om den italiska järnåldern, innan etruskologin hade etablerats som en egen disciplin. Kontextuella arkeologihistoriska studier saknas.

Bakgrund

Det är närmast omöjligt att särskilja framväxten av den arkeologiska moderna vetenskapen från 1800-talets politiska, nationalistiska och även rasistiska strömningar och statliga agendor. Sverige och Italien hade olika historisk bakgrund, men båda nationalstaterna var i behov av att skapa ny historia. Den svenska staten behövde

omdefinieras, och den italienska skulle skapas från grunden. I Sverige hade man av förklarliga skäl använt sig av förhistoriska lämningar för att konstruera sin historia ända sedan 1600-talet. Efter enandet av Italien år 1861, och kanske speciellt efter att Rom knappt tio år senare intogs och blev landets reella huvudstad, började en irritation gradvis växa bland vissa forskargrupper över att allt fokus så länge hade legat på den romerska kulturen. Det är ingen slump att den förhistoriska arkeologin kom att utvecklas starkast och snabbast i de nordliga italienska provinserna. I Italien inrättades en lärostol i förhistorisk arkeologi runt 1875 och arkeologen Luigi Pigorini tilldelades denna. I Sverige inrättades lärostolar i de arkeologiska disciplinerna relativt sent, och arkeologisk forskning kom därför att till en början ha sin bas på Historiska museet i Stockholm. Här arbetade Bror Emil Hildebrand, Hans Hildebrand och Oscar Montelius med den första arkeologiska utställningen som öppnade 1866, på nedre plan i det då nyinrigda Nationalmuseums lokaler. Hans Hildebrand och Oscar Montelius vann tidigt ett stort internationellt erkännande och reste bägge ut i Europa under långa perioder, bland annat med hjälp av det Letterstedtska resestipendiet. En sådan finansiering var vid den här tiden unik i Europa. De besökte en imponerande mängd museer i Europa och Italien, och det fanns en tanke om att man både kunde och borde se samtliga tillgängliga artefakter.

De två kollegorna såg olika på sina studier. Hildebrand var mer kulturhistoriskt orienterad och tittade även på utställningspedagogik, medan Montelius var inriktad på att studera enskilda föremål och att arbeta med systematisering. Både Montelius och Hildebrand har mycket varierande ämnen bland sina publikationer, alltifrån svensk medeltid till italisk förhistoria och artiklar om Troja och Mykene.

I Norden hade man börjat fastslå treperiodsystemet (sten-, brons- och järnålder), inte bara som ett utställningspedagogiskt grepp genom typologiska presentationer på museerna i Köpenhamn och Stockholm, utan även som vetenskapliga perioder i människans förhistoria. I Europa såg det annorlunda ut, speciellt från tyskt håll var man mycket kritisk. Det var framför allt metallåldern som ställde till problem, och det dröjde ända in på 1880-talet innan begreppen brons- och järnålder kom att bli någorlunda etablerade på kontinenten, även om diskussionerna om exakt indelning av underperioder fortsatte.

Internationella kongresser

De internationella kongresser som blev återkommande från 1860-talet och framåt var av fundamental betydelse för den arkeologiska vetenskapens utveckling. Första gången ett stort förhistoriskt material sammanställdes och visades upp var på världsutställningen i Paris 1867. Två år tidigare, på en naturvetenskaplig och antropologisk kongress i La Spezia, tillkom arkeologi för första gången som ett underordnat tema.

Bolognakongressen 1871. På bakre raden längst till höger ses Oscar Montelius och Hans Hildebrand. Foto: <http://badigit.comune.bologna.it/mostre/archeologia/congresso.htm>.

Efter detta bestämdes det att man skulle inrätta en ambulande antropologisk och arkeologisk kongress.

Kongressen i Bologna 1871 kom att få en avgörande betydelse som startpunkt både för debatterna om metallålderns perioder och för svenskarnas fortsatta engagemang i diskussionerna. Genom att komplettera kongresspublikationen med arkivmaterial som fotografier och privata brev i både svenska och italienska arkiv är det möjligt att rekonstruera och följa hur nätverk formas och hur de vetenskapliga diskussionerna utvecklas över tid. I Bologna avsattes för första gången mer tid i programmet för brons- och järnåldern. Järnåldern ansågs inte allmänt belagd som vetenskaplig period och det var också väldigt oklart hur man skulle förstå bronsåldern. Enligt Hans Hildebrand blev konferensprogrammet så försenat att det ändå inte fanns tillräckligt med tid till att diskutera dessa frågor ordentligt.

Flera av de italienska huvudanförandena handlade dels om den så kallade *Terramare*-kulturen, dels om *Villanova*-perioden och andra potentiella etruskiska lämningar runt Bologna. Exkursionerna under kongressen gick till brons- och järnåldersplatser, bland dem sådana som benämndes som "etruskiska". Ett av utflyktsmålen var Marzabotto, en etruskisk nekropol. Ansvarig för det arkeologiska arbetet där var greve Gozzadini, som tidigare grävt på sina egna marker vid Villanova, och där upptäckt kulturen som gavs detta namn. Diplomaten och museimannen Magnus Lagerberg återger i sin skildring att de närvarande forskarna var högst oense om dessa järnålderslämningars ålder, periodindelning och härkomst. Framför allt den kände schweiziske forskaren Édouard Desor var väldigt skeptisk och menade att det inte kunde vara ett italiskt eller etruskiskt folk, utan att det måste röra sig om keltiska stammar som hade bebott området. Vi får inte reda på om svenskarna aktivt lade sig i diskussionerna, men det är tydligt att kongressen i Bologna betydde mycket både för deras kommande forskning och för deras personliga kontaktnät.

Hildebrand framhöll särskilt vikten av den arkeologiska utställning som invigdes på museet i Bologna under kongressen, där man kunde beskåda italiskt material ordnat efter regionerna från norr till söder, samt alla de informella samtal som det gavs möjlighet till forskare emellan. Hildebrands och Montelius bidrag innehöll förslag till den nordeuropeiska bronsålderns indelning och kronologi. Efter att ha sett det italiska materialet i utställningen ansåg de båda att den skandinaviska bronsåldern vida överträffade den sydeuropeiska. Montelius kom att återvända många gånger till Italien och Bologna, och från 1880-talet och framåt tog kommunikationen mellan honom och arkeologen Edoardo Brizio ordentlig fart. Montelius blev indragen i Pigorinis och Brizios kamp rörande etruskernas ursprung, och båda ville ha honom på sin sida.

I korthet fanns det två teorier, dels en idé om ett nordligt ursprung, vilket Pigorini och exempelvis arkeologen och antikvitetshandlaren Wolfgang Helbig förespråkade, dels om ett östligt/orientalistiskt, vilket Brizio och sedermera även Montelius framhöll.

Ibland är det svårt att veta vad som är personlig respektive professionell polemik. Helbig var känd för att ställa till turbulens i Rom. Oscar Montelius och hans hustru Agda studerade förstås föremål även på Roms museer. När de inte själva var på plats bad de sina vänner om hjälp. Till exempel var filologen och arkeologen Sam Wide i Rom 1901 och försökte få fram information om några artefakter, och i ett brev till Montelius beklagade sig Wide över att Helbig gjorde vad han kunde för att sätta käppar i hjulet och sinka arbetet. Wide skriver att Helbig betedde sig som en riktig fähund. Pigorini var däremot den trevligaste italienare han mött!

Målsättningen med mitt pågående projekt är att kombinera olika typer av källmaterial för att kunna presentera en heltäckande bild av de svenska arkeologernas arbetsmetoder och forskningskontexter i Italien.

BIBLIOGRAFI

- Baudou, E. (red.) (1998), *Forskarbiografen: Föredrag vid ett symposium i Stockholm 12–13 maj 1997*. Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, Konferenser 41.
- Baudou, E. (2012), *Oscar Montelius: om tidens återkomst och kulturens vandringar*. Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien/Atlantis.
- Congrès International d'Anthropologie et d'Archéologie Préhistoriques*. Cinquième session, à Bologne 1871 (1873). Bologna: Fava e Garagnani.
- Díaz-Andreu, M. (2007), *A World History of Nineteenth-Century Archaeology: Nationalism, Colonialism, and the Past*. Oxford: Oxford University Press. (Oxford Studies in the History of Archaeology.)
- Dyson, S. L. (2006), *In Pursuit of Ancient Pasts. A History of Classical Archeology in the Nineteenth and Twentieth Centuries*. New Haven: Yale University Press.
- Hildebrand, H. (1872), "Den arkeologiska kongressen i Bologna: Berättelse", *Aftryck ur Antiquarisk Tidskrift för Sverige. Fjerde delen*. Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, 1–14.
- Kaeser, M.-A. (2008), "Biography as Microhistory: The Relevance Private Archives for Writing the History of Archaeology", i: N. Schlanger & J. Nordbladh, red., *Archives, Ancestors, Practices. Archaeology in the Light of its History*. Oxford & New York: Berghahn Books, 9–20.

Verona, måndag kvällen
29 Mars.
Lyckligt anlände till Ita-
lien. Här är svalare och
mindre vär än jag hade
väntat. Den kända vintern
gör våren den öfver allt.
Det kära Italien är sig
likt — mina studenter
fyllda af förundran.
Tusen hälsningar!
Mors egen V-m.

Vykort skickat från Vilhelm Lundström till modern i Sigtuna från resan till Rom 1909.
I Vilhelm Lundströms privatarkiv (GLA 13823). Riksföreningen Sverigekontakts arkiv
(B 65), Göteborgs Landsarkiv.

Filologer och ruiner.

Vilhelm Lundström och Johan Bergman och deras kursverksamhet i Rom i början av 1900-talet

Anna Blennow

Hur hänger studiet av text och studiet av plats samman? Vem äger företräde att tolka texten och vem tolkar platsen? Hur kan platsen läsas, och hur kan texten upplevas? Dessa frågor är nära förbundna med det fält som Vilhelm Lundström och Johan Bergman verkade inom under första hälften av 1900-talet. Båda var filologer, latinister, men de intresserade sig också i hög grad för arkeologi och topografi, och inbegrep detta i sina respektive kursinitiativ vid Medelhavet.

Våren 1909 reste Vilhelm Lundström (1869–1940), professor i latin i Göteborg, med en grupp latinstudenter mot Rom för att där under två månader genomföra ”Göteborgs högskolas första filologisk-arkeologiska kurs i Rom”. Utöver vistelsen i Rom ägnade Lundström hela tio dagar åt resan ned, för att studenterna skulle få ”intryck af de genomresta trakterna, genom hvilka under gångna århundraden så många svenska studerande gjort sina pilgrimsfärder till Italien”. Men Lundström var inte den förste svensk att bedriva undervisning vid Medelhavet. Johan Bergman (1864–1951), professor i latin i Dorpat och sedermera i Stockholm, hade sedan 1898 regelbundet hållit så kallade feriekurser i Rom med omnejd.

Vad var det då som drev dessa två män ut på den långa resan till Rom, och vad var det som fick dem att med energi och idealism bedriva undervisning vid Medelhavet? Både Lundström och Bergman var tongivande svenska filologer under de första decennierna av 1900-talet, under samma tid som klassisk arkeologi uppstod och formades som ett nytt universitetsämne. De var i sitt yrkesutövande ett slags personifieringar av denna utvecklingsperiod inom de klassiska vetenskaperna, liksom av det tidiga 1900-talets framstegstro, där dock framtiden vilade fast på en klassisk grund, och där expansion och modernitet inte behövde utesluta tradition. Både Lundström och Bergman hade idealistiska visioner om hur de klassiska språken och antikstudiet skulle möta det nya århundradet. De drev aktivt utvecklingen framåt inom sitt fält, en utveckling som kom att leda till konkreta resultat efter första världskrigets mellanspel, men vid det laget stod de själva vid sidan om scenen.

Bergman var tidigast ute. Han hade själv deltagit i utgrävningar och kurser i Grekland, anordnade av det tyska arkeologiska institutet i Rom. Detta gav honom incitament till att överväga om inte samma sak vore möjlig att introducera för svenska deltagare. Redan 1898 höll Bergman, då läroverkslektor, sin första feriekurs. Om Lundström som professor vid högskolan representerade akademien både i sitt kursupplägg och i sina föreläsningar, verkade Bergman på en mer populärvetenskaplig nivå. Hans kurser var bara några veckor långa, och riktade sig till en bredare krets. Till skillnad från Lundström, som genomförde hela undervisningen på egen hand, hade Bergman kontakter med tyska antikforskare i Rom, framför allt Christian Hülsen, som under flera kurser ledde merparten av undervisningen – Bergman själv hade någon enstaka museiföreläsning. Efter svenska Rominstitutets tillkomst i mitten av 1920-talet bad Bergman vid några tillfällen också föreståndaren Axel Boëthius att delta som lärare i kursen.

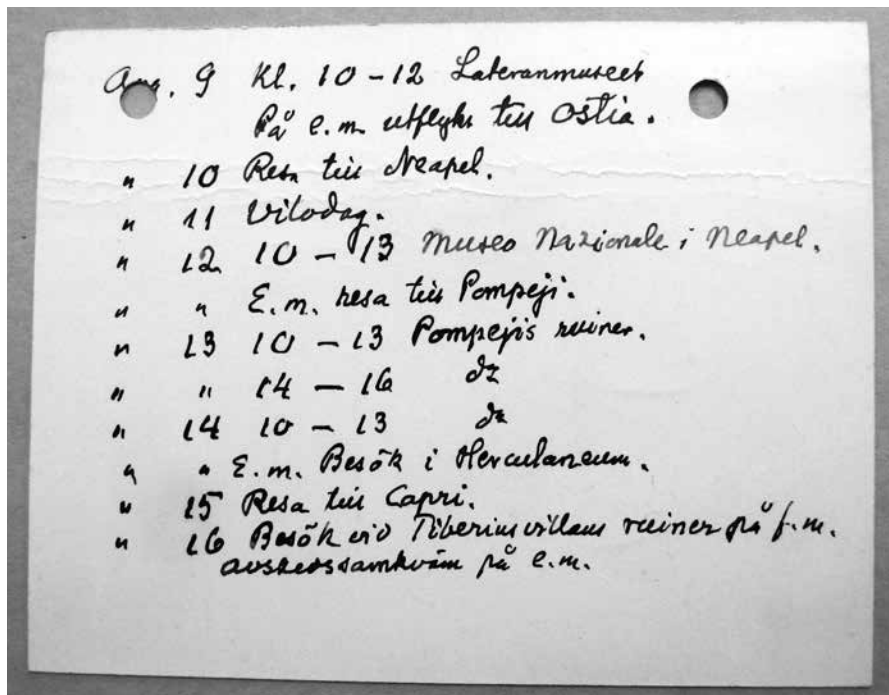
Johan Bergmans anteckningar rörande programmet för den arkeologiska feriekursen 1931. Göteborgs universitetsbibliotek, Handskriftssamlingen, Professor Axel Boëthius papper, H:80.

Nya arkivfynd visar att Lundström var i färd med att planera ännu en kurs i Rom samtidigt som beskedet kom att institutet hade bildats. Av lojalitet med institutstanken, som Lundström själv länge propagerat för, avstod han från sitt initiativ. Det var också på förslag att Lundström skulle samarbeta med Axel Boëthius om den första arkeologiska kursen som hölls av institutet. Detta förverkligades inte, men av Boëthius, som lade upp sina arkeologiska kurser efter Lundströms modell, framställdes denne alltid som institutets andlige fader.

Vad var det då som gjorde Lundströms kurs så efterföljansvärd? Lösenordet är kanske topografi. Varje vecka under Lundströms kurs – som dessutom hade föregåtts av förberedande undervisning hemma i Göteborg – demonstrerades Roms topografi och monument fyra dagar i veckan, och en dag i veckan ägnades åt exkursioner i Lazio. Till detta kom flera timmars föreläsningar, liksom seminarieövningar, där man bland annat studerade så kallade privatantikviteter, som inköptes av Lundström tillsammans med en inskriftssamling, nu bevarad i Göteborgs universitet. Också de senantika regionkatalogerna studerades. Kursen avslutades med skriftliga fördjupningsuppgifter.

Bergmans kurser lades upp på ett mer översiktligt sätt, naturligt med tanke på den kortare tidsrymden. Men där Lundström gärna vandrade i det fria, och bemödade sig om att ge studenterna en taktil upplevelse av antiken in i minsta föremål, riktade Berg-

man främst in sig på museer, något som Lundströms kurs inte alls lade lika stor vikt vid. Där Lundström är topografiskt lagd, är Bergman, som själv deltagit i utgrävningar, mån om att visa de senaste och viktiga utgrävningsplatserna. Bergman besöker Pompeji – det gör inte Lundström, trots att antiken där kanske skulle ha kunnat bli mer levande åskådliggjord – ett lundströmskt mantra – än någon annanstans. Antiken för Lundström *är* Rom och vägen till Rom – för Bergman är antiken Italien, eller kanske hela Medelhavsområdet.

Vilken var målgruppen för dessa kurser? Både Bergman och Lundström hade siktet inställt på att skapa goda läroverkslärare i latin. Lundström framhåller vikten av att latinlärnarnas kompetens i "det antika odlingslivets reala sidor" bör öka, eftersom de i början av 1900-talet anmodades infoga en betydligt större del av detta ämne i sin undervisning. Men Lundströms kurs riktade sig till studenter; Bergmans kurser var tänkta som kompetensutveckling för redan aktiva lärare, även om studenter också var välkomna.

De som lade grunden till en svensk arkeologisk kursverksamhet vid Medelhavet var alltså båda filologer. Deras kurser var drivande i den utveckling som så småningom såg Svenska institutet i Rom bildas, och Axel Boëthius kallade dem för institutets rötter. Men ingen av dem deltog sedan aktivt i institutets verksamhet. Ända fram till tiden för institutets bildande var det möjligt och också önskvärt att vara både filolog och arkeolog, och Lundström och Bergman med sin helhetliga och integrerade syn på antikvetenskaperna verkade för att även framtida studenter och lärare skulle ha dessa bägge ben att stå på. Men efter 1900-talets första decennier åtskils filologin, kanske oåterkalleligen, från arkeologin i svenskt utbildningsväsen, filologin som ju är den klassiska arkeologins själva upphov, och som Bergman och Lundström såg som den naturliga framtida förvaltaren av arkeologin.

Vad var det då för bildningsideal som drev dem att genomföra sina kurser? I Lundströms fall tycks det främst ha varit möjligheten att uppleva de latinska texterna fysiskt, det må vara genom att studera de nyinköpta latinska inskrifterna, eller att ströva på klassisk mark, i "det landskap där det romerska väldet grundats och den latinska odlingen haft sitt urhem". Bergman är snarare ute efter att kolonisera det antika kulturarvet för Sveriges räkning, att gräva och hitta det som de latinska texterna beskriver. Han ser den klassiska forskningen som en möjlighet för Sverige att förbli den stormakt det en gång var, om än bara i vetenskapens värld.

Lundström och Bergman visade var och en på sitt sätt hur text och plats i deras tycke hörde samman. För dem var det otänkbart att en klassisk filolog inte skulle ges tillfälle att beträda klassisk jord – som erövrare och grävande kolonisationsör eller som pilgrim och förundrad vandrare i antikens sköna sagovärld.

BIBLIOGRAFI

- Armini, H. (1944), "Med Vilhelm Lundström i Rom 1909", *Sverige-Italien*, ny följd, 1, 16–23.
- Bergman, J. (1896), *På klassisk mark. Studier och minnen från ett års vandringar i den antika kulturens länder*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Bergman, J. (1898–1899), "Skandinavisk sommarkurs i Rom och Pompeji. Program för andra skandinaviska arkeologiskt-historiska feriekursen i Florens, Rom, Neapel och Pompeji 1–17 aug. 1899", *Eranos*, III: IV, 27–32.
- Blennow, A. H. & Whitling, F. (2009), "Svensk Romlängtan. Vilhelm Lundström och den första svenska Romkursen 1909", *Romhorisont*, 51, 10–12.
- Blennow, A. & Whitling, F. (2011), "Italian dreams, Roman longings. Vilhelm Lundström and the first Swedish philological-archaeological course in Rome", *Opuscula. Annual of the Swedish Institutes at Athens and Rome*, 4, 143–158.
- Lundström, V. (1910), "Göteborgs högskolas kurs i Rom 1909. Redogörelse af Vilh. Lundström", *Göteborgs högskolas årsskrift*, XVI, vii–xxi.

Sam Wide vid tiden för Athenvistelsen (till vänster). Lennart Kjellberg och hans fästmö Johanna (Anna) Thusnelda von Reden vid tiden för deras giftermål, cirka 1890 (till höger). Foton i Uppsala Universitetsbibliotek.

Arkeologer i Athen på 1890-talet. Sam Wide och Lennart Kjellberg

Gullög Nordquist

På 1890-talet vistades två unga svenskar, med en modern term post-doc-forskare, i Athen, Lennart Kjellberg (1855–1936) och Sam Wide (1861–1918), båda senare professorer i klassisk arkeologi. I Athen förde Kjellberg för ett par månader hösten 1894 en dagbok, där han noterade dagliga rutiner, utgifter och de nummerade breven till sin hustru, Johanna (Anna) och deras två små barn. Wide skrev många brev till sina föräldrar och vänner.

Det här var en period då den klassiska arkeologin blev allt viktigare. Romantikens idealiserande antiksyn kombinerad med en positivistisk akademisk tradition, speciellt i Tyskland, ledde fram till utgrävningarna på de klassiska platserna, och västeuropeiska stormakter började upprätta arkeologiska institut i Athen. I Sverige låg arkeologisk metod och teori långt fram i forskningsfronten, genom till exempel Oscar Montelius, och klassisk arkeologi började växa fram. Wides och Kjellbergs lärare, professorn i grekiska Einar Löfstedt d.ä., som själv rest i Grekland, hade livaktiga kontakter med tyska forskare. Han betonade vikten av att kombinera text och materiell kultur och måste ha varit en inspirerande lärare. Wide älskade ”att föreställa [s]ig huru ’Löfstedt’ från sin himmel blickar ner på mina sträfvanden och utropar: ’icke sant, icke sant, just så, just så är de’”. Genom Löfstedts kontakter hade båda kunnat studera i Tyskland, främst i Berlin, för tidens mest framstående forskare. De hade alltså redan ett nätverk av främst tyska kontakter.

Det snabbt växande Athen hade i slutet av 1800-talet runt 100 000 invånare. De svenska resenärerna Julius Centerwall och Johan Bergman skildrade Athen på 1880- och 90-talen på ett tidstypiskt sätt som en stad i förvandling. Wide gav sina föräldrar en entusiastisk beskrivning av staden. Rom var mer bekvämt och billigare, skrev han, men ”i konstnärligt och vetenskapligt avseende kan Rom på långt när icke mäta sig med Athen”. Staden var vackrare på avstånd än i närbild, men på 1890-talet var inte ens sommarhettan i Athen besvärlig eftersom luften var frisk och ”utan kvalm”. Det var naturligt att svenskarna knöts till det tyska arkeologiska institutet, där de fann en positiv och stimulerande forskningsmiljö, mötte nya vänner och välkända kollegor, som den

berömd Wilhelm Dörpfeld, Trojas utgrävar. Wide rapporterade till sina föräldrar att de snälla och vänliga arkeologerna på institutet hade tagit god hand om honom, så att han kände sig hemma från första ögonblicket. Han berättar hur han tillsammans med sina vänner, familjen Wolters, ofta satt och samspråkade på den behagliga takterrassen på det tyska institutet. Den vardagliga forskarrutinen kunde brytas av någon visitt, en middag eller tebjudning, en teater- eller operaföreställning, de senare uppförda av resande italienska eller franska operasällskap.

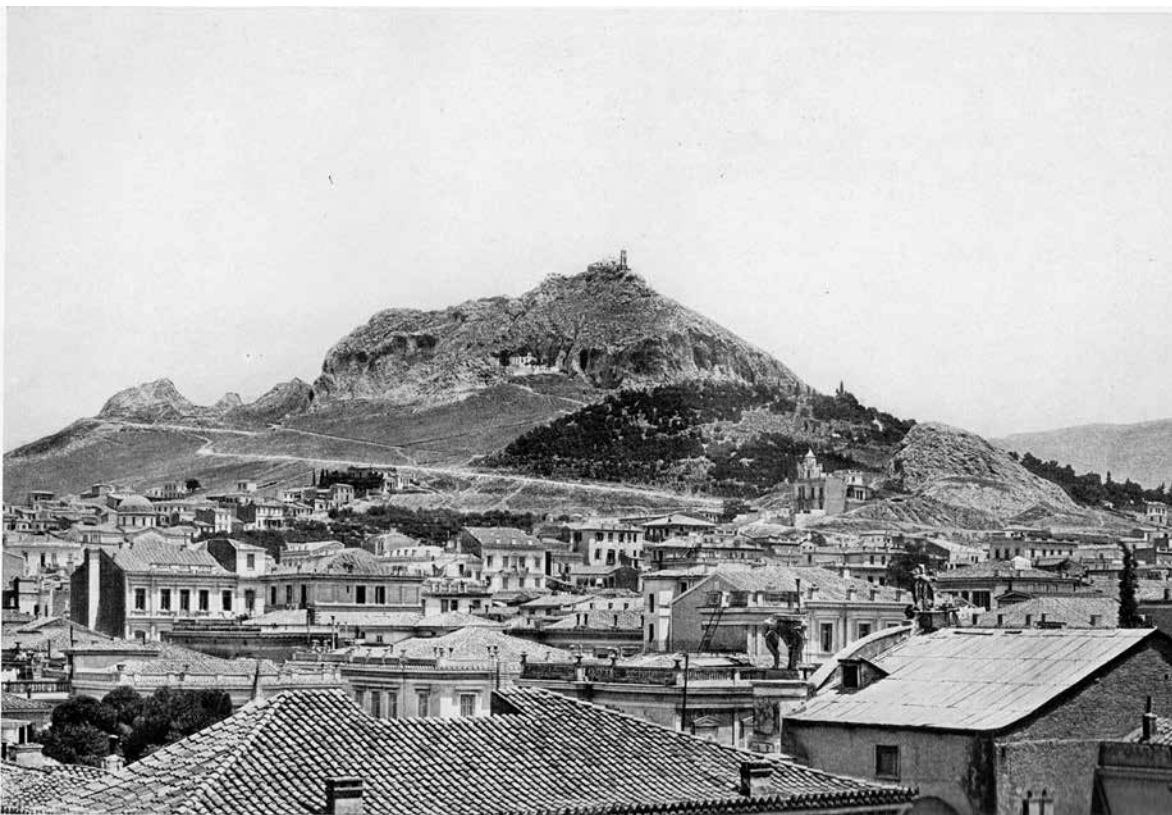
En viktig arkeologisk aktivitet i Athen på 1890-talet var Dörpfelds utgrävning väster om Akropolis. Han gav Wide uppdraget att publicera en inskrift därifrån. "Stor spänning i den vetenskapliga världen", skrev Wide lite självvironiskt (inskriften publicerades i *Athenische Mitteilungen* 19, 1894: 248–282). Det gavs även många seminarier och föreläsningar.

Wide reste mycket och kunde inte förstå hur det i dessa dagar var möjligt för ett universitet att behandla antik grekisk historia utan att ge möjligheter till studier i Grekland. Det är en punkt där man är benägen att hålla med honom. Han deltog i de stora exkursionerna som Dörpfeld organiserade och han använde militära metaforer för att berätta hur han sprängde "som andra man näst efter Dörpfeld i spetsen för en kavalkad av 30 man i förrgår afton in i Olympia" (se Ingrid Bergs bidrag i denna volym). Det var ansträngande att resa på den grekiska landsbygden på 1890-talet. Man måste hyra en guide som hyrde ut hästar eller mulor, visade vägen, tolkade och assisterade den resande med att ordna nattlogi i byar och bondgårdar och man måste ta med sig mat, första förband, nål och tråd, bestick, etc.

I januari meddelade Wide att han skulle ordna en arkeologisk utgrävning. Men pengar behövdes, och man måste bestämma var. Resultatet blev utgrävningen i Poseidonhelgedomen på Kalaureia (Poros) sommaren 1894. Tack vare deras skickliga förman, herr Pankalos, kom pengarna till slut att räcka även till en liten grävning i Aphidna, Attika. Grävningarna publicerades föredömligt snabbt (1895 respektive 1896).

Den senare delen av 1800-talet var en period av politisk och finansiell stress i Grekland. Som Wide skrev: "Ni må tro att vi lärda män h[ä]r i Södern med intresse läser börsnotiser!" Den svåra politiska situationen hösten 1893, som ledde fram till det ödesdigra kriget med Turkiet 1897, noterades av Wide i breven till föräldrarna, men annars sägs lite om detta och inte heller kommenteras diskussionerna om återupptagandet av olympiska spel i Athen 1896.

Vardagen måste fungera och Kjellbergs dagbok ger detaljer om inköp, hur strumpor och skor sänds för att lagas, vad som ges i dricks, etc. Man festade på vin, nötter, fikon och färsk frukt. Egyptiska cigaretter var en annan lyx, eftersom rökning var nästan nödvändigt i alla sällskap. Antikhandeln blomstrade, även bland forskarna. Fototekniken erbjöd forskarna möjligheter att skaffa bra bilder, till nytta i både forskning

Athen, 1894/1895. Utsikt mot Lykabettos från Tyska institutets takterrass. Foto i Uppsala Universitetsbibliotek.

och undervisning. På kvällarna mötte de sina vänner ibland i "det stora caféet vid Syn-tagma" där man kunde lyssna till "Marino's utmärkta fiolspel" eller på det berömda Spegelcaféet, där borden stod i skuggan av träden på det vackra Omonia-torget, idag en hetsig trafikplats. De blev även inbjudna till privata tillställningar, och besökte den tyska sällskapsklubben *Philadelphia*.

Brev med nyheter hemifrån var mycket viktiga, även om det tog åtta dagar för dem att komma fram. Kjellberg noterade alltid när han fick brev och Wide skrev till sina föräldrar minst en gång i veckan för att berätta om sitt arbete och beskriva Greklands antikviteter och natur. De mötte sällan människor från Skandinavien, men en dag blev Wide tilltalad på gatan av en svensk herre, som visade sig vara Paul Peter Waldenström (1838–1917), grundare av Svenska Missionsförbundet.

Wide och Kjellberg möttes nästan varje dag, åt frukost tillsammans och möttes igen, ibland med kollegor, för ett glas toddy eller Kefalloniavin på kvällen. Båda hette Anders som andranamn och en regnig 30 november, Andersdagen, begav sig Kjellberg till Wides rum för att gratulera medan Wide i sin tur var på väg till Kjellberg för samma sak. De firande gemensamt med Dekeleavin och ett glas av det söta vinet Maurodaphne.

De var mycket olika personligheter. Medan Kjellberg ofta kände sig sjuk och föredrog de mer civiliserade omgivningarna i Athen var Wide robust och energisk och älskade det primitiva livet på utgrävningarna och exkursionerna. En stormig natt på Kalaureia hade Kjellberg inte fått någon sömn alls, medan Wide sov tio timmar i sträck. Kjellberg saknade sitt hem, fru och barn och blev ofta deprimerad. Det hjälpte säkert inte att november och december 1894 var molniga och regniga med få solglimtar. Wide blev nedslagen bara när han tänkte på att han kanske för sista gången hade skakat på hästrygg i en gammaldags träsadel, druckit terpentinsmakande vin och legat på golven i bondgårdarna. Kjellberg retades med honom när han fruktade att han "omöjligens ska trivas när jag kommer i lugnare förhållanden" och Wide måste medge att det nog skulle bli svårt i början. Men även om de var olika och det ibland ledde till mindre misshälligheter, var de goda vänner, som lojalt hjälpte och stöttade varandra.

Deras vistelse påverkade hur ämnet Klassisk fornkunskap kom att utformas i Sverige, vilket är relativt unikt. Universitetsämnet omfattar både skriftliga och materiella källor, en idé influerad av Löfstedt. Genom Wide och hans elev, Martin P:son Nilsson, skapades och formades ämnet då professurerna i Uppsala och Lund inrättades 1909, med Wide och Nilsson som första innehavare.

BIBLIOGRAFI

- Berg, I. (2012), "Kalaureia 1894 – Nytt ljus över svensk arkeologihistoria i Grekland", i: *Att återupptäcka det glömda. Aktuell forskning om forntidens förflutna i Norden*, red. P. Nicklasson & B. Petersson. Lund: Acta Archaeologica Lundensia, 279–291.
- Bergman, J. (1896), *På klassisk mark. Studier och minnen från ett års vandringar i den antika kulturens länder*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Brunnsåker, S. (1976), "Classical archaeology and ancient history", i: *Uppsala University 500 years, 5: Faculty of Arts at Uppsala university: History, art and philosophy*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 19–33.
- Callmer, C. (1953), "Sam Wide und die ersten schwedischen Ausgrabungen in Griechenland", *OpAth*, 1, 208–223.
- Centerwall, J. (1888), *Från Hellas och Levanten. Ströftåg till lands och vatten i Grekland och Mindre Asien*. Stockholm: Alb. Bonnier. (Centerwall var en av Wides korrespondenter.)

- Frängsmyr, C. (2010), *Uppsala universitet 1852–1916*, I–II. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis. (Uppsala universitets historia 1793–2000, II.)
- Kjellberg, L. & Wide, S. (1895), "Ausgrabungen auf Kalaureia", *Athenische Mitteilungen*, 267–326.
- Nordquist, G. (2002), "A better time cannot be found", i: Peloponnesian sanctuaries and cults, Proceedings of the ninth international symposium at the Swedish institute at Athens 1994. *Acta Athen 4°*, 48, 15–20.
- Whitley, J. (2001), *The Archaeology of Ancient Greece*. Cambridge: Cambridge University Press. (Cambridge World Archaeology.)
- Wide, S. (1896), "Aphidna in Nordattika", *Athenische Mitteilungen*, 21, 385–409.
- Åkerström, Å. (1975–1977), "Kjellberg, Anders Lennart", i *Svenskt biografiskt lexikon*, 21, 200–201.

”Fälttåg” och ”kappsäckslif” – arkeologiska självbilder och borgerlig manlighet runt sekelskiftet 1900

Ingrid Berg

”Må hopens vilda skrån till sist förklinga, Och Hellas hvila invid Sveas famn, Och unge svenske filologer bringa, Sin hjälp åt sjömän i Piraei hamn!”

Brev från Sam Wide till Alfred Westholm, 22 juli 1885. Sam Wides personarkiv, Uppsala Universitetsbibliotek.

Åren 1893–1895 befann sig den uppsaliensiske filologen Sam Wide (1861–1918) på studieresa i Grekland. Dikten ovan, som hade han skrivit till sin lärare professor Einar Löfstedt tio år tidigare, visar att han redan då drömde om att svenskar skulle bidra till forskningen om antiken. Under dessa år skulle han komma att genomföra den första utgrävningen i svensk regi i Grekland. Tillsammans med sin kollega från Uppsala, Lennart Kjellberg (1857–1936) och arkitekten Sven Kristenson (1858–1937), som vanligtvis var bosatt i Rom, startades utgrävningarna i Poseidonhelgedomen på Kalaureia (Poros) på sommaren 1894.

Arkeologins professionalisering under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal går hand i hand med modernitetens framväxt, industrialismens utbredande och nationalismens cementerande. Under samma tid ser vi också en förändring av 1700-talets och det tidiga 1800-talets könsroller. Jag vill hävda att många aspekter av den arkeologiska självbilden, det vill säga hur arkeologen uppfattade sig själv och hur dennes livsstil skulle vara, kan härledas till framväxten av en borgerlig typ av manlighetsideal under sent 1800-tal. Arkeologi blev en manlig profession. Det fanns tidiga kvinnliga arkeologer, men dessa arbetade under premisser som kan härledas till en manlig kanon. Många var fruar till arkeologer, ytterst få hade formell utbildning.

För att studera aspekter av den arkeologiska självbilden runt sekelskiftet 1900, anser jag det vara nödvändigt att använda ett intersektionalitetsperspektiv. Inom genusstudier avser intersektionalitet studiet av maktbalanser mellan olika identiteter: kön,

klass, genus, ras etc. För den tidiga klassiska arkeologin handlar detta om att historieskrivningen kom att domineras av vita män från den övre medelklassen. Kvinnor, icke-vita och människor från de lägre samhällsklasserna var länge uteslagna från den akademiska klassiska arkeologin. De förekommer dock i rollen som grovarbetare, sällan betraktade som professionella arkeologer.

Den oscarianska manligheten

Den tilltagande nationalismen efter 1809 års regeringsform krävde en ny definition av hur en god medborgare skulle vara. I det nya moderna samhället kopplades mannen, medborgaren och nationen ihop. Ett nytt halvdemokratiskt statsskick krävde att nationen fostrade goda medborgare som hade förmågan att kväva sina egoistiska impulser och verka i patriotismens tjänst. Samtidigt som de borgerliga männen ålades detta samhällsansvar, pressades kvinnan tillbaka ur offentligheten och den kvinnliga rollen blev alltmer bunden till hemmet. Hos den nya borgerligheten i de större städerna utvecklades nya sociala koder som var en utveckling av adliga ideal från det sena 1700-talet och framåt. Genom ett alltmer utbyggt skolväsende och institutioner som museer, zoologiska trädgårdar, turistorganisationer och hushållningssällskap skulle medborgarna fostras i nationens tjänst. Samhället systematiserades, nya vetenskaper etablerades och den infrastruktur som vi känner igen inom dagens forskning växte fram. Både nutiden och dåtiden kunde mätas och systematiseras. Historikern Jens Ljunggren har påpekat att "begrepp som rationalitet, civilisation och kultur är starkt könskodade" och dessa förknippades under 1800-talet med män och manliga karaktärsdrag. Det kvinnliga blev förknippat med bristande logik, häftiga känslorörelser och den vilda naturen.

De svenska grävningarna i Grekland och klassisk arkeologi som universitetsämne utvecklades inom ramen för vetenskapens professionalisering i det sena 1800-talets dynamiska Europa. Under samma tid utfördes också en hel del andra vetenskapliga expeditioner i svensk regi, bland annat de grundligt studerade polarexpeditionerna. Dessa var manliga miljöer där det homosociala samspelet, det vill säga hur gruppskapande män emellan fungerar genom uteslutning av andra grupper och de ideal som vetenskapsmännen stävade efter att uppnå, var intimt förknippade med tidens tankar runt manligt och kvinnligt. Konstruktionen av manligheten och därmed nationen under 1800-talet gjordes med hjälp av att kontrastera det "vi" som man ville uppnå med det "de" som man skulle distansera sig ifrån.

I Wides och Kjellbergs möten med det moderna Grekland möter vi gång på gång en konflikt mellan det antika Grekland och det moderna, där de antika ruinerna och upptäckandet av det förflutna blir ett sätt att rymma ifrån en verklighet som generellt uppfattades som degenererad. I detta möte med barbariet fungerade den bildade man-

Wilhelm Dörpfeld (till vänster) och Sam Wide i Poseidontemplet på Kalaureia, sommaren 1894. Dörpfeld var under många år direktör för det tyska arkeologiska institutet i Athen. Foto: Sven Kristenson. Sven Kristensons personarkiv, Lunds universitetsbibliotek. Bilden är beskuren.

nen som civilisationens stöttepelare. I de arkeologiska nätverken i Athen samlades den bildade klassen och skrev historia. Inte bara Greklands nationella historia, utan de studerade, enligt dem själva, hela den västerländska civilisationens ursprung. I detta nätverk figurerade även grekiska intellektuella (så länge de kunde konversera på tyska eller franska).

”Fälttåg”

”I förgår en djärf och glänsande kavallerimanöver öfver Taygetos. På e.m. lyckades vi besätta det vigtiga passet vid Laugada, och på aftonen höllo vi efter en dagsridt på 11 timmar vårt intåg i Menelai stad [...]”

Brev från Sam Wide till Alfred Westholm, 31 maj 1894. Sam Wides personarkiv, Uppsala universitetsbibliotek.

När dessa bildade män begav sig utanför Athens gator skildrades deras upptäcktsfärder och grävningar ofta i militära termer. Men även den akademiska konkurrensen om tjänster och utbildningens vedermödor beskriver Wide skämtsamt med termer hämtade från det militära. ”Hårt inlemmad i samhällets tättslutande byråkratiska, ekonomiska och politiska system fick 1800-talets man det därför svårare än förr att i sin roll som lönearbetare och familjeförsörjare identifiera sig som krigare eller spela ut sin aggressivitet”, skriver Ljunggren. Kanske kan vi här hitta en bakomliggande struktur till Wides skämtsamma anekdoter kring arkeologins natur. Det arkeologiska fältarbetet där *survey*-studier av landskapet spelade stor roll kunde liknas vid militära fälttåg där främmande nationer erövrade Greklands kulturella territorier bit för bit. I vild ritt kämpade sig arkeologerna i Wides brev fram genom vildmarken i sitt sökande efter civilisation och de kämpade sig igenom ansökningar och byråkrati för att göra karriär.

”Kappsäckslif”

För att kunna leva ett arkeologiskt liv krävdes flexibilitet och att man vågade lämna bekvämligheterna därhän. För den bildade borgerligheten var detta inte nödvändigtvis något problem. För Wide blev mötet med det moderna Grekland också ett sätt att studera ”den andre”, att leta efter ledtrådar till den antika kulturen genom att studera sägner och vanor hos lokalbefolkningen. Friluftslivet blev under slutet av 1800-talet även förknippat med karaktärsbildande. En god karaktär kunde fostras av att man utsatte sig för elementen. Kjellberg däremot, verkar ha haft svårt att förlika sig med fältarkeologens identitet. Han var obekväm med att resa runt i Grekland. Hans dagbok beskriver saknaden av hustrun och hans ivriga väntan på hennes brev. För att kunna leva långa stunder borta från familj och vänner krävdes en återhållsamhet och en för-

måga att kunna tygla sina känslor. Att kunna rationalisera sin vetenskapliga gärning och de uppoffringar som krävdes i nationens och den personliga karriärens tjänst och att genom självkontroll uthärda mödor och svårigheter går igen i den idealbild som den moderne mannen ville uppnå.

BIBLIOGRAFI

- Berg, I. (2012), "Kalaureia 1894 – Nytt ljus över svensk arkeologihistoria i Grekland", i: *Att återupptäcka det glömda. Aktuell forskning om forntidens förflutna i Norden*, red. P. Nicklasson & B. Petersson. Lund: Acta Archaeologica Lundensia, 279–291.
- Jensen, Å. (1999), *Arkeologiska självbilder: en arkeologisk studie av levnadsteckning och biografi i svensk arkeologi under 1900-talet*. Akad. avh. Göteborg: Institutionen för arkeologi, Göteborgs universitet.
- Lewander, L. (2004), *Polariseringens politik: studier av nation och kön*. Karlstad: Karlstads universitet.
- Ljunggren, J. (1998), "Mellan kultur och natur. Mannens kropp och gymnastikens uppgift", i: *Rädd att falla. Studier i manlighet*, red. C. Ekenstam et al. Södertälje: Gidlunds Förlag, 124–144.
- Lykke, N. (2009), *Genusforskning: en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. Stockholm: Liber.
- Penttinen, A. (2014), *Staden guden och havet. En berättelse om Poseidons helgedom i Kalaureia efter de andra svenska utgrävningarna, 1997–2012. Slutrapport från ett forskningsprogram*. Göteborg & Stockholm: Makadam förlag i samarbete med Riksbankens Jubileumsfond.
- Rebnich, S. (2011), "The making of bourgeois antiquity: Wilhelm von Humboldt and Greek history", i: *The Western Time of Ancient History. Historiographical Encounters with the Greek and Roman Pasts*, red. A. Lianeri. Cambridge: Cambridge University Press, 119–137.

Den Svenske Cypernekspedition 1927–1931 i lyset af det britiske kolonistyre

Sanne Houby-Nielsen

I sensommeren 1927 ankom fire unge svenske arkæologer til Cypern med deres respektive familier. Det blev optakten til en svensk arkæologisk succeshistorie. På mindre end fire år gravede svenskerne på ikke mindre end 25 lokaliteter rundt omkring på øen, og tusindtallige fund afdækkedes og registreredes. Blandt de mange udgravningspladser vakte især udgravningerne i Morphoubugten på nordkysten stor opmærksomhed. På bjerget Vouni fandt svenskerne et antikt palads, og ved landsbyen Ajia Irini afdækkede de en antik helligdom med tusindvis af figurer i brændt ler. Halvdelen af de spektakulære fund førtes til Sverige og kom til at spille en afgørende rolle for grundlæggelsen af Medelhavsmuseet. Dele af samlingerne udstilledes også på universiteter og museer i andre egne af Sverige og på museer i København i Danmark. Publikationerne fra udgravningerne kom på beundringsværdig kort tid og indeholdt blandt andet en kronologi over øens kunst- og kulturhistorie, som stadig anvendes i dag. Det har givet lederen af ekspeditionen, Einar Gjerstad, tilnavnet ”grundlægger af Cyperns arkæologi”, gader blev opkaldt efter ham i flere byer på Cypern, og en hel ny akademisk disciplin, Cyperns arkæologi, voksede frem ved universiteter i Sverige og Danmark.

Historien om den Svenske Cypernekspeditions bedrifter, fund og resultater er stadig i dag kilde til fascination i forskellige faglige sammenhænge og udstillinger. Derimod findes der ingen tilbundsående studier af *samspeilet* mellem den tidsperiode som den svenske Cypernekspedition agerede i, og dens udgravninger. En ny gennemgang af Statens Museer för Världskulturs (SMVK) arkiv, de svenske udgravningspublikationer og studier af kolonistyret på Cypern sætter ekspeditionen i et nyt og anderledes lys. Tre forskellige aktører med helt forskellige forventninger, krav og politiske motiver kan ses at have spillet en hovedrolle for gennemførelsen af den Svenske Cypernekspedition og at have påvirket resultaterne markant. De tre hovedaktører var Storbritannien, Sverige og Cyperns lokale befolkning, herunder især fremtrædende græsk-cypriote.

Cyperns efterantikke historie er lang og broget. Øen tilhørte Byzans, senere frankerne og venetianerne, og fra 1571 og frem til Storbritanniens overtagelse af administratio-

Sir Ronald Storrs (1881–1955). Ur Storrs självbiografi Orientations (London, 1943).

nen i 1878 tilhørte øen det Ottomanske rige. Efter det Ottomanske riges opløsning i kølvandet på 1. verdenskrig overtog briterne helt og holdent øen som et vigtigt led i at bevogte interesserne i Mellemøsten og søvejen til det britiske Indien. I 1925 fik Cypern status som kronkoloni, og i 1926, året inden de svenske arkæologer ankom, indtog kronkoloniens første guvernør, Sir Ronald Storrs (1881–1955), sin plads i regeringsbygningen i hovedstaden Nicosia. Storrs var en yderst prominent person. Han var uddannet i Cambridge og talte mange sprog, herunder oldgræsk og arabisk, og han havde en lang og lysende diplomatisk karriere bag sig i Mellemøsten, hvor han havde spillet en fremtrædende rolle i det såkaldte "arabiske oprør" i Sinaiørkenen, og senest som militær guvernør i Jerusalem. Posten på Cypern ansås at være en promovering og indebar store udfordringer. Øen var en økonomisk tilbagestående og negligeret provins, hovedsageligt beboet af fattige bønder og desuden præget af store modsætninger mellem blandt andet den græsk-cypriotiske og muslimske del af befolkningen. Samtidig var indlemmelsen af Cypern i britiske Commonwealth stærkt kritiseret hjemme i England, hvor skatteborgere og ledende politikere mente, at den ludfattige ø var en unødvendig udgiftspost og en dårlig investering. Forventningerne til at Storrs kunne få gang i øens økonomi var derfor store, både fra britisk og cypriotisk side.

Et af Storrs prioriteringsområder var øens kulturarv. Storrs vidste fra sine tidligere poster i Mellemøsten, at arkæologiske områder mere end noget andet havde potentiale til at tiltrække overklasseturisme og dermed udvikle den lokale velstand og økonomi. Den britiske koloniale arkæologi i Mellemøsten havde gjort sensationelle opdagelser blot få år inden (for eksempel Tutanchamun i Ægypten 1922, "bibelske byer" i Mesopotamien i 1920'erne), som havde tiltrukket tusindvis af velhavende turister, godt hjulpet af populære forfattere som Agatha Christie, der hentede deres inspiration i de nye eksotiske turistmål. Under en tidligere post i Cairo var Storrs desuden blevet gode venner med Englands meste berømte arkæologer, Thomas Edward (T. E.) Lawrence (1888–1935), bedre kendt som "Lawrence of Arabia" og David George Hogarth (1862–1917). I Cairo var feltmarkskallen Herbert Horatio Kitchener (1850–1916) hans overordnede, han var oprindelig uddannet arkæolog og havde gjort landopmålinger på Cypern.

Kort efter sin ankomst til Cypern indførte Storrs en række nye reformer og love med den hensigt at bane vejen for store britiske udgravningsprojekter, som kunne trække turister til forskellige steder af øen. De tænkte britiske udgravninger skulle også fylde det lille, fine, men ganske tomme, arkæologiske museum i Nicosia, tegnet af en britisk arkitekt, med spændende nye fund og dermed skabe yderligere en turistattraktion. Endelig skulle udgravningerne sikre, at museer hjemme i England fik nye antikviteter og dermed forhåbentlig øge kronkoloniens (og Storrs) popularitet i London. Strategien var dog langt fra enkel at gennemføre i praksis. Grundet i Storbritanniens

mangeårige alliance med det Ottomanske imperium var den græsk-cypriotiske befolkning og deres prominente ledere stærkt mistænksomme over for Storrs og hans handlinger. Samtidig voksede deres krav om en politisk forening med Grækenland (*enosis*) dag for dag, hvilket yderligere satte pres på Storrs, hvis overordnede på det koloniale ministerium i London krævede at få ro i *enosis*-spørgsmålet. Midt i dette besværlige scenarie dukkede den svenske arkæologiske ekspedition helt uventet op, på foranledning af en invitation fra ledende græsk-cyprioter, med anmodningen om at gennemføre omfattende udgravninger og at føre udgravningsfundene tilbage til Sverige. De svenske arkæologer havde desuden fuld opbakning fra den svenske kronprins, der for anden gang var indgift i det britiske kongehus.

Kilderne til Storrs regeringstid, hans egne memoirs, de svenske arkæologers private breve og SMVK's arkiv viser med al tydelighed, at den svenske arkæologiske ekspeditions ankomst til Cypern yderligere komplicerede en allerede problematisk situation for koloniregeringen på Cypern. Arkivet viser, at Storrs regering udstedte ikke færre end 35 udgravningstilladelser. Knap nogen anden kolonimagt i verden har nogensinde givet et så stort antal udgravningstilladelser til ét og samme (fremmede) land, og til trods for at hver tilladelse kan ses at have krævet et stort administrativt arbejde for kulturarvsministeriet i Nicosia, tog sagsbehandlingen i gennemsnit under tre måneder. Storrs kontor har med andre ord gjort sig store anstrengelser for at imødegå svenskerne.

Alt peger på, at tilladelserne skal ses i lyset af Storrs strategi om at udvikle øens kultur til turismål, men også i lyset af svenskernes opbakning fra græsk-cyprioterne, som Storrs forsøgte at skabe goodwill hos. Samtidig peger kilderne mod, at politiske interesser fra såvel Storrs som græsk-cypriotisk side styrede svenskernes valg af udgravningspladser. Svenskerne ankom med en vision om svensk "inventeringsarkeologi" og ønsket at skabe en kontekstbaseret kronologi i Oscar Montelius ånd, hvilket forklarer de mange ansøgninger om udgravninger. Resultatet blev noget helt andet. Ekspeditionen udnyttede langt fra alle udgravningstilladelserne. I stedet lagdes hovedparten af ekspeditionens resurser på to store projekter i Morphoubugten, Vouni og Ajia Irini, som ikke havde figureret i svenskernes planer fra begyndelsen. Endvidere baserede ekspeditionen en vigtig del af deres argumentation for Cyperns kronologi på avancerede teorier om oversvømmelser i Ajia Irini, og ikke som planlagt på kontekster. Her, i denne bugt på nordkysten, mødtes kort sagt svenske, britiske og lokal-cypriotiske interesser, men langt fra gnidningsløst. De spektakulære, men uventede arkæologiske fund i Vouni og Ajia Irini reddede den svenske ekspeditions anseelse hos sponsorerne hjemme i Sverige. Samtidig passede fundenes "orientalske" karakter ikke ind i det philhellensksfarvede syn på det antikke Cypern, som både kan spores hos svenskerne, og som var altafgørende for fortalerne for *enosis*-kravet. For Storrs var udgravningerne på den ene side positive, da de rent faktisk medførte øget turisme til Morphoubugten (til Vouni), men samtidig var de stærkt problematiske, da de indebar, at store mængder

Thomas Edward Lawrence (1888–1935), "Lawrence of Arabia". James A. Cannavino Library, Archives & Special Collections, Marist College, USA. Lowell Thomas Papers.

fund risikerede at tilfalde et fremmed land (Sverige) snarere end kronkolonien eller Storbritannien. Fundenes orientalske karakter risikerede desuden at stimulere yderligere til politisk uro. Situationen tilspidsedes jo nærmere tiden kom for ekspeditionens afslutning, og til sidst tilkaldte svenskerne kronprinsen som i efteråret 1930 førte slutforhandlingerne med Sir Ronald Storrs over flere dage bag lukkede døre i regeringsbygningen.

Et år efter forhandlingerne, i 1931, brændte regeringsbygningen ned under et voldsomt oprør anført af græsk-cyprioter, og Storrs blev tvunget til at forlade øen. Han blev herefter udstationeret i Rhodesia, som i engelske kredse kaldtes en "dumping ground for worn out diplomats". Einar Gjerstads verdensberømte oversvømmelsesstratigrafi fra Ajia Irini kan i dag ses aldrig at have eksisteret, men var snarere Gjerstads tolkning inspireret af samtidens britiske udgravninger af "syndafloeden" i Mesopotamien. Dermed falder hele grundlaget for den svenske ekspeditions ellers så berømte kronologi for kunstproduktionen på Cypern.

Artiklen uddyber ovenstående referat og anvender arkivmateriale som ikke tidligere har været publiceret.

BIBLIOGRAFI

- Georghallides, G. S. (1985), *Cyprus and the Governorship of Sir Ronald Storrs: The Causes of the 1931 Crisis*. Nicosia: Cyprus Research Centre, 1985. (Texts and Studies of the History of Cyprus, XIII.)
- Houby-Nielsen, S. (forthcoming), *On the Border of Empires: The Swedish Cyprus Expedition 1927–1931*.
- Storrs, R. (1937), *The Memoirs of Sir Ronald Storrs*. New York: G. P. Putnam's Sons Press.
- Storrs, R. (1943), *Orientations. Definitive Edition*. London: Nicholson & Watson.
- Trümpler, C. (red.) (2002), *Agatha Christie and Archaeology*. London: The British Museum Press.
- Trümpler, C. (red.) (2008), *Das grosse Spiel. Archäologie und Politik zur Zeit des Kolonialismus*. Köln: DuMont Verlag, 2008.
- Westholm, A. (1996), *"De fantastiska åren på Cypern". Brev till föräldrarna 1927–1931*. Sävedalen: Paul Åströms förlag.

Svenska Cypernexpeditionen 1927–1931. Kronprins Gustaf Adolfs roll före, under och efter utgrävningarna

Kristian Göransson

Den 4 april 1927 bildades Cypernkommittén med kronprins Gustaf Adolf som ordförande. Syftet var att få till stånd en svensk arkeologisk expedition till Cypern. Kronprinsen var mycket aktiv i denna roll och det var tack vare hans ansträngningar som man lyckades få ihop så mycket kapital från privata sponsorer att expeditionen på sensommaren 1927 kunde sätta igång sitt arbete under ledning av Einar Gjerstad.

Svenska Cypernexpeditionen grävde med den senaste vetenskapliga metodiken på drygt 20 platser över hela ön. Arbetet pågick 1927–1931 och omfattade allt från stenålder till romersk kejsartid. Publikationen av utgrävningen i flera tjocka band, *The Swedish Cyprus Expedition*, kom till största del ut redan på 1930-talet och utgör än idag ett standardverk inom cyprisk arkeologi. Det kan med fog sägas att Svenska Cypernexpeditionen lade grunden för modern arkeologi på Cypern.

Under hela arbetet på Cypern stod Gjerstad i ständig kontakt med kronprins Gustaf Adolf. Gjerstad hoppades att kronprinsen skulle få möjlighet att besöka expeditionen medan de var kvar på Cypern och 1930 blev detta besök av. Kronprinsen kom då för att inspektera utgrävningarna samt för att aktivt delta i utgrävningen av de arkaiska gravarna i byn Stylli, nära Famagusta. Där grävde han tillsammans med Erik Sjöqvist ut gravar innehållande fint bemålade vaser i stilen Bichrome IV, som dateras till cirka 750–600 f.Kr. och som nu ingår i Medelhavsmuseets samlingar i Stockholm.

Kronprinsens besök på Cypern hade emellertid även ett annat syfte. I oktober 1930 skulle principerna för uppdelningen av fynden från utgrävningarna fastslås, och kronprinsens närvaro då var av avgörande betydelse för Sverige. Uppdelningen av de cirka 18 000 föremålen gjordes på ett klokt sätt: Fyndgrupper hölls ihop och unika föremål stannade på Cypern. Sverige fick dock mer än hälften av fynden, cirka 12 000 föremål och därmed ett mycket representativt material. Med Cypernsamlingarna i Stockholm lades grunden för vad som 1954 skulle bli Medelhavsmuseet. Samlingarna från Cypern

är bland världens största och finaste utanför Cypern. I stort sett allt kommer från expeditionens utgrävningar och har därmed en exakt proveniens samt är vetenskapligt utgrävt och publicerat.

Svenska Cypernexpeditionens medlemmar i Mersinaki på Cypern, 1930: John Lindros, Alfred Westholm, Erik Sjöqvist och Einar Gjerstad. Ur Cypernsamlingarnas bildarkiv, Medelhavsmuseet, Stockholm.

BIBLIOGRAFI

- Gjerstad, E. (1933), *Sekler och dagar: med svenskarna på Cypern*. Stockholm: Bonniers.
- Göransson, K. (2012), "The Swedish Cyprus Expedition. The Cyprus Collections in Stockholm and the Swedish Excavations after the SCE", *Cahiers du Centre d'Études Chypriotes*, 42, 399–421.
- Karageorghis, V. (2009), "Presentation of the New Book on the Cyprus Collections in the Medelhavsmuseet", *Medelhavsmuseet. Focus on the Mediterranean*, 4, 7–14.
- Styrenius, C.-G. (1994), "From the Swedish Cyprus Expedition to the Medelhavsmuseet of today", i: *The Swedish Cyprus Expedition. The Living Past*, red. E. Rystedt. *Medelhavsmuseet Memoir*, 9, 7–17.

Kronprins Gustaf Adolf på besök hos den svenske konsuln i Larnaka, Luke Z. Pierides, 1930. Ur Cypernsamlingarnas bildarkiv, Medelhavsmuseet, Stockholm.

Kinakommittén, cirka 1926, av konstnären och hovintendent, senare överintendent Bernhard Österman, 1870–1938: Axel Lagrelius, Johan Gunnar Andersson (stående), Gunnar Andersson, kronprins Gustaf Adolf. Foto: Karl Zetterström/Världskulturmuseerna.

Eders Kunglig Höghet!

H. K. H. Kronprinsen, ordförande

Frederick Whitling

Mitt pågående forskningsprojekt ”Gustaf VI Adolf som arkeolog och kulturmecenat”, baserat på arkivmaterial i Bernadotteska Arkivet, BFA, på Kungliga Slottet, kontextualiserar arkeologen, konstsamlaren, konnässören och – i den mån det är möjligt i sammanhanget – privatpersonen Gustaf Adolf, med fokus på dennes långa tid som kronprins, 1907–1950. Detta bidrag syftar till att teckna en överblick gällande forskningsprojektet om ”gamle kungen” som arkeolog, kulturmecenat och styrelseordförande.

Gustaf VI Adolf upprätthöll ett djupgående livslångt intresse för arkeologi, bildkonst och konsthantverk. Hans nyckelroll i svenskt forsknings- och kulturliv under den långa kronprinstiden är inte lika bekant som hans offentligt mer synliga engagemang som kung. Denna hans nyckelroll under kronprinstiden var intimt förknippad med ordförandeskapet i ett stort antal institutioner, sällskap och kommittéer – många med arkeologisk inriktning. Projektet ämnar tillföra nya perspektiv i forskningsläget gällande såväl Gustaf Adolf som person som svensk arkeologi i företrädesvis Medelhavsområdet ur ett vetenskapshistoriskt perspektiv.

Arkivmaterialet är rikt och varierande; det täcker in ett stort antal teman och erbjuder en mer komplex bild av Gustaf Adolfs arkeologiska intressen än vad som tidigare tecknats. Projektet omfattar en relativt lång period och ett vitt spektrum av geografiska kontexter: främst Sverige, Grekland, Italien, Cypern, Egypten, Turkiet, Kina, Indien och USA – med andra ord ett närmast globalt perspektiv, med stark förankring och utgångspunkt i Medelhavsområdet.

Det är bilden av kungen som ”vetenskapare” – för att parafrasera författaren Kjell Fridh i dennes biografi över Gustaf VI Adolf – som är föremålet för min studie. Projektet utgår från betraktandet och bekräftandet av kronprins Gustaf Adolf som en

samlade nod i de nätverk som möjliggjorde de ekonomiska, vetenskapliga och diplomatiska förutsättningarna för arkeologiskt fältarbete samt insamling av arkeologiskt material och konstföremål utomlands. Gustaf Adolf skulle komma att bli en världsledande expert på kinesiskt konsthantverk. Hans samlade i stort influerades inte minst av hans farbror, prins Eugen.

Detta bidrag framhäver dåvarande kronprins Gustaf Adolfs roll som ordförande i ett betydande antal styrelser, kommittéer och sällskap med relevans för det Medelhavsbelägna svenska studiet av antiken; inte minst som långvarig styrelseordförande för Svenska institutet i Rom, 1925–1950. Kronprinsens roll som styrelseordförande diskuteras här översiktligt med utgångspunkt i de tidiga kommittéer och sällskap som föregick etablerandet av Rominstitutet (1925): Kinafonden/Kinakommittén (1919), Svenska Orientsällskapet (1921) och Asinekommittén (1921). Kungliga Slottet i Stockholm blev således skådeplats för arkeologiskt beslutsfattande genom styrelsemöten i kronprinsens våning, i ett stort antal andra kommittéer, sällskap och forskningsinstitut.

Kronprins Gustaf Adolf (till vänster) och greve Hamilton i Asine, 1922. Foto: Medelhavsmuseet, Stockholm.

Kronprins Gustaf Adolf vid grävningarna i Asine, 1922. Foton från Bernadottebibliotekets bildarkiv.

”Orientsällskap” blev vanligt förekommande mot slutet av 1800-talet i Europa. Gustaf Adolf tog över ordförandeskapet i den nyligen etablerade Kinakommittén 1921, mer eller mindre samtidigt som Orientsällskapet grundades. Min forskning tar sin utgångspunkt i den samtida uppfattningen av de olika geografiska kontexter det här är fråga om, i intressesfärer som hängde samman genom ett finmaskigt nät av individer, med kronprinsen som den gemensamma nämnaren.

En gemensam utgångspunkt kan härledas till begreppet *fornkunskap* – svensk såväl som klassisk. Mindre än ett år innan kronprinsen blev kung, beskrev professor Axel W. Persson Gustaf Adolf som ”utan tvivel Sveriges främste all-round-arkeolog, och stora ting vore ogjorda utan honom, hans överblick över nordisk, klassisk och kinesisk arkeologi är vidare än någon annan svensk fackmans”. Detta var ingen överdrift – det är just det gradvisa ackumulerandet av denna överblick som mitt pågående forskningsprojekt syftar till att klargöra. Det är inte minst denna tvärvetenskapliga specialistposition som gör det intressant att studera Gustaf Adolfs roll som ”spindeln i nätet” i vittomfattande vetenskapliga och kulturella nätverk av främst arkeologer och konsthistoriker.

Bidragets titel inspireras och präglas av återkommande uttrycksformer i arkivmaterialets många protokoll, promemorior, stadgar och avskrifter av en mängd olika dokument samt originalkorrespondens. Kronprinsens arkeologiska ordförandeskap var många. Under de sista fem åren som kronprins, 1945–1950, var Gustaf Adolf dessutom preses för Kungl. Vitterhetsakademien – med en aktiv och vid det laget högst rutinerad ordföranderoll.

Gustaf Adolf tog emot ett stort antal hedersdoktorat, främst vid svenska och anglosaxiska universitet. Hans första utpräglade arkeologiska erfarenhet, som tonårig arvprins (1897) vid Tullgarn i en utgrävning ledd av riksantikvarien Hans Hildebrand, togs upp i den föreläsning kungen gav vid mottagandet av hedersdoktoratet i Oxford 1955. Arkivmaterialets organisation i BFA är en återspeglning av huvudpersonens omsorgsfulla personlighetsdrag. Gustaf Adolf var noggrann i sina parallella roller som ordförande, samlare och brevskrivare. Han sammanfattade ofta i korthet på de inkommande breven vad han svarat och när. För att komma åt kronprinsens, sedermera kungens, direkta inblandning i sakfrågor – på detaljnivå såväl som i stora drag – är dessa anteckningar, tillsammans med en mängd marginalanteckningar och tillägg av stort värde.

Gustaf Adolf deltog själv flitigt i utgrävningar förknippade med de olika svenska expeditionerna och forskningsinstituten – epitetet ”kungen som grävde” var både passande och välförtjänt – det skulle förvisso kunna kompletteras med ”den grävande kronprinsen”, eller ”den arkeologiske kronprinsen”, för att citera den här publicerade konferensens titel. Gustaf Adolfs samlande roll i mecenatnätverk som kronprins var, utöver hans vetenskapliga sakfrågeexpertis och omfattande arkeologiska intresse, den

verkligt springande punkten och av avgörande betydelse för många, om inte alla, de här nämnda arkeologiska företagen. Gustaf Adolfs privilegierade position i kombination med hans långa kronprinstid bidrog till hans samordnande roll för studiet av det förflutna. Han menade själv, citerad i Bo Gyllensvärds text om kungen som arkeolog, samlare och kännare, att ”kunskapen om människans levnadsförhållanden under gångna epoker och åtminstone en aning om hennes föreställningsvärld utgör ju inte endast en viktig förbindelselänk med det förflutna utan erbjuder i själva verket värdefulla jämförelsemöjligheter, som kan belysa nutida förhållanden”. Detta jämförande, komparativa perspektiv är nyckeln till förståelsen av många av de kommittéer och expeditioner – även forskningsinstitut – som initierades och var verksamma under 1920- och 1930-talen. De olika arkeologiska företagen organiserades till del för att förstå Sverige, svensk historia och svensk kultur i jämförande europeiska, ”orientaliska” och globala perspektiv. Det är i dessa vägkorsningar som den nordiska och klassiska arkeologin – eller den svenska och klassiska fornkunskapen – möts, då som nu.

BIBLIOGRAFI

- Fridh, K. (1995), *Gamle kungen Gustaf VI Adolf. En biografi*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Gyllensvärd, B. (1989), ”Gustaf VI Adolf: Arkeolog, museiman och samlare”, *Livrustkammaren*, 18, 42–56.
- Gyllensvärd, B. (1991), ”Gustaf VI Adolf: Arkeolog, samlare, kännare”, i: *Bernadotter i politik och kulturliv*, red. G. Vogel-Rödin. Lidköping: Stiftelsen Läckö Institutet, 174–187.
- Isaksson, O. (red.) (1972), *Kungen gräver: En bok om arkeologer och arkeologi*. Stockholm: Askild & Kärnekull/Statens historiska museum.
- Whitling, F. (2012), ”King Gustaf VI Adolf of Sweden – The Crowned Archaeologist”, *Newsletter of the History of Archaeology Interest Group, Society for American Archaeology*, 2, 4, 12–14.
- Whitling, F. (2013a), ”’Vår Höge Ordförande’. Gustaf VI Adolf, Kinakommittén och Östasiatiska Samlingarna/’Our Eminent Chairman’. Gustaf VI Adolf, the Swedish China Research Committee and the Museum of Far Eastern Antiquities”, i: *Kungens gåva. Gustaf VI Adolfs gåva till svenska folket/The King’s Gift. Gustaf VI Adolf’s Gift to the People of Sweden*, red. E. Myrdal. Stockholm: Östasiatiska museet/Museum of Far Eastern Antiquities, 2013, 52–71, 179–186.
- Whitling, F. (2013b), ”Dikten framför allt. Gustaf VI Adolf: en tillbakablick”, *Rymden*, 15 september.

Whitling, F. (2014), ”’The Wonderful Adventures of the Swedish Cyprus Expedition’: Einar Gjerstad, Erik Sjöqvist, the Swedish Institute in Rome, and the Cyprus Expedition”, i: *The Islands of the Eastern Mediterranean. A History of Cross-Cultural Encounters*, red. Ö. Çaykent & L. Zavagno. London & New York: I. B. Tauris, 118–143.

Persson, kronprinsen och bronsålderns kungar i Argolis

Ann-Louise Schallin

Kronprins Gustaf Adolf och Axel W. Persson, professor i klassisk fornkunskap vid Uppsala universitet, kan båda räknas som pionjärer för den svenska arkeologiska verksamheten i Argolis i Grekland under tiden före andra världskriget. Det var faktiskt kronprinsen som var *primus motor* när det gäller verksamhetens inledande fas på 1920-talet. Kronprinsens arkeologiska intresse, hans organisationskraft och det faktum att han ställde upp med ekonomiska bidrag gjorde det möjligt att genomföra projekten.

Axel W. Perssons arkeologiska insatser gjorde ett starkt intryck på samtiden och hans fältprojekt är fortfarande av stort arkeologiskt intresse, framför allt inom den egeiska förhistoriska forskningen. Det faktum att han, tillsammans med kronprinsen, hade möjlighet att initiera fältverksamhet i Argolis gjorde att han hamnade mitt i den mykenska civilisationens centrum.

Asine

Det hela började med att kronprinsen var på resa i Grekland 1920. Han besökte Asine för första gången och blev imponerad av fornlämningarna och platsens vackra läge. Strax därpå sökte kronprinsen upp Axel W. Persson i Athen där han befann sig som utländsk medlem av den franska arkeologiska skolan. Persson fick i uppdrag att företa en förundersökning i Asine och staka ut en plan för framtida fältverksamhet. Därefter ingav han en anhållan om grävningstillstånd till den grekiska myndigheten och året därpå kom det officiella tillståndet.

På kronprinsens initiativ bildades i Sverige den så kallade Asinekommittén. Kronprinsen var dess ordförande och kommittén fungerade ända fram till dess att utgrävningsspublikationen över Asineprojektet var färdig. I kommittén fanns bland andra Oscar Montelius, som då var riksantikvarie i Sverige. Man beslöt att anlita två ansvariga fältdirektörer till Asineprojektet: Otto Frödin, som hade stor utgrävningserfarenhet från Sverige, och Axel W. Persson som var klassisk arkeolog.

Kronprinsen deltog själv som arkeolog i Asine under kampanjen hösten 1922 under

Utgrävningsteamet i Asine 1922 med kronprinsen i mitten flankerad av bland andra Axel W. Persson, Otto Frödin och Einar Gjerstad. Från Axel W. Perssons personliga fotoarkiv, Uppsala universitet.

sju veckor. Han var speciellt engagerad i utgrävningen av kammargrav I:1, vars material nu finns på Medelhavsmuseet i Stockholm. En hel mykensk nekropol med kammargravar hade upptäckts på berget Barbouna mitt emot Asine-akropolen och man undersökte sju av dessa gravar under de olika kampanjerna som fortsatte 1924, 1926 och 1930. Säsongen 1926 var extra omfattande då man anlitade 50 arbetare under fyra månader.

Axel W. Persson hade blivit professor i klassisk fornkunskap i Uppsala 1924 och ett antal av hans studenter kom till Asine som assistenter och medhjälpare i fält. Bland deltagarna som fortsatte sin bana inom den klassiska arkeologin var Einar Gjerstad, Gösta Säflund, Erik Sjöqvist och Natan Valmin.

Sedermera blev det kronprinsen i sin egenskap som ordförande i Asinekommittén som fick se till att utgrävningarna publicerades. Det var också Asinekommittén – och indirekt kronprinsen – som organiserade och stod för kostnaderna för en utställning i Nauplion som sedan blev det arkeologiska museet där de utgrävda fynden från Asine ställdes ut.

Dendra

År 1926 började svenskarna bedriva fältverksamhet också i Dendra, och detta gav sedan upphov till utgrävningarna i Midea. Av den grekiska arkeologiska myndigheten fick Persson frågan om han ville åta sig att gräva ut en nyupptäckt mykensk kupolgrav i Dendra. Persson finansierade utgrävningen med bidrag från privatpersoner och eventuellt också från kronprinsen även denna gång. Man kan alltså säga att ett grekiskt-svenskt samarbetsprojekt i Dendra och Midea inleddes redan 1926.

Under utgrävningen gjordes inga fynd på själva golvet till kupolgraven, men man fann tre orörda schakt under golvet där tre individer fanns begravda. Persson döpte dem till kungafamiljen i Dendra. Den förmodade kungens grav låg i den norra delen av det ena schaktet. Skelettet var täckt med rika gravgåvor. Runt huvudet bar han något som kan ha varit en hjälm av vildsvinsbetar, fast i fajans. En stor guldkopp var placerad på hans bröst. Inuti koppen fanns fyra sigillstenar. Fler koppar låg på hans bröst: en silverpokal, en silverkopp, och en Vaphiokopp i guld och silver. Längre ner på kroppen var en låg skål placerad. Vid den dödes högra sida låg ett bronssvärd och på den västra sidan tre bronssvärd. Vid hans fötter fanns ytterligare ett svärd och fyra spjutspetsar och två horn av bly. Nära halsen låg två smycken, ett av bergskristall och ett av agat. Den döde låg på rygg med armarna i kors, den högra handen vilade på den vänstra. Tholosgraven låg inte isolerad, utan många fler gravar fanns på platsen – speciellt mykenska kammargravar. Några grävdes ut samma år av svenskarna och ytterligare ett par året därpå av den grekiske arkeologen Bertos.

På 1930-talet var Persson engagerad i arkeologiskt fältarbete i Turkiet där utgrävningar ägde rum, bland annat för projektet "The Swedish Caria Committee". I mars 1939 for han iväg till Turkiet med åtta studenter, men gruppen kunde aldrig börja gräva eftersom tillståndet från den turkiska staten uteblev (på grund av krigsutbrottet, då Turkiet nu hamnat i konflikt med Italien). Efter en tid i Smyrna med materialbearbetning reste expeditionen till Grekland. Kronprinsen, som finansierade Kariexpeditionen, hade tillåtit att pengarna i stället användes för utgrävningar i Grekland och den grekiska staten hade snabbt givit sitt tillstånd. I början av maj började man gräva i Dendra igen. Den här gången var det fem kammargravar som undersöktes. Läget i Europa blev alltmer hotande med krig och konflikter på olika håll, men eftersom kronprinsen hade beviljat ytterligare medel kunde Persson och hans team stanna i Nauplion och avsluta bearbetningen av fynden fram till den 15 december 1939.

Midea

Axel W. Persson var övertygad om att gravplatsen i Dendra skulle kopplas till en bosättning innanför borgmuren på det intilliggande berget Midea, och därför inleddes

undersökningar där 1939. Några mindre provschakt grävdes innanför borgmuren och ett i den så kallade Östporten. En del tid ägnades åt att göra mätningar och iakttagelser på den allra översta terrassen, nära bergets topp. Här tyckte man sig kunna spåra murar och huggningar i klippan och man drog slutsatsen att den övre terrassen var platsen för ett mykenskt palats, som det egentligen inte fanns något kvar av, utom just några spridda stenrösen. Tolkningen kändes självklar. Man hade redan funnit kungens och hans undersåtars gravar i Dendra och man jämförde med vad man kände till från de andra mykenska borgarna i trakten, Mykene och Tiryns. Dessa var försedda med palats som var byggda just på toppen av borgklippan.

BIBLIOGRAFI

Frödin, O. & Persson, A. W. (1938), *Asine. Results of the Swedish Excavations 1922–1930*.

Stockholm: Generalstabens litografiska anstalt.

Persson, A. W. (1931), *Royal Tombs at Dendra near Midea*. Lund.

Persson, A. W. (1942, tr. 1943), *New Tombs at Dendra near Midea*. Lund: Gleerup.

Från Ardea till *Deliciae Fictiles*: Arvid Andréns pionjärgärning inom svensk antikforskning

Ingrid Edlund-Berry

I volymen *Corolla Archaeologica*, utgiven 1932 med anledning av dåvarande kronprins Gustaf Adolfs femtioårsdag, ingår en artikel av Arvid Andrén om de arkitektoniska terrakottorna från det antika Ardea, söder om Rom. När Andrén som ung student vid Svenska institutet i Rom erbjöds av dess föreståndare, professor Axel Boëthius, att studera de över 2 000 fragmenten från grävningarna på akropolen i Ardea, lades grunden till ett pionjärbete som än idag har påverkat både svensk och internationell forskning. Andréns föredömliga beskrivning och tolkning av Ardea-materialet ledde till hans doktorsavhandling om *Architectural Terracottas from Etrusco-Italic Temples* (1940) där han betonade vikten av att studera både föremål och kontext för att förmedla detaljstudier såväl som överblick och analys i text och illustrationer.

Grävningarna i Ardea ingick i Rominstitutets verksamhet under tidigt 1930-tal och fortsattes av Andrén under två säsonger, 1952–1953. Andréns noggrannhet och skarpblick har bidragit till att rekonstruera staden Ardeas tidiga historia i dess helhet, men med terrakottafragmenten som bas fortsatte han också att utveckla studiet av arkitektoniska terrakottor som evidens för arkitektur och konst inom det etrusko-italiska området av det antika Italien.

Allteftersom nya projekt, inklusive de svenska grävningarna i Acquarossa, började ge ett utökat material för studier av de arkitektoniska terrakottornas betydelse, kunde Andrén bidra med nya rön från sin egen forskning, till exempel i den första Boëthius-föreläsningen vid Svenska institutet i Rom, publicerad i *Opuscula Romana* (1974). Men vid det här laget var han också erkänd som den ledande auktoriteten inom terrakottaforskningen, och fortsatte att ge inspiration till kommande generationer av studenter såväl som forskare, både inom svensk och internationell antikvetenskap.

Arvid Andréns gärning som forskare, docent, gymnasielärare och föreståndare för Svenska institutet i Rom speglar den otroliga insats som han och hans samtida har gjort för att stärka de klassiska studiernas ställning vid de svenska universiteten, men

Uppfarten mot akropolen i Ardea från sydväst nedanför borgen Castello Sforza-Cesarini. Foto: Ingrid Edlund-Berry.

Arvid Andrén (till vänster) och förmannen Alberico Attenni vid grävningarna i Ardea, 1952. Foto från Arvid Andréns bildarkiv, Per Axel Andrén, Stockholm.

*Arvid Andrén, Stockholm, cirka 1950 (till vänster). Foto: Ateljé Uggla.
Arvid Andrén, Stocksund, cirka 1961 (till höger). Foto: Per Axel Andrén.*

också för att nå ut till gymnasister och en allmän publik. Samtidigt har den svenska arkeologin kommit att inta en högst respekterad ställning i internationella kretsar. Mycket av vad vi idag tar för givet när det gäller globala kunskaper och nyhetsförmedling skedde genom svenska arkeologiska insatser alltsedan ämnets tidigaste historia, tack vare enskilda arkeologers enastående framsyn och övertygelse om vikten av humanistiska studier världen över.

Tack vare Arvid Andrén har också terrakottaforskningen fortsatt att utvecklas, med början 1990 då den första internationella konferensen, *Deliciae Fictiles*, hölls på Svenska institutet i Rom, anordnad av Eva Rystedt, Charlotte Wikander och Örjan Wikander. Sedan dess har ytterligare tre internationella konferenser hållits i Rom, 1996, 2002 och 2009, och i takt med nya fynd och ny forskning fortsätter intresset att växa. Det har resulterat i studier och publikationer som alla mer eller mindre bygger på Arvid Andréns grundläggande principer om de arkitektoniska terrakottornas betydelse för vår förståelse av antik arkitektur och kultur.

Ett tack till Per Axel Andrén för tillhandahållandet av foton.

BIBLIOGRAFI

- Andrén, A. (1932), "Terrecotte di Ardea", i: *Corolla Archaeologica*. Lund: Gleerup, 98–117.
- Andrén, A. (1940), *Architectural Terracottas from Etrusco-Italic Temples*. Lund: Gleerup, 1940.
- Andrén, A. (1974), "Osservazioni sulle terrecotte architettoniche etrusco-italiche", *Opuscula Romana*, 8, 1–16.
- Andrén, A. (1991), *Minnen från min forntid*. Göteborg: Paul Åströms förlag.
- Andrén, A. (1993), "L'avviamento", i: *Deliciae Fictiles*, red. E. Rystedt, C. Wikander & Ö. Wikander. Stockholm: Paul Åströms förlag.
- Edlund-Berry, I. (1999), "Arvid Andrén, forskare, lärare och poet", *Romhorisont*, 38, 2, 14–15.
- Rystedt, E., Wikander, C. & Wikander, Ö. (1993), "The published writings of Arvid Andrén. A bibliography", i: *Deliciae Fictiles*. Stockholm: Paul Åströms förlag, 307–310.

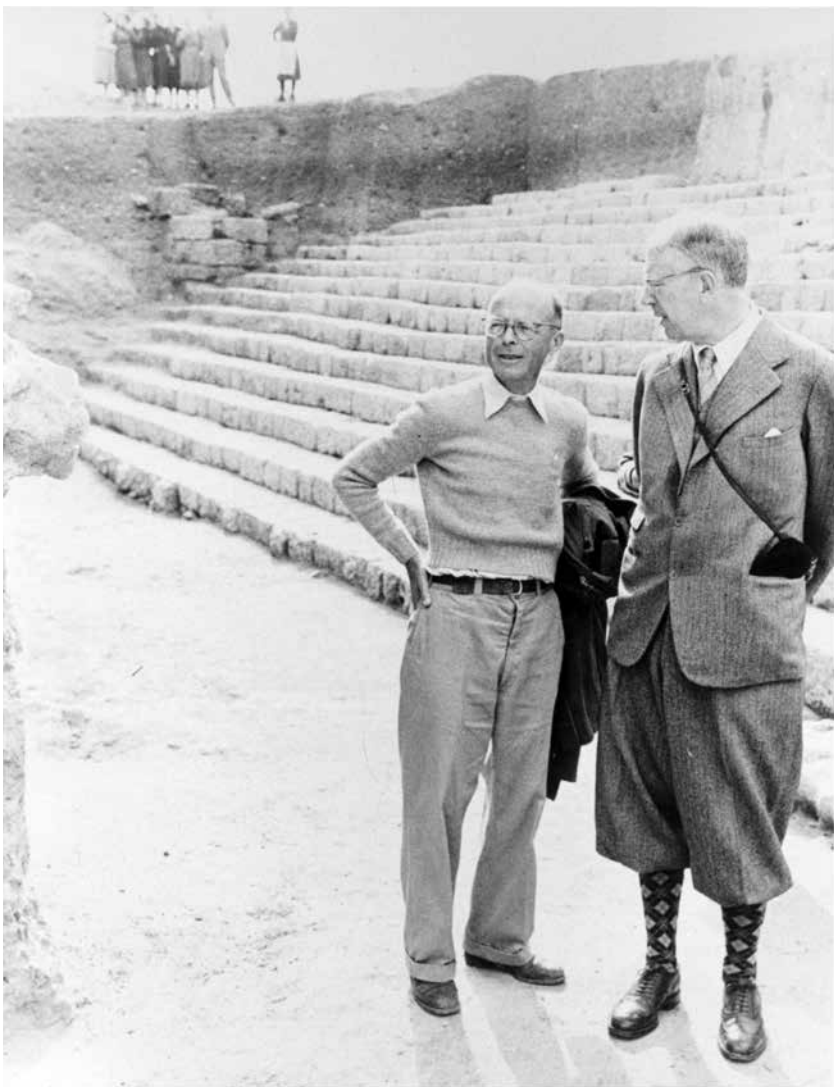
Erik Sjöqvist, Gustaf VI Adolf och utgrävningarna i Morgantina (Sicilien)

Adam Lindhagen

De berömda utgrävningarna av staden Morgantina på Sicilien är för sicilianare och italienare kända som "gli scavi americani". Vad många inte vet är att det var en svensk som valde ut platsen, ledde den inledande största och viktigaste fasen av arbetet samt var den figur som i mycket genom sin egen person bidrog till att projektet blev så framgångsrikt – arkeologen Erik Sjöqvist (1903–1975). Morgantina glöms ofta bort när man nämner viktiga svenska utgrävningar i Italien eftersom projektet administrerades av ett amerikanskt universitet, men faktum är att genom Sjöqvist kom också en mängd svenska studenter att delta i arbetet. Från Morgantina utgår ett veritabelt "stamträd" av svenska forskare. Morgantinautgrävningarnas roll som "fostrare" av flera kända svenska klassiska arkeologer samt Gustaf VI Adolfs deltagande och nära vänskap med Erik Sjöqvist hade stor betydelse för svensk Medelhavsarkeologi. Morgantina var kungens första fälterfarenhet i Italien och hans positiva erfarenheter här var förmodligen inte oviktiga för hans senare deltagande i de för en svensk publik mera kända utgrävningarna i Etrurien.

Erik Sjöqvist hade kommit till Princeton University 1951 efter sin tid som föreståndare för Svenska institutet i Rom. Princeton letade efter en ny utgrävningsplats i Medelhavsområdet efter kriget, då i princip all fältarkeologisk verksamhet hade upphört. Sommaren 1953 fastnade han för Serra Orlando på centrala Sicilien. Han och professor Richard Stillwell, också från Princeton, menade att platsen måste ha varit mycket viktig, givet dess fördelaktiga läge. Lämningarna av det man förmodade var en stad låg strategiskt välplacerad på en lång ås med en akropol och kontrollerade vägen mellan kusten och det bördiga sicilianska inlandet, berömt under antiken som Roms kornbod.

När man 1955 påbörjade utgrävningarna var man ännu inte säker på om den hellenistiska stad man väckt ur dess törnrosasömn var den sikulisk-grekiska metropolen Morgantina, känd från de antika källorna. Men redan 1958 identifierades platsen som antikens Morgantina utifrån serien av mynt som tillverkats här med texten HISPANORVM. Hypotesen var att Morgantina hade plundrats av en grupp hispaniska le-

*Sjöqvist och kungen samtalande vid monumentaltrappan på Morgantinas agora.
Copyright: Department of Art and Archaeology, Princeton University.*

gosoldater i romersk tjänst som sedan tilldelats staden som förläning. Identifikationen med Morgantina godtog snart, trots protester från en del italienska forskare som dock Sjöqvist elegant tillbakavisade i en artikel i *Atti dell'accademia dei Lincei* med titeln "Perchè Morgantina?" med sin sedvanliga intellektuella klarhet och skärpa. Förutom HISPANORVM-spåret kunde han bland annat påvisa omfattande asklager på bosättningen som föregick Morgantina, det så kallade Cittadella, där den senaste keramiken kunde dateras till cirka 460 f.Kr., alltså samtida med den sikuliske frihetsledaren Duketios erövring av det äldre Morgantina enligt de antika källorna.

Utgrävningarna hade två huvudsyften: att ge studenter från Princeton möjlighet till träning i fältarkeologi samt att studera effekten av den grekiska kolonisationen på den sikuliska ursprungsbefolkningen. Fynden från Cittadella av hus som var nästan helt grekiska i arkitekturen samt gravarna som var starkt influerade av grekisk begravningstradition och innehöll stora mängder importerad grekisk keramik, ledde Sjöqvist till övertygelsen att det äldsta Morgantina på Cittadella snabbt hade kommit att tas över och bebos av greker, snarare än av sikuler. Dessa tankegångar formulerade han i sin sista bok *Sicily and the Greeks*, det arbete som avslutade hans produktion och som kom ut 1973, två år före hans död.

Om man på något område vill hävda att tiden har sprungit ifrån Sjöqvist så är det nog här. Resonemanget följde en logik som var dominerande under en stor del av 1900-talet: grekerna var kulturellt överlägsna de sikuliska ursprungsinvånarna och kom snart att "hellenisera" dem. När begreppet "hellenisering" används är det oftast underförstått att sikuler och andra folkgrupper fullständigt tog till sig den grekiska kulturen, medan de själva inte bidrog med något i processen. Man är idag mycket mer medveten om att ursprungsbefolkningarna visst behöll egna kulturella drag och till och med påverkade greker och romare åt andra hållet. Synen som dominerar nuförtiden är att kulturmöten innebär ett förhandlande om kulturella värden och ofta leder till kompromisser som kan ta sig uttryck som hybrider, sammansmältningar. Idag menar utgrävarna att det äldsta Morgantina var bebott främst av sikuler, och att den senare nygrundningen skedde som ett samarbete mellan sikuler och greker.

Sjöqvist och Stillwell ledde utgrävningarna tillsammans varannan säsong från 1955 till 1963 och sedan från 1966–1967. Redan den första säsongen hedrades projektet av att kung Gustaf VI Adolf deltog i arbetet. Sjöqvist hade redan under Gustaf Adolfs sista tid som kronprins fungerat som hans personliga handsekreterare, och under åren som följde kom något som kan karaktäriseras som en nära vänskap att utvecklas. Kungen deltog under flera säsonger och det är inget tvivel om att hans närvaro gav utgrävningarna extra glans och uppmärksamhet i medierna. Även drottning Louise kom på besök. Gustaf VI Adolf finansierade också resestipendier till flera av de svenska studenter som deltog, bland annat den unge Carl Eric Östenberg.

Sjöqvist, drottning Louise och kung Gustaf Adolf samtalar informellt under en vilopaus i samband med besöket i Morgantina 1955. Copyright: Department of Art and Archaeology, Princeton University.

Erik Sjöqvist på åsneryggen under sista grävsäsongen 1967. Foto och copyright: Göran Söderberg.

År 1967 drabbades Sjöqvist av en allvarlig sjukdom och fick problem med att röra sig. Den tidigare så energiske fältledaren lät sig dock inte hindras av det: den sista tiden genomförde han arbetet från åsneryggen.

Det var dock inte längre möjligt för honom att leda arbetet, och från och med säsongen 1968 togs kommandot över av andra, amerikanska, projektledare. Från 1980 ledde Malcolm Bell III, professor vid University of Virginia, utgrävningen. Bell hade haft Sjöqvist som handledare för sin doktorsavhandling om Morgantinas terrakottafiguriner, som kom att bli det första bandet av *Morgantina Studies*. Bell har sedan 1990 delegerat ansvaret för Cittadella till Carla Antonaccio, professor vid Duke University.

Utgrävningarna i Morgantina lockade många svenska studenter under Sjöqvists år och flera kända arkeologer gjorde sina första lärospår här. I den "första generationen" kan nämnas Pär Göran Gierow, senare professor i Lund och en viktig representant för "Early Rome"-skolan i Einar Gjerstads spår samt, inte minst, Carl Eric Östenberg som sedermera kom att bli berömd som ledare av utgrävningarna av Acquarossa i Etrurien och som föreståndare för Svenska institutet i Rom. Bland den "andra" respektive "tredje" generationen kan nämnas forskare som har publicerat eller arbetar med material

från Morgantina, till exempel Ingrid Edlund-Berry, professor emerita vid universitetet i Austin, Texas (den så kallade *Central Sanctuary*) och Lars Karlsson, professor i Uppsala (Morgantinas stadsmur).

Sjöqvist hade en ovanlig talang som lärare och handledare. En viktig del i hans framgång på detta område var en stor ödmjukhet parad med den auktoritet hans lärdom och yrkesskicklighet gav. Inte minst gavs studenterna ett stort ansvar, vilket lärde dem att arbeta självständigt.

De amerikanska utgrävningarna var ett av de omfattande arkeologiska projekt som var möjliga efter andra världskriget. Det underlättades av att USA stod på höjden av sin ekonomiska makt och att Italien och Sicilien var svårt härjade av kriget och ekonomiskt svaga. Dylika gigantprojekt är omöjliga att genomföra idag och man grävde betydligt fortare och naturligtvis därmed också mindre noggrant. När projektet var som störst uppgick antalet arbetare till ett åttiotial! Idag är Morgantina en av de största och mest kända arkeologiska platserna på Sicilien, vilket inte vill säga lite, och en mycket viktig källa till kunskap om både arkaisk och hellenistisk stadsplanering och urbanisering.

Många svenska studenter har fått sin första kontakt med Sicilien (och Morgantina) genom den tvåveckorsexkursion till Sicilien som Svenska institutet i Rom givit under många år. Dessa exkursioner, som påbörjades under Carl Eric Östenbergs tid, var möjliga tack vare medel som Gustaf VI Adolf instiftat just för att studenter skulle kunna åka till Sicilien. Detta hade förvisso aldrig skett utan Erik Sjöqvist och Morgantina. Sicilien som exkursionsmål för studenter vid Svenska institutet togs bort i början av 2000-talet, men denna tradition återupptas glädjande nog från och med höstterminen 2014.

BIBLIOGRAFI

- Edlund-Berry, I. (1985), "Morgantina – ett möte mellan greker och sikuler", *Medusa*, 6, 4, 30–37.
- Edlund-Berry, I. (2003–2004), "Erik Sjöqvist: archeologo svedese e ricercatore internazionale alla Princeton University", *Annuario*, 45, 173–185.
- Pelagatti, P. (2002), "Archeologia svedese in Sicilia", *Opuscula Romana*, 27, 105–107.
- Sjöqvist, E. (1973), *Sicily and the Greeks*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

För den intresserade rekommenderas även Sjöqvists (och Stillwells) årliga rapporter i *American Journal of Archaeology* mellan åren 1956 och 1967.

*Bronsmedaljong på Svenska institutet i Rom, uppsatt 1969 till Erik Wetters åttioårsdag.
Foto: Fredrik Tobin.*

Amiral Erik Wetters arkeologiska verksamhet

Fredrik Tobin

Erik Wetter var marinofficer, affärsman och riksdagsman. Trots att han varken var arkeolog eller filolog till professionen kom han mer än nästan någon annan att påverka inriktningen på den svenska antikforskningen i Italien under 1950-, 60- och 70-talen. Hans uppdrag som skattmästare för Svenska institutet i Rom från 1948 till 1970 och hans ordförandeskap i institutets vänförening gjorde honom till en nyckelfigur inte bara i institutets ekonomi utan även i dess operativa arbete.

Wetter föddes 1889 och påbörjade som ung en karriär inom den svenska flottan. Han blev underlöjtnant 1908, löjtnant 1911 och tjänstgjorde under första världskriget på olika svenska torpedbåtar. Han befordrades till kapten 1918 och sändes ut på så kallad studiekommendering till den italienska flottan 1919–1921, bland annat för att studera vid *Regia Accademia Navale* i Livorno. Efter sin hemkomst undervisade han 1921–1926 vid Kungliga Sjökrigsskolan och Krigshögskolan. Hans långa association med hovet började 1927 då han utsågs till adjutant åt den dåvarande kronprinsen Gustaf Adolf och kulminerade 1952–1961 då han tjänstgjorde som förste hovmarskalk åt den nyblivne kungen.

I början av 1930-talet lämnade Wetter aktiv militärtjänst och inledde en omfattande verksamhet inom den svenska industrin och sjöfarten. Bland mycket annat var han direktör för Svenska Orientlinjen 1931–1952 och styrelseordförande för Bofors 1946–1966. Hans kontakter i näringslivet kom att ge mycket konkreta och positiva återverkningar när det gällde Rominstitutets ekonomi. På institutets innergård finns idag två marmortavlor med namn på donatorer och välgörare. Bland namnen finns, förutom Erik Wetters, en rad personer och företag direkt knutna till honom. Bland företag där Wetter innehade tunga uppdrag återfinns Svenska Amerika Linien, Bofors, SKF, Home Lines och Parma Holding Company. Flera kollegor till Wetter, framför

allt från sjöfartsnäringen, återfinns också: Sven Salén, Rolf Sörman, Eugen Eugenides, Tor Erland J:son Broström och Nicos Vernicos Eugenides. Dessutom vännen Einar Hansen och hans Allhems förlag.

Wetter kom att spela en avgörande roll i utgrävningarna på San Giovenale 1956–1965 och på Acquarossa 1966–1978. Av korrespondensen i Rominstitutets arkiv framgår att det var hans idé att starta utgrävningarna på San Giovenale. Uppslaget kom under en resa genom Etrurien hösten 1955 då Wetter bland annat besökte en rad mindre platser i Etruriens inland. Vid sin hemkomst skrev han till institutets intendent Gino Filipetto, i ett brev daterat 6 december 1955:

Så ber jag mycket att få tacka för vänligheten att föreslå Ministero della Pubblica Istruzione att kalla S. Giovenale "Necropoli dell'Ammiraglio" och jag har utav [Eric] Berggren fått ett meddelande, att de Angelis d'Ossat har beslutat följa Ginos vänliga råd. Är detta riktigt och skall jag tacka denne Direttore Generale, vänligen meddela mig detta.

Men så undrar jag, Gino, om Du skulle kunna så småningom få denne Direttore Generales tillstånd att vi skulle kunna få göra en mindre utgrävning nästa år. Om detta i princip skulle kunna medgivas, skall jag gärna vilja, att Du hjälpte mig göra en kalkyl för en tre veckors utgrävning med ett fatal man, då jag på något sätt skall försöka få medel till en sådan, om det inte går upp till för stora summor. [...] Jag har inte velat skriva till Axel Boëthius om detta, utan jag vill först höra din uppfattning, så skall jag sedan skriva till Axel, ty jag vill absolut inte gå förbi honom.

Mycket riktigt skrev Wetter kort därefter till institutets föreståndare Axel Boëthius och fick hans stöd i företaget. Av Boëthius svar, daterat 28 januari 1956, framgår i vilken hög grad han betraktade projektet som Wetters eget:

Generaldirektören är helt positiv, ja direkt tacksam för Ditt uppslag att ingripa i San Giovenale och hälsar Dig hjärtligt välkommen. Regeln för dessa italiensk [sic] utgrävningar är, att till staden – D i n stad – bör höra en italiensk arkeolog (i detta fall Moretti, mycket hygglig) och en eller flera studenter från den utländska akademien.

San Giovenaleprojektet skulle komma att spela en viktig roll som plantskola för unga svenska arkeologer och röna internationell uppmärksamhet för utgrävningarna av förhistoriska hyddor och etruskiska hus. Av den bevarade korrespondensen framgår emellertid att inget av detta var något som fanns med i planerna när projektet startade. Wetters utgrävningsplan var helt inriktad på gravarna och i det första årets grävningar deltog ingen oerfaren student, enbart Eric Berggren som fungerade som platsansvarig arkeolog. Redan vid den andra säsongen däremot började intresset flytta från gravområdena till den antika staden och på några år växte projektet till med svenska mått gigantiska proportioner. Årsbudgeten för grävningarna (enligt en sammanräkning gjord av Filipetto) tiofaldigades på fem år.

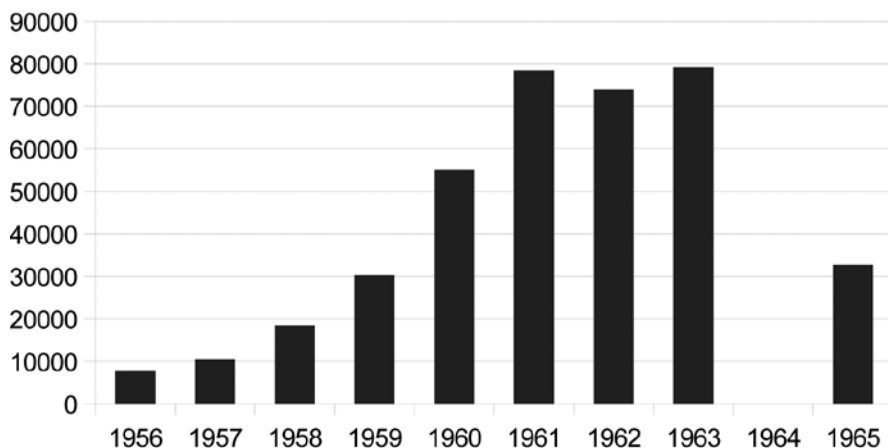

Fig. 1. Budget för fältarbetet på San Giovenale i kronor per år. År 1964 skedde inget fältarbete.

I takt med att projektet växte engagerades fler och fler arkeologer och studenter. Wetter fortsatte att fungera som ekonomisk ledning för projektet, medan det officiella ansvaret för den vetenskapliga sidan flyttade runt mellan olika svenska forskare.

Det fanns en påtaglig brist på kontinuitet i den vetenskapliga ledningen. Eric Berggren var arbetsledare de första fyra åren, följt av två år med Erik Welin och sedan två år med Krister Hanell. När Hanell blev allvarligt sjuk fördelades ansvaret inför grävsäsongen 1963 mellan Arne Furumark, Carl Nylander och Carl Eric Östenberg. Bengt Thomasson var föreståndare för institutet den tid då Hanell fungerade som ansvarig för San Giovenale. I ett brev från Thomasson till Hanell, daterat 26 mars 1962, manar han först till återhållsamhet i grävandet till förmån för publikationsarbetet och underströk sedan (bokstavligt talat) distinktionen mellan vetenskaplig ledning och ekonomisk ledning:

Jag är övertygad om att Du anser, att jag som vetenskaplig ledare för Institutet har rätt att ge uttryck åt dessa synpunkter på grävningarna, som Institutet ju nominellt står för i samarbete med Villa Giulia och att Du som vetenskaplig ledare för grävningarna har anledning att ge uttryck åt samma åsikt, och jag kan tänka mig att den ekonomiska ledningen utifrån de tillkommande ekonomiska synpunkterna likaväl skulle acceptera en dylik fördelning inom ramen för de medel man tänkt sig för årets utgrävning.

Arne Furumark uttryckte sig rakt på sak när han i ett brev till Gino Filippetto, daterat 17 juni 1963, skriver om sin inblandning i San Giovenale-projektet:

F. ö. är jag rätt trött på allt det trassel och alla de bekymmer som mitt samröre med San Giovenale och med Rominstitutet förskaffat mig, och det är inte utan att jag längtar tillbaka till svenska arbetsförhållanden under eget chefskap.

Furumark lämnade mycket riktigt så småningom projektet och deltog inte i det efterföljande publiceringsarbetet.

Wetter var inte så intresserad av att delta i själva grävandet, men visade i stället stort intresse för att inventera antika vägar och upptäcka nya platser i San Giovenales kringland. Tillsammans med sin så kallade *squadra volante* undersökte han en rad olika platser. Den mest berömda av dessa utgrävningar är den på Luni sul Mignone där squadran grävde i större skala under flera år. Liknande verksamhet bedrev han senare inom ramen för grävningarna på Acquarossa. Han publicerade själv två bokkapitel och en artikel om sin verksamhet:

- "Studies and strolls in southern Etruria", *Etruscan culture, land and people*, 1962, 163–230
- "Ricerche topografiche nei territori circostanti Acqua Rossa", *Opuscula Romana*, 7, 1969, 109–137
- "Landskapet kring Acquarossa", i: *Med kungen på Acquarossa*, 1972, 73–102.

Wetter är på många sätt källan till San Giovenaleprojektets framgångar, men också till viss del även dess problem. Till skillnad från grävningarna i Acquarossa fanns i San Giovenale ingen kontinuitet i den vetenskapliga ledningen och en avsaknad av långsiktig och realistisk planering när det gällde publiceringsarbetet. Wetters insats var utan tvekan ett av skälen till att projektet växte så till den grad att det blev svårt att hantera fyndmängderna, men samtidigt var han anledningen till att projektet överhuvudtaget blev av. Han är en på många sätt unik figur i den svenska antikforskningens historia och utan tvekan en av de mest inflytelserika personerna i Rominstitutets historia.

BIBLIOGRAFI

- Gierow, P. G. (1986), "Erik Wetter", *Kungl. Vitterhets historie och antikvitetsakademiens årsbok*, 26–29.
- Kjellander, R. (2007), *Svenska marinens högre chefer 1700–2005: chefsbiografier och befattningsöversikter samt Kungl Örlogsmannasällskapets ämbetsmän och ledamöter 1771–2005*. Stockholm: Probus.
- Nylander, C. (2001), "Humanister vid Medelhavet. Svenska Institutet i Rom 1926–2001", i: *Humanist vid Medelhavet. Reflektioner och studier samlade med anledning av Svenska Institutet i Roms 75-årsjubileum*. Red. Börje Magnusson. Stockholm: Rubicon, 345–384.

Fältarbete, vetenskap, kulturarv. Ett brett perspektiv på svensk Medelhavsarkeologi

Eva Rystedt

När ämnet Antikens kultur och samhällsliv firade hundra år vid Lunds universitet år 2009 gav Niklas Hillbom och jag ut en jubileumsskrift. I den föll det på min lott att i ett kort avsnitt beskriva den Medelhavsarkeologi som har utgått från lundensiska akademiker. Här fanns rejält med material. Jag ordnade redovisningen efter regioner: de fyra huvudområdena för den svenska verksamheten, nämligen Grekland, Italien, Turkiet, Cypern. Inom regionerna lät jag aktivitetsperioder, orter och individer vara styrande.

Ett sådant upplägg är naturligt. Om målet är en snabb orientering, nöjer man sig kanske härmed. Men parallellt kan det finnas behov av att gå lite djupare. Man kan till exempel vilja lägga en grund för en kvalificerad analys av verksamheten i fält utifrån såväl premisser av olika slag som arbetsmetoder, liksom man kan sikta till en bedömning av resultaten som kopplar dem till det kunskapsläge som rådde vid tiden för arbetet. Man kan också vilja undersöka i vad mån fältarbetet haft följdverkningar vid sidan av de vetenskapliga resultaten; jag syftar på kulturella effekter och efterspel av olika slag, till exempel inom musei- och populärlitteratursfären, både i Medelhavsregionerna och på hemmafronten i Sverige.

Inför denna konferens gjorde jag ett försök att skapa en enkel modell som ett hjälpmedel för sådana ändamål (Fig. 1 på sidan 83). Närmast hade jag i tankarna den kritiska undersökning av svensk Medelhavsarkeologi i dess helhet som vi ännu saknar. Modellen omfattar tre facetter: fältarbete, vetenskap och "kulturarv" svarande till process, resultat och efterspel. Inom varje facett ges förslag till punkter under vilka det empiriska materialet kan samlas.

Modellen är avsedd att främja systematik och bredd i undersökningen. Systematiken öppnar möjligheter till jämförelser (mellan svensk aktivitet i olika Medelhavsregioner, mellan svensk och icke-svensk aktivitet, etc.). Det breda greppet motverkar den gängse bilden av grävningsarkeologin som är väldigt snäv, i populära medier inte minst.

Om man samlar det empiriska materialet från den svenska fältarkeologin i Italien (den region jag själv råkar känna bäst) och ordnar det enligt modellen, framträder ett stort och intressant komplex. Jag begränsar mig här till att presentera några exempel från detta komplex, utifrån de punkter i modellen som de relaterar till och som därmed blir belysta. Grundläggande data av det slag jag ovan syftar på – uppgifter om platser och tider för utgrävningarna – har jag placerat i en separat tabell i slutet av kapitlet, med en åtföljande kort kommentar. Sådana data måste givetvis alltid åtfölja och underbygga arbetet med modellen.

Punkterna 3–7 är ägnade att visa de krafter, personella och ekonomiska, som har säkrat ett projekts realisering. I en tillbakablick är det viktigt att få syn på dessa. För de etruskiska stadsgrävningarna var en tät samverkan mellan företrädare för Rominstitutet (Axel Boëthius, Carl Eric Östenberg, båda institutsföreståndare i två olika etapper) och två ytterligare, mycket kraftfulla aktörer (Gustaf VI Adolf, amiral Wetter) avgörande; via denna ”trust” kunde också medel tillhandahållas.

Punkt 8 aktualiserar ett bredare plan. Hit hör till exempel tillgängligheten av svenska forskningsfonder och ett aktivt intresse hos den italienska kulturarvsadministrationen (ingendera saken är självklar). Pompejgrävningen hade inte fått den omfattning den fick utan framgångsrika ansökningar hos svenska forskningsfonder. En viktig aspekt som man inte kan förbise är vidare den socioekonomiska situationen i Italien vid tiden för aktiviteten, med betydelse för bland annat tillgång på arbetskraft och löner vid grävningar som använde italienare för det fysiska arbetet i trencherna (se punkterna 1–2).

Punkterna 9–10 är tänkta att tydliggöra den potentiella vikten av kontakter och samverkan med utländska forskare och utländska lärosäten. För svensk del fanns betydelsefulla svensk-amerikanska linjer som löpte samman på Sicilien under 1950-talet (Morgantinagrävningen: Erik Sjöqvist, Carl Eric Östenberg, Kyle Phillips) innan de levde vidare i Etrurien (i synnerhet mellan Phillips/Murlo och Östenberg/Acquarossa).

Studenters inskolning i arbetet i fält och involvering i publiceringsarbetet (punkterna 11–12) har, när det gäller Etrurien, visat sig vara inte bara ett karaktistikum, utan en faktor av betydelse för tillkomsten och upprätthållandet av åtskilliga kulturella efterspelseffekter (punkterna 18–23). Att italienska grävningar i Etrurien är villiga att öppna för svenskt studentdeltagande, såsom till exempel sker ännu under sommaren 2013, ser jag som en intressant spin-off-effekt (punkt 14) på långt tidsavstånd från den föregående svenska fältarkeologiska aktiviteten.

Beträffande de vetenskapliga resultaten under punkterna 15–17 bör målet, förutom att bedöma deras bestående kunskapsbidrag som sådana, vara att bedöma dem i relation till omständigheterna enligt föregående punkter; dessa kan då till en del ses som

Process: fältarbete

1. Typ av fältundersökning, typ av arbetskraft
2. Fältarbetsmetod, materialbearbetning, publicering
3. Akademisk bas (grävningsledning)
4. Initiatör/aktör av betydelse
5. Kungahusengagemang
6. Institutsinvolvering
7. Ekonomibas
8. Samhälleliga situationer i Sverige och Italien: forsknings- och kulturadministrativa, socioekonomiska, etc.
9. Kontakter och erfarenhetsutbyten med andra utländska grävningsföretag
10. Deltagande i fält av utländska vetenskapsmän
11. Studentträning
12. Produktion av avhandlingar som del i grävningspubliceringen
13. Transport till hemlandet av arkeologiskt material för vidare studium
14. Spin-off-effekter i form av interaktion med andra, närstående grävningar i landet; svensk studentnärvaro på italienska grävningar

Resultat: vetenskap

15. Vetenskapligt bidrag av bestående vikt; även spin-off-effekter i form av vetenskapliga studier på områden som inspirerats av fältaktiviteten
16. Kunskapsfrontsbidrag
17. Metodfrontsbidrag

Efterspel: "kulturarv"

18. Drift/öppethållande av grävningsplatsen som besöksobjekt
19. Exponering av material i permanent utställning i museum i värdlandet
20. Utställning av material/resultat i museer i hemlandet
21. Populärvetenskap på utländskt språk
22. Populärvetenskap på svenska
23. "Konsultinsatser" i Sverige

Fig. 1. Förslag till modell för utvärdering av svensk arkeologisk verksamhet i Medelhavsländerna.

förutsättningar. För fältarkeologisk verksamhet är det svårt att bedöma resultat i förhållande till eventuella, på förhand uppställda vetenskapliga ”mål” – målen störs gärna av oförutsebarheter. Däremot är det lättare att bedöma resultaten i relation till förutsättningarna. Punkterna 16 och 17 stimulerar till att göra värderingar i perspektiv av de för tillfället rådande kunskaps- och metodfronterna, det vill säga utifrån aspekten av det nya som grävningen/grävningarna kan ha tillfört just vid den tid då den/de pågick. Att klustret av svenskledda etruskiska grävningar mellan 1950- och 1970-talen innebar ett kraftfullt kunskapsfrontsbidrag gällande arkaiskt etruskiskt stadsliv och urbanism kan knappast ifrågasättas. Vad gäller det svenska Pompejiprojektet ser det i dagsläget ut att lämna ett tydligt spår inom en metodfront där man utvecklar 3D-modellering på basis av skanning också i storskaligt dokumentationsarbete, till exempel för att fasthålla en hel stadsregions (utgrävnings-/bevarande-)status vid en given tidpunkt.

Modellens möjligen oväntade och därför kanske mest intresseväckande inslag är efterspelsfacetten (punkterna 18–23). Den vidgar synfältet för den fältarkeologiska aktiviteten till att också omfatta arbeten som kan räknas som kulturarvsskapande och som har fältverksamheten som sin närliggande eller mer avlägsna utgångspunkt: utställningar, populärvetenskap, allmän kunskapsförsörjning. För Italiens del kan vi tala om en hel flora, både bred och varierad, av efterspel av det här slaget. Återigen är det särskilt etruskisk fältarkeologi som har avsatt den. Bland alla exempel vill jag gärna framhäva inrättandet av San Giovenale som en grävningsplats öppen för besökare; den av Boëthius och Wetter initierade, omfattande populärvetenskapliga skrften *San Giovenale: etruskerna, landet och folket* från 1960, även i engelskspråkig utgåva (punkterna 21–22), och den svenskproducerade utställningen från 1980-talet i Museo Nazionale i Viterbo, om grävningarna i San Giovenale och Acquarossa (punkt 19). Både de ledande personligheterna i den inledande fasen och de unga studenter, numera seniorer, som deltog i utgrävningarna, har haft och har del i denna utveckling. Man bör komma ihåg att en viktig del av detta kulturarv är immateriell: en specialistkunskap om Etrurien i huvudet hos en grupp individer, en kunskap som har kunnat konsulteras i samband med fristående kulturella projekt i Sverige (punkt 23). Fältarkeologin har således, i sina bästa stunder, en inneboende dynamik som kan verka långt utanför fältet och långt efter fältaktiviteten, i delvis nära samhällelig tjänst.

Till sist gäller det att inte glömma de insatser utan vilka själva grundvalarna för den svenska Medelhavsarkeologin inte hade funnits och som så att säga ligger i modellens förlängning bakåt. I Italienfallet får vi inte glömma professor Martin P:son Nilssons arbete, med början redan på 1910-talet, för att etablera ett svenskt forskningsinstitut i Rom, liksom hans olika administrativa och vetenskapliga aktiviteter på 1920–30-talen till institutets fromma.

Tabell 1. Svensk fältarkeologi i Italien, översikt

1. Rom, stadsområdet, 1788, 1938–1939, 1957, 1959, 1968–1969, 1980, 1983–1985 (inkl. Castor- och Polluxtemplet, samnordiskt)
  2. Ardea 1929–1935, 1952–1953
  3. San Giovenale, 1956–1963, 1965, 1967, 1969 (fortsatta mindre undersökningar under 2000-talet)
  4. Luni sul Mignone, 1960–1963 (fortsatta mindre undersökningar under 2000-talet)
  5. Sant'Andrea, 1958
  6. San Giuliano, 1960
  7. Blera, 1962
  8. Acquarossa, 1966–1975, 1978, 1991
  9. Villa Sambuco, 1958–1960
  10. Villa Conserba, 1963
  11. Villa Selvasecca, 1965–1971
  12. Ficana 1975–1981 (samnordiskt)
  13. Rom, Prima Porta, 1996–2001
  14. Nemi, S. Maria, 1998–2002 (samnordiskt)
  15. Monte Polizzo, 1998–2006, 2008, 2011–2013 (skandinaviskt)
  16. Pompeji, 2000–2012
- Två ytterligare, mer begränsade aktiviteter i Syditalien:
17. Calatia, 1966
  18. Transhumansleder (boskapsförflyttningar) i det samnitiska området, 1995

Kommentar: I tabellen domineras bilden fram till runt millennieskiftet 1900/2000 av mellanitalien, från det sydliga Etrurien i norr till Latium i söder. I detta område kan man kanske tala om två huvudsakliga *foci* för verksamheten: å ena sidan Roms förurbana och tidigurbana perioder (1), där svenskar markerat sig under lång tid även om med långa mellanrum; å andra sidan Sydetrurien (3–11), där svenskledda utgrävningskampanjer, bland dem flera i stort format inriktade mot urbana (3, 8) och förurbana (4) samhällen och några i mindre format riktade mot gravar (5–7) och lantvillor (9–11), arrangerades under en koncentrerad period mellan 1950-talet och 1970-talet. Latium (2, 12) bildar en sorts sydlig pendang till Sydetrurien; i båda dessa områden var det framför allt protohistorien som tilldrog sig störst intresse. I och med storgrävningarna i Sydetrurien blev det arkaiska Etrurien det objekt som fick motta de största resurserna.

Under 2000-talet, det vill säga under senaste tid, har romersk kejsartidskultur för första gången på allvar kommit i blickfältet för svensk fältarkeologi i Italien (13, 16), särskilt genom den under tolv års tid bedrivna undersökningen av ett kvarter i Pompeji (16).

Svenskar har även under åren deltagit i nordiska samverkansprojekt i olika trakter av Italien förutom i Rom (1) (2: protohistorisk och romersk bosättning, Latium; 14: romersk villa, Latium; 15: elymisk stad, Sicilien).

Ett tack till Örjan Wikander för tillhandahållandet av material till denna artikel; tabellen grundas på uppgifter i anslutning till kartan i Wikander 1986, 12–13.

BIBLIOGRAFI

- Architettura etrusca (1986), *Architettura etrusca nel Viterbese. Ricerche svedesi a San Giovenale e Acquarossa 1956–1986*. Viterbo, Museo Archeologico Nazionale – Rocca Alborno dal 19 settembre 1986. Roma. (Vetenskaplig katalog åtföljande den svenskproducerade utställningen i Viterbo.)
- Boëthius, A. et al. (1960), *San Giovenale: etruskerna, landet och folket: svensk forskning i Etrurien*. Malmö: Allhems Förlag.
- Boëthius, A. et al. (1962), *Etruscan culture. Land and people. Archaeological research and studies conducted in San Giovenale and its environs by members of the Swedish Institute in Rome*. New York: Columbia University Press.
- Hillbom, N. & Rystedt, E. (2009), *Antikens kultur och samhällsliv i Lund: hundra år av pedagogik och forskning 1909–2009*. Lund: Lunds universitet.
- Wikander, Ö. (1986), "Svensk arkeologisk forskning i Medelhavsvärlden", *DIK-forum*, 15, 12–15.
- Wikander, Ö. (1993), "Svenska utgrävningar i Italien", i: L. Landgren & I. Månsson, *Antikens kultur och samhällsliv. Traditioner och tendenser*. Lund (otryckt kompendium).

Något om kungligt stöd för svenska utgrävningar i Turkiet

Pontus Hellström

Redan de första svenska utgrävningarna i Turkiet, utgrävningarna i Larisa år 1902, utfördes med hjälp av kungligt stöd, nämligen med Oskar II som mecenat. Efter en längre resa i västra Turkiet år 1900 skrev Lennart Kjellberg, som då var docent i klassisk arkeologi i Uppsala: "Genom Hans Majestät Konungens och flera enskilda personers högsinnade frikostighet har ett belopp af omkring 10,000 kronor ställts till mitt förfogande för utförande af arkeologiska undersökningar inom området för den gammalæoliska kulturen, hvilket, såsom bekant, hufvudsakligen omfattar nordvästra kusten af Mindre Asien med ön Lesbos." Kjellberg hade då varit ute på en tre månaders rekognosceringsresa längs Turkiets västkust för att hitta en lämplig utgrävningsplats. Beloppet 10 000 kronor motsvarar idag mer än en halv miljon. En tredjedel av summan gick åt under resan 1900, men Kjellberg fick tillskott med lika mycket för den 3 ½ månader långa utgrävning som följde 1902. När publikationen från utgrävningarna i Larisa kom ut, efter Oskar II:s död, dedicerades den med all rätt till hans minne eftersom projektet knappast hade kunnat genomföras utan stödet från kungen.

Oskar II var känd som mecenat för vetenskapliga ändamål, särskilt för geografisk forskning. Antiken var inte något främmande område för honom. I essän "I minnenas värld", från ett besök i Rom 1888, visade han att det antika Roms historia och myter var välbekanta. Han beskrev där med entusiasm hur det antika Rom hade återuppstått på Forum Romanum genom arkeologernas arbete med pickhacka och spade.

Ett trettiotal år senare besökte kronprinsparet Gustaf Adolf och Louise Turkiet i två veckor under deras Orientresa 1934. Då grep kronprinsen tillfället att lägga ett gott ord för Axel Persson hos personer som hade inflytande över arkeologiska tillståndsgivanden. 1935 gjorde Axel Persson nämligen en arkeologisk resa i Karien. Avsikten var att finna en utgrävningsplats där man skulle kunna undersöka om den förindoeuropeiska befolkningen på Kreta och i Grekland ursprungligen hade kommit från Anatolien och om den efter bronsålderns slut delvis hade trängts tillbaka dit. Den 24 juli kunde man i *Dagens Nyheter* läsa en artikel med rubriken: "Kariens fornlämningar utgrävas

Axel W. Perssons expedition på väg mot Milas 1935 i en förhyrd T-Ford. Skannad glasplåt. Medelhavsmuseet, Stockholm.

av svenskar. Turkisk resa i militärzon. Kronprinsens ingripande gjorde myndigheterna villiga." Där skriver Axel Persson: "Förra året inlämnade undertecknad en anhållan om tillstånd att få företa en studieresa och smärre undersökningar i det gamla landskapet Karien i Mindre Asiens sydvästra hörn. [...] Vår ansökan fick till att börja med ej något gynnsamt mottagande, beroende därpå att de trakter som vi önskade beresa ligga inom en militärzon. Under sitt besök i Turkiet förra hösten fann emellertid kronprinsen tillfälle att beröra vårt önskemål i samtal med de turkiska myndigheterna, vilket resulterade i en skrivelse till svenska legationen i Ankara med uppmaning att åter inkomma med en ansökan. I april månad erhöles vi en 'autorisation exceptionnelle' att företa de undersökningar vi åstundade. Den 2 juni startade vår lilla expedition."

Resan gick till staden Milas. Ute på slätten, inom promenadavstånd från staden, fann Persson en kulle, Gencik Tepe, med antika rester. Här grävde man sig ned till ett par meters djup och gjorde intressanta fynd på bara några timmar. Åter hemkommen efter detta korta besök sände Persson in en ansökan om utgrävningstillstånd och 1938

Labraunda 1948. Utgrävningen av Andron B har just påbörjats. Foto: Åke Åkerström.

började man gräva i Gencik Tepe. Resultaten såg lovande ut. Men sedan kom kriget emellan. Det viktigaste var ändå att Persson tack vare kronprinsen nu hade etablerat sig som utgrävar i Karien.

Persson återvände 1948 till Turkiet och Milas, men då för att gräva i Labraunda, som han hade besökt redan tio år tidigare. I en föreläsning i Ankara efter den första säsongen framhöll han att det var en dröm som han länge hade haft att få gräva i Labraunda, och att kronprinsens intresse och aktiva stöd var en viktig faktor för att göra expeditionen möjlig. Frågan är om de stora svenska utgrävningarna i Labraunda överhuvudtaget hade kommit till stånd om inte kronprinsen hade gjort sin insats 1934. Labraunda hade nämligen redan undersökts 1932 och 1933 av den franske epigrafikern och arkeologen Alfred Laumonier, som 1936 publicerade en artikel om ruinerna och en plan över platsen. Om Persson inte ens hade kunnat rekognoscera före kriget och etablera sin arkeologiska närvaro i Turkiet, är det tveksamt om han hade fått tillstånd till stora utgrävningar i Labraunda 1948.

Grävningen fortsatte 1949 och 1950, men inför kampanjen 1951 blev Axel Persson svårt sjuk och avled. På initiativ av kung Gustaf VI Adolf tillsattes raskt en kommitté, den första Labraundakommittén, redan innan Axel Persson hade avlidit. Som kronprins hade Gustaf Adolf varit ordförande i styrelsen för Svenska institutet i Athen, och det var detta instituts arbetsutskott som utgjorde 1951 års Labraundakommitté. Vid den tidpunkten fanns det ännu inte något svenskt institut i Istanbul. Kommittén beslöt att gå vidare med kampanjen 1951. Genom legationen i Ankara anhöll man hos de turkiska myndigheterna att få utse en ny grävningsledare, vilket bifölls. Man kan tänka sig att det inte var utan betydelse att kungen stod bakom detta. En ny grävningsledare utsågs för kampanjen och det sades att detta tills vidare skulle vara en avslutning på utgrävningarna. De blottlagda monumenten borde i görligaste mån konserveras och grävningsområdet försättas i presentabelt skick.

Grävningen pågick intensivt 1951 och kommittén upplöstes på hösten eftersom man ansåg sig ha fullföljt sitt uppdrag. Men så småningom insåg man att grävningsområdet ännu inte var i presentabelt skick. En ny kommitté bildades 1953, återigen på initiativ av kungen, som också deltog i det konstituerande sammanträdet. I kommittén ingick liksom tidigare Åke Wiberg, skattmästare i Atheninstitutets styrelse och överintendent vid hovet. Kungen ägnade stor tid och intresse åt kommitténs arbete. Sammanträdena ägde rum på slottet. Åke Wiberg var ständigt aktiv som kungens förlängda arm.

Den nya kampanjen 1953 ledde inte heller den till att grävningen blev avslutad. Många förslag på hur man nu skulle bära sig åt för att åstadkomma ett avslut presenterades. 1959 var Wiberg inställd på att be Alfred Westholm, chef för Göteborgs konstmuseum, att överta allt arbete med att röja platsen. Så blev det också. Westholm skrev i sina memoarer att kungen i ett långt telefonsamtal övertalade honom att åtminstone resa till Labraunda för en rekognoscering 1959. Efter resan bad kungen honom enträget att åta sig den avslutande kampanjen. Han skulle personligen ordna tjänstledighet från museet. Kontakterna skulle gå genom Wiberg, men "kungen tog mig avsides efter ett sammanträde och bad mig skriva till honom direkt och berätta hur allt avlöpte. Han ville hela tiden vara först orienterad. Varje gång jag skrev, fick jag också ett personligt handskrivet svar från honom." Westholm blev alltså ledare för en sista kampanj 1960, som avslutades med en ceremoni då Labraunda officiellt återlämnades till de turkiska myndigheterna. I december 1960 förklarade kommittén, efter ett sammanträde på Stockholms slott i närvaro av kungen, att dess uppgifter var slutförda.

Labraunda 1960. Terrassen framför Andron B rensas. Foto: Alfred Westholm.

*Labraunda 1960 efter avslutad utgrävning och uppstädning.
Foto: Alfred Westholm.*

BIBLIOGRAFI

- Kjellberg, L. (1900), *Berättelse om en i vetenskapligt syfte till Lesbos och Mindre Asiens vestra kust mars-maj 1900 utförd resa*. Uppsala: Almqvist & Wiksells boktryckeri.
- Kjellberg, L. (1904), "Gräfningsarne i Larisa. Provisorisk berättelse", *Uppsala Universitets Årsskrift, 1903. Filosofi, språkvetenskap och historiska vetenskaper*, 4, 30-112.
- Lagerberg, J. (red.) (1935), *Kronprinsparets Orientresa. En minnesbok i bilder. September 1934 - januari 1935*. Stockholm: Saxon & Lindström.
- Larsson, M. (2007), *Åke Wiberg. Entreprenör & politiker*. Stockholm: Atlantis.
- Oskar II (1888), *Reseminnen från skilda tider*. Stockholm: Norstedt.
- Westholm, A. (1993), "Alfiros berättar". (Opublicerat manuskript.)

Klippgravsforskning i Karien

Paavo Roos

Det svenska klippgravsutforskandet i Karien började 1950 när arkeologen Paul Åström (1929–2008) som ung student deltog i grävningarna i Labraunda. För att ägna sig åt något som var hans eget använde han lunchrasterna för att studera de klippbyggna gravarna runt tempelplatsen – både kammargravar och sarkofager – och utsträckte sedan med tillstånd från det turkiska riksantikvarieämbetet forskningen till hela Karien och med jämförelsematerial från andra provinser och även andra länder i östra Medelhavsområdet. Att han inte publicerade något av materialet berodde på att professor Einar Gjerstad engagerade honom för publicerande av material från Svenska Cypernexpeditionen, vilket sedan blev Åströms huvudsakliga forskningsområde.

Mitt intresse för klippgravarna inleddes när jag år 1962 deltog i den arkeologiska kursen vid instituten i Rom och Athen, och Paul Åström, som då var föreståndare i Athen, tipsade mig om de otillgängliga gravarna i Kaunos. När jag såg dessa gravar under min första Turkietresa 1964 bestämde jag mig för att göra dem till föremål för en doktorsavhandling. Med tillstånd av det turkiska riksantikvarieämbetet utforskade jag de närmare 150 kammargravarna – inga sarkofager – av vilka ett tjugotal var arkitektoniskt intressanta, och när en turkisk expedition startade utgrävningar på platsen inkluderades också gravarna. Bland fynden märktes svartglaserad reliefdekorerad attisk keramik av en typ som i och för sig är vanlig men som knappast var känd från Mindre Asien tidigare. Det rör sig om fragment av ett tjugotal stora kraterer (tillblandningskärl) från de stora gravarna med tempelfasader, därav hälften från en enda grav. Dateringen är mitten av 300-talet f.Kr., vilket stöder Paul Åströms hypotes – framlagd när inga fynd ännu hade gjorts – att det ofullbordade tillståndet hos många gravar berodde på Alexander den stores ankomst på 330-talet.

Kaunosmaterialet blev publicerat på 1970-talet, men även om Kaunos är den ojämförligt viktigaste platsen i Karien vad klippgravar beträffar finns det åtskilliga andra. En del gravar hade Paul Åström bokfört på 1950-talet, andra hade jag själv studerat som jämförelsematerial på 1960-talet; dessutom hade Kaunosgrävningen försett mig

*Författaren studerar
en grav i det lykisk-
kariska gränsområ-
det. Foto: Christer
Classon.*

med ett dokument så att jag kunde studera gravar i grävningens regi 1972. Efter att ha fyllt ut luckorna publicerade jag vad jag hade av klipphuggna kammargravar i Karien – med undantag för sådana som låg på andra expeditioners områden och kunde beräknas handhas av dessa. Så har projektet som började som började som en ambitiös arkeologistudents lunchrastpyssel fått en värdig avslutning.

BIBLIOGRAFI

- Roos, P. (1972–1974), *The Rock-Tombs of Caunus*, 1–2. Göteborg. (SIMA 34:1–2.)
 Roos, P. (1985–2006), *Survey of Rock-Cut Chamber-Tombs in Caria*, 1–2. Göteborg.
 (SIMA 72:1–2.)
 Åström, P. (1957), "I de tusen törnrosastädernas land", *Jorden Runt*, 29, 201–216.

Den samnordiska Nubienexpeditionen 1961–1964

Hans-Åke Nordström

I början av 1960-talet, under fyra intensiva fältsäsonger, gjorde den samnordiska Nubienexpeditionen en stor och bestående arkeologisk insats i samband med den internationella kulturminnesvårdens dittills största räddningsprojekt. De nordiska länderna hade nämligen, liksom en stor mängd medlemsstater runt om i världen, hörsammat Unesco:s vädjan våren 1959 att rädda Nubiens tempel, att undersöka och dokumentera dess fornlämningar och att ta till vara fynden innan alltsammans dränktes av den väldiga 50 mil långa sjö som skulle bildas då man byggde den Höga dammen, Sudd el Ali, strax söder om Assuan i Egypten. Hela nedre Nubien mellan Nilens första och andra katarakter skulle försvinna, dessutom en lång sträcka söderut. En oundviklig och tragisk följd av detta var att alla som bodde där i de stillsamma byarna längs floden, omkring 120 000 människor, blev tvungna att flytta till nya områden.

Själva dammbygget satte igång 1960. Sudd el Ali blev operativ fyra år senare och vattnet steg med förvånansvärd hastighet och når nu som högst 60 meter över den gamla nivån. Många negativa effekter har under hand visat sig, men till det positiva hör att väldiga mängder el produceras vid kraftverket och större arealer än någonsin kan bevattnas och producera mat till Egyptens växande befolkning – lyckligtvis verkar det nu som om den demografiska tillväxtkurvan planar ut en smula. Unesco organiserade räddningsaktionen och det hela blev en fantastisk uppvisning av internationell solidaritet där vårt land var med längst fram på scenen. Kung Gustaf VI Adolf var ordförande i den hederskommitté, *Committee of Patrons*, som bildades, och han följde hela kampanjen mycket noggrant. I kommittén ingick också Danmarks dåvarande tronföljare, prinsessan Margrethe.

Den svenske egyptologen Torgny Säve-Söderbergh (1914–1998) var en drivande kraft i Unesco:s exekutiva kommitté där de avgörande besluten om räddningsarbetet fattades. I tempelprojekten, särskilt flyttandet av Abu Simbel, kom svenska specialis-

ter från Vattenbyggnadsbyrån att spela en avgörande roll. I sammanhanget ansågs det lämpligt att en svensk arkeolog skulle ingå i det Unesco-team som fick till uppgift att assistera Sudan i fält. På så sätt kom jag in i bilden.

Nubienkampanjen var främst inriktad på de synliga monumenten, med de berömda faraonska templen Philae och Abu Simbel i spetsen. 1960, samtidigt som själva dammbygget startade, började arbetet med att rädda dessa klenoder. Resultatet blev mycket positivt. Lyckligtvis blev också de arkeologiska aspekterna uppmärksammade. Den egyptiska delen var tämligen väl undersökt i samband med tidigare dammbyggen vid Assuan medan den sudanesiska delen i stort sett var ett arkeologiskt *terra incognita*. Räddningsexpeditioner strömmade snart till och de flesta av dessa opererade i den sudanesiska delen av Nubien – bland de främsta var den samnordiska expedition som Säve-Söderbergh tog initiativet till. Han lyckades tillsammans med sina nordiska kollegor få till stånd att hela företaget välsignades med solida anslag från högsta politiska nivå.

Man kom överens med de sudanesiska myndigheterna om en koncession på den östra sidan av Nilen, från byn Faras vid den egyptiska gränsen i norr till Gamai 65 kilometer söderut, där även hälften av den väldiga andra katarakten ingick. För att jämföra med svenska förhållanden: det var som om man hade tagit på sig att undersöka alla fornlämningar mellan Uppsala och Stockholm under några korta fältmånader under en fyraårsperiod. För vad man hade hamnat i där i Nubien var ett synnerligen fornlämningsrikt område, precis som Uppland, med den skillnaden att mer än 95 procent var oupptäckt. Dessutom fick Nubienexpeditionen en särskild koncession på Nilens västbank, där man direkt under Säve-Söderberghs ledning undersökte prins Amenemhets grav som tillhörde en lokal furstefamilj från Nya Rikets 18:e dynasti. De fynd och de slutsatser som gjordes där skulle bli en av höjdpunkterna i hela den internationella Nubienkampanjen.

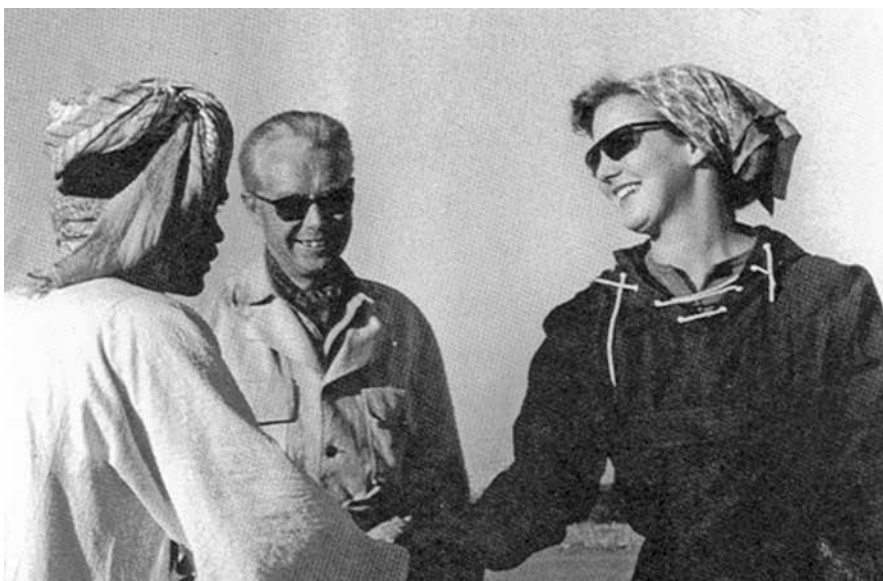
En brokig skara arkeologer och andra specialister från Finland, Danmark, Norge och Sverige arbetade i Nubien under fyra intensiva säsonger mellan 1961 och 1964. Där fanns också osteologer, konservatorer, fotografer och teknisk-administrativ personal. Den nordiska projektkommittén hade fastställt principen "att allt som kunde vara av intresse för framtida forskning" skulle bli undersökt, dokumenterat och publicerat. Metoderna i fält liknade de som då tillämpades i de nordiska länderna. Allt fick naturligtvis anpassas till de speciella nubiska förutsättningarna. Expeditionens högkvarter låg i byn Debeira några mil norr om Wadi Halfa – där fanns ingen el och varken rinnande vatten eller avlopp. Men det var en stor fördel att bo i ett par trivsamma hus mitt i en by ute på landsbygden. Man fick mycket goda kontakter med den nubiska befolkningen och kunde anställa flera hundra arbetare och annan personal från omgivande byar. Ett antal av dessa nubier blev med tiden mycket skickliga utgrävare.

Nubienexpeditionen var inkvarterad i två trivsamma lertegelhus i byn Debeira några mil norr om staden Wadi Halfa. Här sitter den första säsongens nordiska arkeologer i den flaggdekorerade matsalen som domineras av två stora kylskåp i bakgrunden. Foto: Hans-Åke Nordström, 1961.

Prinsessan Margrethe deltog som effektiv grävande arkeolog under några veckor hösten 1962 – på så sätt blev vårt kungahus indirekt delaktigt även i fält. Jag vet att Danmarks drottning bär på många trevliga minnen från Nubien och jag kan väl föreställa mig att kung Gustaf VI Adolf mycket gärna skulle ha velat besöka expeditionen och inspektera sitt barnbarns insatser på plats. Efter varje säsong blev Säve-Söderbergh uppkallad till slottet där han noggrant fick redogöra för de arkeologiska resultaten och för räddningskampanjen i övrigt, medan statsråd fick vänta i förrummet.

Expeditionens deltagare fick en stor gåva att ta med sig hem – den bestod av de varma, spektakulära och oförglömliga upplevelser som människorna, landskapet och de arkeologiska upptäckterna bjudit på. Utbytet med kollegorna i de andra expeditionerna var naturligtvis också av stor betydelse. Vi delade ju alla en arkeologisk drömsituation, att få arbeta i ett område där väldigt lite var känt tidigare och där väldigt mycket skulle uppdagas. Men inte minst viktigt var detta: den som bor och arbetar

Den danska tronföljaren prinsessan Margrethe deltog i expeditionens fältarbete under fyra veckor på senhösten 1962. Här hälsar hon på en av de nubiska förmännen som presenteras av expeditionens ledare Torgny Säve-Söderbergh. Foto från Nubienexpeditionens arkiv, Museum Gustavianum, Uppsala.

en längre period i en miljö som den nubiska får speciella perspektiv på tillvaron, man lär sig att de riktigt stora värdena finns i det enkla och okonstlade, i det självklara sociala samspelet. För mig har människorna i Nubien, de gästfria människorna med sina varma leenden, varit en stor inspirationskälla.

Expeditionens samlade skörd blev överväldigande: 450 fornminnesplatser från olika perioder upptäcktes och undersöktes. I mars 1964 avslutades fältarbetet, man genomförde den sista fördelningen av fynd mellan de sudanesiska myndigheterna och expeditionen, och man packade hundratals lådor och skeppade dem med båt till de nordiska länderna. Sudan behöll en välkomponerad diakronisk samling av det omfattande fyndmaterialet, och en del är pedagogiskt utställt i nationalmuseet i Khartoum, medan ungefär två tredjedelar hamnade här uppe i högan Nord. ”Det är en gåva från oss som ni skall behålla i era länder, fynden är våra ambassadörer”, har den sudanesiske riksantikvarien sagt många gånger.

Den efterföljande publiceringen av det enorma materialet tog närmare 25 år att genomföra! Detta komplicerade projekt, som jag från 1966 deltog i under ett antal år

Gravarna från den nubiska C-gruppskulturen (cirka 2000–1600 f.Kr.) var vanligen markerade med runda överbyggnader av sten. Bilden visar utgrävningen av Site 179, ett stort gravfält från denna period. Notera skottkärran i bakgrunden – expeditionen var den första i Nubien som använde skyfflar och skottkärror för att effektivt föra undan de stora sandmängderna. Foto från Nubienexpeditionens arkiv, Museum Gustavianum, Uppsala.

som biträdande redaktör, var också finansierat hela vägen med särskilda anslag från regeringar och forskningsråd. Fynden hade fördelats mellan länderna med hänsyn till var bearbetningarna skulle ske. Stora insatser gjordes i de andra nordiska länderna, men mycket av arbetet drevs på av Torgny Säve-Söderbergh vid den egyptologiska institutionen i Uppsala. Han var alltid villig att lyssna, inspirerande, källkritiskt konstruktiv, och det var ett stort privilegium att få arbeta med honom. Ett antal år följde med intensiv fyndbearbetning och publicering där många gjorde bestående insatser. Resultatet blev nio volymer i 14 band – formgivningen inspirerades av den svenska Cypernexpeditionens publikationer.

Tack vare ett generöst anslag från Kungl. Vitterhetsakademien fick jag själv möjlig-

het att 1994 återvända till Nubienforskningen som ansvarig för samlingarnas svenska del. Detta rika fyndmaterial med tillhörande dokumentation har ett stort internationellt anseende och används fortfarande flitigt av forskare från hela världen. Samlingarna, som förvaltas av Museum Gustavianum i Uppsala, har nu flyttats till nya lokaler nära avdelningen för arkeologi och antikens kulturer vid universitetet och bildar tillsammans med Nubienarkiven i Finland, Danmark och Norge en betydande forskningsresurs.

BIBLIOGRAFI

SJE (1970–1991), *The Scandinavian Joint Expedition to Sudanese Nubia*. 1–9. Partille: Paul Åström Editions.

Säve-Söderbergh, T. (1996), *Uppdrag Nubien. Hur världen räddade ett lands kulturarv*. Stockholm: Atlantis.

Arkeologi i juntans Grekland

Arto Penttinen

Grekland styrdes av en hårdför militärjunta från april 1967 till juli 1974. Under den här tiden fanns till exempel ingen press- eller mötesfrihet i landet. Motståndare till juntan hamnade i fångläger, ofta på avlägsna öar där tortyr var vanligt förekommande. Tio-tusentals greker valde då att gå i exil, många av dem kom till Sverige. Sverige tillhörde också de länder som fördömde juntan hårdast och var bland annat med om att anmäla Grekland till Europadomstolen för brott mot mänskliga rättigheter. Vidare tog man hem sin ambassadör från Athen och utlyste resebojkott i syfte att störa Greklands turistnäring som redan då hade blivit en av de viktigaste näringarna i landet.

En svensk organisation som inte avbröt sin verksamhet i Grekland under juntaåren var Svenska institutet i Athen, en statsfinansierad stiftelse, vars syfte är att forska i Greklands antika kultur, sprida kunskap om den samt att stimulera kulturutbytet mellan Sverige och Grekland.

Institutet grundades år 1948, men svenska arkeologer hade varit verksamma i landet långt innan dess. De allra första svenskledda utgrävningarna i Grekland ägde rum redan 1894 på ön Poros och vid orten Aphidna strax norr om Athen. Under mellankrigstiden grävdes det framför allt i landskapet Argolis på nordöstra Peloponnesos vid orterna Asine (1922, 1924, 1926 och 1930), Dendra (1926–1927, 1937), Berbati (1935–1937) och Midea (1939). Eldsjälen bakom denna livliga utgrävningsverksamhet var framför allt Uppsalaprofessorn Axel W. Persson, som kom att fostra en hel generation av klassiska arkeologer i Sverige. Bland hans elever fanns Erik J. Holmberg, som företog utgrävningar i Asea, som ligger i landskapet Arkadien längre söderut på Peloponnesos (1936–1938), medan Natan Valmin grävde vid flertalet orter i Messenien (1927, 1929, 1933–1934). Kronprins Gustaf Adolf deltog i den allra första utgrävningskampanjen i Asine år 1922 och höll sin hand över verksamheten även i fortsättningen. Han var också bland instiftarna till institutets grundande, vilket skedde mitt under ett brinnande inbördeskrig i Grekland.

Propagandaaffisch för den nya grekiska regimen, 1967.

Svensk fältarkeologi i Grekland (1894–1974), översikt

1. Poros (Kalaureia), Afidna, 1894
2. Asine, 1922, 1924, 1926, 1930, 1970–1974
3. Dendra, 1926, 1927, 1937, 1960, 1962
4. Messenien, 1927, 1929, 1933, 1934, 1952
5. Berbati, 1935, 1936, 1937, 1953, 1959
6. Asea, 1936, 1937, 1938
7. Midea, 1939, 1963
8. Khania, 1969–1974

Det nygrundade institutet hade dock ingen rätt att företa egna utgrävningar, då de grekiska myndigheterna inte ansåg sig kunna hantera fler utgrävningar i utländsk regi. Tillstånd för de svenska utgrävningar som ändå kunde äga rum gavs personligen till Åke Åkerström i Berbati (1953 och 1959) samt till Paul Åström i Dendra och Midea (1960, 1962–1963). Först under juntaåren expanderade verksamheten. Nya forskningsprojekt sattes då igång på inbjudan av grekiska myndigheter. I Khania på Kreta påbörjades 1969 ett fortfarande pågående samarbetsprojekt med den länsantikvariska myndigheten. Och i Asine påbörjades nya utgrävningar, som delvis hade karaktären av räddningsgrävningar år 1970. Bägge projekten leddes av institutets dåvarande direktör Carl-Gustaf Styrenius. Ett resultat av projekten var att Svenska institutet till slut fick samma status som de övriga utländska arkeologiska skolorna i Athen 1975, och det är sedan dess huvudman för all svensk arkeologisk forskning i Grekland. Under juntaåren skaffades också den centralt belägna fastighet i Athen där institutet fortfarande håller till, samtidigt mottogs ytterligare en fastighet i den nordgrekiska staden Kavalla som en donation från Svenska Tobaksmonopolet. Bägge affärerna avslutades först efter juntans fall 1974, men hade påbörjats långt tidigare. Huset i Kavalla har sedan dess fungerat som ett gästhem för svenska kulturarbetare och forskare. Kort sagt blev Svenska institutet i Athen vad det är idag under åren som Grekland var en diktatur.

Man frågar sig naturligtvis hur detta är möjligt. Hur kunde en statsfinansierad svensk organisation utöka sin verksamhet i ett land som det officiella Sverige gjorde allt för att isolera? Förklaringar kan sökas i den dåtida politiska kontexten, där man åtminstone inofficiellt tycks ha varit beredd att tolerera totalitära regimer i sydeuropeiska länder så länge de var antikommunistiska. Med den tidens kommunikationer låg länder som Spanien, Portugal eller Grekland dessutom mentalt sett mycket längre bort än vad de gör idag, och det var därför lättare att vända blindögat till än vad det skulle vara idag.

Inom den akademiska världen var den allmänna inställningen att vetenskapen, och därmed forskningen, skulle vara neutral och därmed inte kunna vare sig påverkas av

Pansarbandvagnar vid Hadrianusporten i Athen, förmodligen under militärjuntans första dagar vid makten. Fotografi från Svenska institutet i Athen, härrör sannolikt från journalisten Ariane Wahlgren (1917–1993), verksam som Sveriges Radios utrikeskorrespondent i Athen under juntatiden.

dagspolitiken eller behöva bry sig om den. Detta blir tydligt från tidningsartiklar och populära böcker som författats av svenska arkeologer i Grekland genom hela 1900-talet. Under denna tid såg Grekland flertalet statskupper, ett brutalt inbördeskrig och bland annat en tvångsförflyttning 1922 av bortåt 1,5 miljoner människor från Mindre Asien till det som är Grekland idag. Nästan ingenstans kommenteras sådana händelser, även om de säkert påverkade arkeologernas arbete. Mot denna bakgrund verkar det motstridigt att svenska arkeologer, med Axel W. Persson i spetsen, deltog aktivt i det humanitära arbete som utfördes av Röda Korset under den tyska ockupationen av Grekland under andra världskriget.

I Atheninstitutets årsrapport för kuppåret 1967 konstateras kort att den ”revolution” som inträffat i landet inte hade någon nämnvärd inverkan på institutets verksamhet.

År 1973, då juntans förtryck var som svårast, firades institutets tjugofemårsjubileum med pompa och ståt, och kung Gustaf VI Adolf skickade ett vederbörligt gratulationstelegram. Bland de inbjudna gästerna var höga tjänstemän från det grekiska kulturministeriet och representanter för de andra utländska skolorna i Athen, som alla fortsatte sin verksamhet som om inget hade hänt. De svenska forskare och studenter som deltog i arkeologiska utgrävningar i Grekland under juntatiden såg förmodligen inte sitt deltagande som en politisk handling, utan som ett sanningssökande om samhällsförhållanden i en annan tid. Att man då implicit gav sitt stöd åt en totalitär regim i samtiden är lätt att se idag, men var det kanske inte då. Syftet här är inte att skuldbelägga en hel generation av svenska arkeologer, utan snarare att se detta som ett exempel på arkeologins stundom problematiska relation till samtiden.

Texten baseras i viss utsträckning på arkivmaterial på Svenska institutet i Athen.

BIBLIOGRAFI

- Mauzy, M. (2008), "Inter Arma Caritas: The Swedish Red Cross in Greece in the 1940s," i: *Bearing Gifts to Greeks: Humanitarian Aid to Greece in the 1940s*, red. Richard Clogg. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 97–112.
- Wells, B. & Penttinen, A. (2005). *On Site: Swedish Archaeologists in Greece*. Athen: Motibo Books.
- Woodhouse, C. M. (1985), *The Rise and Fall of the Greek Colonels*. London: Granada.
- Woodhouse, C. M. (2000/1968), *Modern Greece: A Short History*. London: Faber & Faber.

Bibliografi

- Andrén, A. (1932), "Terrecotte di Ardea", i: *Corolla Archaeologica*. Lund: Gleerup, 98–117.
- Andrén, A. (1940), *Architectural Terracottas from Etrusco-Italic Temples*. Lund: Gleerup, 1940.
- Andrén, A. (1974), "Osservazioni sulle terrecotte architettoniche etrusco-italiche", *Opuscula Romana*, 8, 1–16.
- Andrén, A. (1991), *Minnen från min förntid*. Göteborg: Paul Åströms förlag.
- Andrén, A. (1993), "L'avviamento", i: *Deliciae Fictiles*, red. E. Rystedt, C. Wikander & Ö. Wikander. Stockholm: Paul Åströms förlag.
- Architettura etrusca (1986), *Architettura etrusca nel Viterbese. Ricerche svedesi a San Giovenale e Acquarossa 1956–1986*. Viterbo, Museo Archeologico Nazionale – Rocca Alborno dal 19 settembre 1986. Roma.
- Armini, H. (1944), "Med Vilhelm Lundström i Rom 1909", *Sverige–Italien*, ny följd, 1, 16–23.
- Baudou, E. (red.) (1998), *Forskarbiografen: Föredrag vid ett symposium i Stockholm 12–13 maj 1997*. Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, Konferenser 41.
- Baudou, E. (2004), *Den nordiska arkeologin – historia och tolkningar*. Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.
- Baudou, E. (2012), *Oscar Montelius: om tidens återkomst och kulturens vandringar*. Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien/Atlantis.
- Berg, I. (2012), "Kalaureia 1894 – Nytt ljus över svensk arkeologihistoria i Grekland", i: *Att återupptäcka det glömda. Aktuell forskning om forntidens förflutna i Norden*, red. P. Nicklasson & B. Petersson. Lund: Acta Archaeologica Lundensia, 279–291.
- Bergman, J. (1896), *På klassisk mark. Studier och minnen från ett års vandringar i den antika kulturens länder*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Bergman, J. (1898–1899), "Skandinavisk sommarkurs i Rom och Pompeji. Program för andra skandinaviska arkeologiskt-historiska feriekursen i Florens, Rom, Neapel och Pompeji 1–17 aug. 1899", *Eranos*, III: IV, 27–32.

- Blennow, A. H. & Whitling, F. (2009), "Svensk Romlängtan. Vilhelm Lundström och den första svenska Romkursen 1909", *Romhorisont*, 51, 10–12.
- Blennow, A. & Whitling, F. (2011), "Italian dreams, Roman longings. Vilhelm Lundström and the first Swedish philological-archaeological course in Rome", *Opuscula. Annual of the Swedish Institutes at Athens and Rome*, 4, 143–158.
- Boëthius, A. et al. (1960), *San Giovenale: etruskerna, landet och folket: svensk forskning i Etrurien*. Malmö: Allhems Förlag.
- Boëthius, A. et al. (1962), *Etruscan culture. Land and people. Archaeological research and studies conducted in San Giovenale and its environs by members of the Swedish Institute in Rome*. New York: Columbia University Press.
- Brunnsåker, S. (1976), "Classical archaeology and ancient history", i: *Uppsala University 500 years, 5: Faculty of Arts at Uppsala university: History, art and philosophy*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 19–33.
- Callmer, C. (1953), "Sam Wide und die ersten schwedischen Ausgrabungen in Griechenland", *OpAth*, 1, 208–223.
- Centerwall, J. (1888), *Från Hellas och Levanten. Ströftåg till lands och vatten i Grekland och Mindre Asien*. Stockholm: Alb. Bonnier.
- Congrès International d'Anthropologie et d'Archéologie Préhistoriques*. Cinquième session, à Bologne 1871 (1873). Bologna: Fava e Garagnani.
- Díaz-Andreu, M. (2007), *A World History of Nineteenth-Century Archaeology: Nationalism, Colonialism, and the Past*. Oxford: Oxford University Press. (Oxford Studies in the History of Archaeology.)
- Dyson, S. L. (2006), *In Pursuit of Ancient Pasts. A History of Classical Archeology in the Nineteenth and Twentieth Centuries*. New Haven: Yale University Press.
- Edlund-Berry, I. (1985), "Morgantina – ett möte mellan greker och sikuler", *Medusa*, 6, 4, 30–37.
- Edlund-Berry, I. (1999), "Arvid Andréén, forskare, lärare och poet", *Romhorisont*, 38, 2, 14–15.
- Edlund-Berry, I. (2003–2004), "Erik Sjöqvist: archeologo svedese e ricercatore internazionale alla Princeton University", *Annuario*, 45, 173–185.
- Fridh, K. (1995), *Gamle kungen Gustaf VI Adolf. En biografi*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Frängsmyr, C. (2010), *Uppsala universitet 1852–1916*, I–II. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis. (Uppsala universitets historia 1793–2000, II.)
- Frödin, O. & Persson, A. W. (1938), *Asine. Results of the Swedish Excavations 1922–1930*. Stockholm: Generalstabens litografiska anstalt.
- Georghallides, G.S. (1985), *Cyprus and the Governorship of Sir Ronald Storrs: The Causes of the 1931 Crisis*. Nicosia: Cyprus Research Centre, 1985. (Texts and Studies of the History of Cyprus, XIII.)

- Gierow, P. G. (1986), "Erik Wetter", *Kungl. Vitterhets historie och antikvitetsakademiens årsbok*, 26–29.
- Gjerstad, E. (1933), *Sekler och dagar: med svenskarna på Cypern*. Stockholm: Bonniers.
- Gyllensvärd, B. (1989), "Gustaf VI Adolf: Arkeolog, museiman och samlare", *Livruskammaren*, 18, 42–56.
- Gyllensvärd, B. (1991), "Gustaf VI Adolf: Arkeolog, samlare, kännare", i: *Bernadotter i politik och kulturliv*, red. G. Vogel-Rödin. Lidköping: Stiftelsen Läckö Institutet, 174–187.
- Göransson, K. (2012), "The Swedish Cyprus Expedition. The Cyprus Collections in Stockholm and the Swedish Excavations after the SCE", *Cahiers du Centre d'Études Chypriotes*, 42, 399–421.
- Hildebrand, H. (1872), "Den arkeologiska kongressen i Bologna: Berättelse", *Aftryck ur Antiquarisk Tidskrift för Sverige. Fjerde delen*. Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, 1–14.
- Hillbom, N. & Rystedt, E. (2009), *Antikens kultur och samhällsliv i Lund: hundra år av pedagogik och forskning 1909–2009*. Lund: Lunds universitet.
- Houby-Nielsen, S. (forthcoming), *On the Border of Empires: The Swedish Cyprus Expedition 1927–1931*.
- Isaksson, O. (red.) (1972), *Kungen gräver: En bok om arkeologer och arkeologi*. Stockholm: Askild & Kärnekull/Statens historiska museum.
- Jensen, O. W. (2002), *Fortid i historien: en arkeologihistorisk studie av synen på fortid och forntida lämningar, från medeltiden till och med förupplysningen*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Jensen, Å. (1999), *Arkeologiska självbilder: en arkeologisk studie av levnadsteckning och biografi i svensk arkeologi under 1900-talet*. Akad. avh. Göteborg: Institutionen för arkeologi, Göteborgs universitet.
- Kaesar, M.-A. (2008), "Biography as Microhistory: The Relevance of Private Archives for Writing the History of Archaeology", i: N. Schlanger & J. Nordbladh, red., *Archives, Ancestors, Practices. Archaeology in the Light of its History*. Oxford & New York: Berghahn Books, 9–20.
- Karageorghis, V. (2009), "Presentation of the New Book on the Cyprus Collections in the Medelhavsmuseet", *Medelhavsmuseet. Focus on the Mediterranean*, 4, 7–14.
- Kjellander, R. (2007), *Svenska marinens högre chefer 1700–2005: chefsbiografier och befattningsöversikter samt Kungl Örlogsmannasällskapets ämbetsmän och ledamöter 1771–2005*. Stockholm: Probus.
- Kjellberg, L. (1900), *Berättelse om en i vetenskapligt syfte till Lesbos och Mindre Asiens västra kust mars-maj 1900 utförd resa*. Uppsala: Almqvist & Wiksells boktryckeri.

- Kjellberg, L. (1904), "Gräfningsarna i Larisa. Provisorisk berättelse", *Uppsala Universitets Årsskrift, 1903. Filosofi, språkvetenskap och historiska vetenskaper*, 4, 30–112.
- Kjellberg, L. & Wide, S. (1895), "Ausgrabungen auf Kalaureia", *Athenische Mitteilungen*, 267–326.
- Lagerberg, J. (red.) (1935), *Kronprinsparets Orientresa. En minnesbok i bilder. September 1934 – januari 1935*. Stockholm: Saxon & Lindström.
- Larsson, M. (2007), *Ake Wiberg. Entreprenör & politiker*. Stockholm: Atlantis.
- Lechevalier, J.-B. (1800), *Reise nach Troas oder Gemählde der Eben von Troja in ihrem gegenwärtigen Zustande vom Bürger Lechevalier*. Översatt och förkortad av C.G. Lenz. Altenburg, Erfurt, 232.
- Lewander, L. (2004), *Polariseringens politik: studier av nation och kön*. Karlstad: Karlstads universitet.
- Ljunggren, J. (1998), "Mellan kultur och natur. Mannens kropp och gymnastikens uppgift", i: *Rädd att falla. Studier i manlighet*, red. C. Ekenstam et al. Södertälje: Gidlunds Förlag, 124–144.
- Lundström, V. (1910), "Göteborgs högskolas kurs i Rom 1909. Redogörelse af Vilh. Lundström", *Göteborgs högskolas årsskrift*, XVI, vii–xxi.
- Lykke, N. (2009), *Genusforskning: en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. Stockholm: Liber.
- Mauzy, M. (2008), "Inter Arma Caritas: The Swedish Red Cross in Greece in the 1940s", i: *Bearing Gifts to Greeks: Humanitarian Aid to Greece in the 1940s*, red. Richard Clogg. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 97–112.
- Myrdal, E. (2013), "Publika rum för möte med världen", i: *Kungens gåva. Gustaf VI Adolfs gåva till svenska folket*, red. E. Myrdal. Stockholm: Östasiatiska museet, 15–31.
- Nordquist, G. (2002), "A better time cannot be found", i: *Peloponnesian sanctuaries and cults, Proceedings of the ninth international symposium at the Swedish institute at Athens 1994. Acta Athen 4°*, 48, 15–20.
- Nylander, C. (2001), "Humanister vid Medelhavet. Svenska Institutet i Rom 1926–2001", i: *Humanist vid Medelhavet. Reflektioner och studier samlade med anledning av Svenska Institutet i Roms 75-årsjubileum*. Red. Börje Magnusson. Stockholm: Rubicon, 345–384.
- Oskar II (1888), *Reseminnen från skilda tider*. Stockholm: Norstedt.
- Pelagatti, P. (2002), "Archeologia svedese in Sicilia", *Opuscula Romana*, 27, 105–107.
- Penttinen, A. (2014), *Staden, guden och havet. En berättelse om Poseidons helgedom i Kalaureia efter de andra svenska utgrävningarna, 1997–2012. Slutrapport från ett forskningsprogram*. Göteborg & Stockholm: Makadam förlag i samarbete med Riksbankens Jubileumsfond.

- Persson, A. W. (1931), *Royal Tombs at Dendra near Midea*. Lund.
- Persson, A. W. (1942, tr. 1943), *New Tombs at Dendra near Midea*. Lund: Gleerup.
- Petersson, B. & Wienberg, J. (2012), "Majestäter, arkæologi og arkæologihistorie", i: *Att återupptäcka det glömda. Aktuell forskning om forntidens förflutna i Norden*, red. P. Nicklasson & B. Petersson. Lund: Lunds universitet, 71–81.
- Rebnich, S. (2011), "The making of bourgeois antiquity: Wilhelm von Humboldt and Greek history", i: *The Western Time of Ancient History. Historiographical Encounters with the Greek and Roman Pasts*, red. A. Lianeri. Cambridge: Cambridge University Press, 119–137.
- Roos, P. (1972–1974), *The Rock-Tombs of Caunus*, 1–2. Göteborg. (SIMA 34:1–2.)
- Roos, P. (1985–2006), *Survey of Rock-Cut Chamber-Tombs in Caria*, 1–2. Göteborg. (SIMA 72:1–2.)
- Rystedt, E., Wikander, C. & Wikander, Ö. (1993), "The published writings of Arvid Andrén. A bibliography", i: *Deliciae Fictiles*. Stockholm: Paul Åströms förlag, 307–310.
- SJE (1970–1991), *The Scandinavian Joint Expedition to Sudanese Nubia*. 1–9. Partille: Paul Åström Editions.
- Sjöqvist, E. (1973), *Sicily and the Greeks*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Storrs, R. (1937), *The Memoirs of Sir Ronald Storrs*. New York: G. P. Putnam's Sons Press.
- Storrs, R. (1943), *Orientalisms. Definitive Edition*. London: Nicholson & Watson, 1943.
- Styrenius, C.-G. (1994), "From the Swedish Cyprus Expedition to the Medelhavsmuseet of today", i: *The Swedish Cyprus Expedition. The Living Past*, red. E. Rystedt. *Medelhavsmuseet Memoir*, 9, 7–17.
- Säve-Söderbergh, T. (1996), *Uppdrag Nubien. Hur världen räddade ett lands kulturminnen*. Stockholm: Atlantis.
- Thomasson, F. (2010), "Justifying and Criticizing the Removals of Antiquities in Ottoman Lands: Tracking the Sigeion Inscription", *International Journal of Cultural Property*, 17:3, 493–517.
- Thomasson, F. (2013), *The Life of J. D. Åkerblad. Egyptian Decipherment and Orientalism in Revolutionary Times*. Leiden: Brill. (Brill's Studies in Intellectual History, vol. 213.)
- Trigger, B. G. (1993), *Arkeologins idéhistoria*. Översättning: Öjevind Lång. Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion. Orig. titel: *A History of Archaeological Thought*, 1989.
- Trümpler, C. (red.) (2002), *Agatha Christie and Archaeology*. London: The British Museum Press.
- Trümpler, C. (red.) (2008), *Das grosse Spiel. Archäologie und Politik zur Zeit des Kolonialismus*. Köln: DuMont Verlag, 2008.

- Welinder, S. (2003), *Min svenska arkeologihistoria: ett ekonomiskt och socialt perspektiv på 1900-talet*. Lund: Studentlitteratur.
- Wells, B. & Penttinen, A. (2005), *On Site: Swedish Archaeologists in Greece*. Athen: Motibo Books.
- Westholm, A. (1993), "Alfiros berättar". (Opublicerat manuskript.)
- Westholm, A. (1996), *"De fantastiska åren på Cypern". Brev till föräldrarna 1927–1931*. Sävedalen: Paul Åströms förlag.
- Whitley, J. (2001), *The Archaeology of Ancient Greece*. Cambridge: Cambridge University Press. (Cambridge World Archaeology.)
- Whitling, F. (2010), "The Western Way. Academic Diplomacy: Foreign Academies and the Swedish Institute in Rome, 1935–1953", Florens: Department of History and Civilization, European University Institute.
- Whitling, F. (2012), "King Gustaf VI Adolf of Sweden – The Crowned Archaeologist", *Newsletter of the History of Archaeology Interest Group, Society for American Archaeology*, 2, 4, 12–14.
- Whitling, F. (2013a), "'Vår Høge Ordförande'. Gustaf VI Adolf, Kinakommittén och Östasiatiska Samlingarna/'Our Eminent Chairman'. Gustaf VI Adolf, the Swedish China Research Committee and the Museum of Far Eastern Antiquities", i: *Kungens gåva. Gustaf VI Adolfs gåva till svenska folket/The King's Gift. Gustaf VI Adolf's Gift to the People of Sweden*, red. E. Myrdal. Stockholm: Östasiatiska museet/Museum of Far Eastern Antiquities, 2013, 52–71, 179–186.
- Whitling, F. (2013b), "Dikten framför allt. Gustaf VI Adolf: en tillbakablick", *Rymden*, 15 september.
- Whitling, F. (2014), "'The Wonderful Adventures of the Swedish Cyprus Expedition': Einar Gjerstad, Erik Sjöqvist, the Swedish Institute in Rome, and the Cyprus Expedition", i: *The Islands of the Eastern Mediterranean. A History of Cross-Cultural Encounters*, red. Ö. Çaykent & L. Zavagno. London & New York: I. B. Tauris, 118–143.
- Wide, S. (1896), "Aphidna in Nordattika", *Athenische Mitteilungen*, 21, 385–409.
- Wikander, Ö. (1986), "Svensk arkeologisk forskning i Medelhavsvärlden", *DIK-forum*, 15, 12–15.
- Wikander, Ö. (1993), "Svenska utgrävningar i Italien", i: L. Landgren & I. Månsson, *Antikens kultur och samhällsliv. Traditioner och tendenser*. Lund (otryckt kompendium).
- Woodhouse, C. M. (1985), *The Rise and Fall of the Greek Colonels*. London: Granada.
- Woodhouse, C. M. (2000/1968), *Modern Greece: A Short History*. London: Faber & Faber.
- Åkerström, Å. (1975–1977), "Kjellberg, Anders Lennart", i *Svenskt biografiskt lexikon*, 21, 200–201.
- Åström, P. (1957), "I de tusen törnrosastädernas land", *Jorden Runt*, 29, 201–216.

Om författarna

INGRID BERG är doktorand i arkeologi vid Forskarskolan i kulturhistoriska studier (FoKult) på Stockholms universitet. Hon är utbildad i Sverige, USA och Turkiet. Hennes forskning gäller tidig svensk arkeologi i Medelhavet där hennes pågående avhandlingsprojekt behandlar den första svenska utgrävningen i Grekland, 1894. Andra forskningsintressen berör kulturarvets konstruktion, antikreception och mångstämmighetsfrågor.

ANNA BLENNOW, fil. dr i latin (2006), forskare vid Svenska institutet i Rom och vikarierande universitetslektor vid Göteborgs universitet, Institutionen för språk och litteratur. Leder det tvärvetenskapliga projektet ”Topos and Topography – Rome as the Guidebook City” där sju forskare från Italien, Sverige och Norge studerar guidebokens historia med fokus på staden Rom (2013–2015), samt det internationella forskningsnätverket *Inscripta* som anordnar workshops och konferenser på temat latinsk epigrafik (2010–). En utgåva av Sveriges medeltida latinska inskrifter, resultatet av ett flerårigt forskningsprojekt, kommer att publiceras under 2014.

INGRID EDLUND-BERRY, professor emeritus i klassiska språk och antikvetenskap, University of Texas, Austin. Hennes forskning omfattar etruskisk kultur, i synnerhet religion och arkitektur, och romersk historieskrivning, som redovisats i böcker, monografier och artiklar. Hon har deltagit i grävningar i Murlo (Poggio Civitate), Metaponto och Morgantina, och till hennes publiceringsprojekt hör The Seated and Standing Statue Akroteria from Poggio Civitate (Murlo), Sant’Angelo Vecchio, Metaponto, The Central Sanctuary i Morgantina (Sicilien) och arkitektoniskt material från Poggio Colla (Vicchio). <https://sites.google.com/a/utexas.edu/ingrid-edlund-berry>.

ANNA GUSTAVSSON, doktorand i arkeologi vid Göteborgs universitet (från 2014). Fil. mag. i arkeologi, fil. master i Antikens kultur och samhällsliv. Hon har varit yrkesverksam som fältarkeolog i Sverige och i Medelhavsvärlden sedan 2002. Tidigare anställd vid Göteborgs stadsmuseum, Bohusläns museum och Länsstyrelsen, numera

delägare i Rio Göteborg Natur- och Kulturkooperativ. Hon har under de senaste åren återkommande bedrivit studier och forskning inom museologi och arkeologihistoria vid Svenska institutet i Rom.

KRISTIAN GÖRANSSON är fil. dr i Antikens kultur och samhällsliv. Sedan 2013 är han tjänstledig som intendent vid Medelhavsmuseet för uppdraget som direktör för Svenska institutet i Rom. I sin forskning har han framför allt ägnat sig åt keramik från klassisk och hellenistisk tid, särskilt transportamforor och studiet av antikens ekonomi. Som fältarkeolog har han arbetat i bland annat Grekland, Italien, Jordanien och Libyen. Vid Medelhavsmuseet ansvarade han för Cypernsamlingarna och ledde arbetet med den nya basutställningen som invigdes 2009.

PONTUS HELLSTRÖM, professor emeritus i Antikens kultur och samhällsliv, Uppsala universitet, lärostolsinnehavare 1992–2000. Föreståndare för Svenska institutet i Athen 1972–76, Medelhavsmuseets grekisk-romerska avdelning 1976–90, och Svenska forskningsinstitutet i Istanbul 1990–92. Arkeologiska utgrävningar i Luni (Italien), Abka (Sudan), Chania och Paradeisos (Grekland), och Labraunda (Turkiet). Han har publicerat böcker och artiklar om dessa utgrävningar och i andra antikvetenskapliga ämnen, understreckare i *Svenska Dagbladet* samt föredrag och vetenskapsprogram i radio och TV (bland andra "Värt att veta" och "Vetenskapens värld").

SANNE HOUBY-NIELSEN tillträdde som generaldirektör för Statens museer för världskultur den 1 maj 2010. Innan dess var hon museichef för Medelhavsmuseet och Östasiatiska museet. Hon har tidigare varit ledare för Den Kongelige Afstøbningssamling på Statens Museum for Kunst i Köpenhamn och har en FD i klassisk arkeologi från Danmark. Hon har tidigare även varit verksam som forskare vid det Danske institut i Athen och som forskarassistent vid Klassiska institutionen, Lunds universitet. Hon utkommer inom kort med en bok om den svenska Cypernexpeditionen (1927–1931) och det brittiska kolonialstyret.

ADAM LINDHAGEN är forskare och fram till nyligen postdoktor i Antikens kultur och samhällsliv vid Stockholms universitet. Hans avhandlingsämne rörde produktion, handel och urbanisering i Kale Akte på Sicilien och han har deltagit i flera utgrävningar på Sicilien, bland annat Naxos, Kale Akte och de amerikanska utgrävningarna i Morgantina. I samarbete med Carla Antonaccio studerar han de arkaiska transportamfororna från Cittadella (Morgantina) för analyser av deras innehåll. Huvudintressen, förutom antikens ekonomi, är identiteter och kulturmöten (Illyrien) och romersk villatopografi (*The Liceo Project* vid Hadrianus villa i Italien).

GULLÖG NORDQUIST, professor emeritus i Antikens kultur och samhällsliv, Uppsala universitet. Hon har deltagit i utgrävningar bland annat i Asine och Tegea i Grekland. och hennes forskning har rört grekisk brons- och järnålder. Hon har även skrivit om ämnen som forskningshistoria, grekisk keramik och antik musik. Hon arbetar för närvarande inom ett projekt finansierat av Riksbankens Jubileumsfond, vilket avser att tillgängliggöra dokumentation och material från svenska grävningar i Grekland och som är placerat vid Svenska institutet i Athen.

HANS-ÅKE NORDSTRÖM, docent i arkeologi vid Uppsala universitet och tidigare forskare vid riksantikvarieämbetet. Under 1960-talet deltog han som Unescoanställd i arkeologiska undersökningar i Nubien (Norra Sudan) och därefter som biträdande redaktör i den samnordiska Nubienexpeditionens publikationsprojekt. Hans vetenskapliga verksamhet är internationellt präglad och har främst gällt Nubiens och Egyptens äldre kulturer, med tonvikt på det omfattande keramiska fyndmaterialets teknologi och morfologi.

ARTO PENTTINEN är fil. dr i Antikens kultur och samhällsliv och direktör för Svenska institutet i Athen sedan 2010. Han har deltagit i arkeologiska utgrävningar i Asine och Berbati samt lett egna utgrävningar i Poseidonhelgedomen vid Kalaureia på Poros.

PAAVO ROOS, docent i Antikens kultur och samhällsliv, Lunds universitet, universitetslektor 1974–2002, assistent vid Svenska institutet i Rom 1985–87, föreståndare vid Svenska forskningsinstitutet i Istanbul 1987–90. Han har forskat om klippgravar i Mindre Asien, vattenkvarnar, antik idrott och gisslan i antiken.

EVA RYSTEDT, professor emeritus i Antikens kultur och samhällsliv, Lunds universitet. Innehavare av professuren i Lund 1996–2010. Ledamot av Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien sedan 2001. Deltagare i utgrävningarna vid Acquarossa och Murlo di Siena under 1960- och 70-talen. Medlem av arbetsgruppen för projektet Acquarossa. Hennes forskningsintressen sträcker sig från etruskisk arkeologi över tidigt grekiskt vasmåleri till den grekisk-romerska bildens tolkningsproblem.

ANN-LOUISE SCHALLIN är docent och för närvarande anställd som vikarierande lektor vid Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet. 1994 disputerade hon på en avhandling med titeln *Islands under Influence. The Cyclades in the Late Bronze Age and the Nature of Mycenaean Influence*. Hennes forskning är inriktad på egeisk förhistoria och hon är ansvarig för fältarbete i Midea i Argolis och i Khania på Kreta. 2004–2010 var hon direktör för Svenska institutet i Athen.

FREDRIK THOMASSON är akademiforskare vid Historiska institutionen, Uppsala universitet. Han disputerade 2009 vid European University Institute, Florens, på en avhandling om Johan David Åkerblad (2013). Hans nuvarande forskning undersöker svensk kolonial rättvisa med fokus på behandlingen av slavar och fria svarta i domstolen på Saint Barthélemy under sent 1700-tal och tidigt 1800-tal.

FREDRIK TOBIN, doktorand i Antikens kultur och samhällsliv, Uppsala universitet. Bedriver forskning kring etruskiska gravar med särskilt fokus på södra Etrurien och området mellan Cerveteri och Tarquinia. Avhandlingen utgör den första större studien av gravarna kring San Giovenale, en plats där svenska arkeologer har varit verksamma sedan 1956. Han har ett särskilt intresse för den svenska etruskologins historia.

FREDERICK WHITLING, fil. dr i historia (2010), verksam vid Svenska institutet i Rom. Bedriver forskning i det arkeologihistoriska fältet, med intresse för strukturer och narrativ, kulturarv och det förflutna. Doktorsavhandlingen (European University Institute, Florens) behandlade utländska forskningsinstitut i Rom 1935–1953. Driver sedan 2011 projektet *Gustaf VI Adolf som arkeolog och kulturmecenat*. Aktuell med kommande volymer rörande bland annat klassisk tradition och arkeologihistoria genom utländska forskningsinstitut i Rom och Athen, samt om det svenska Rominstitutets första kvartssekel, 1925–1950.

Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens serie *Konferenser*

- 1 Människan i tekniksamhället. Föredrag och diskussioner vid Vitterhetsakademiens konferens 25–27 januari 1977. 1977
- 2 Människan i tekniksamhället. Bibliografi. 1977
- 3 Swedish-Polish Literary Contacts. 1979
- 4 Människan, kulturlandskapet och framtiden. Föredrag och diskussioner vid Vitterhetsakademiens konferens 12–14 februari 1979. 1980
- 5 Människan, kulturlandskapet och framtiden. Bibliografi. Ed. Arnold Renting. 1980
- 6 Safe Guarding of Medieval Altarpieces and Wood Carvings in Churches and Museums. A Conference in Stockholm, May 28–30 1980. 1981
- 7 Tolkning och tolkningsteorier. Föredrag och diskussioner vid Vitterhetsakademiens symposium 17–19 november 1981. 1982
- 8 Research on Tropes. Proceedings of a Symposium Organized by the Royal Academy of Letters History and Antiquities and the Corpus Troporum, Stockholm, June 1–3 1981. Ed. Gunilla Iversen. 1983
- 9 Om stilforskning. Föredrag och diskussionsinlägg vid Vitterhetsakademiens symposium 16–18 november 1982. 1983
- 10 J. V. Snellman och hans gärning. Ett finskt-svenskt symposium hållet på Hässelby slott 1981 till 100-årsminnet av Snellmans död. 1984
- 11 Behövs "småspråken"? Föredrag vid Vitterhetsakademiens konferens den 22 november 1983. 1984
- 12 Altaistic Studies. Papers Presented at the 25th Meeting of the Permanent International Altaistic Conference at Uppsala June 7–11, 1982. Eds. Gunnar Jarring and Staffan Rosén. 1985
- 13 Att vara svensk. Föredrag vid Vitterhetsakademiens symposium 12–13 april 1984. 1985
- 14 Samhällsplanering och kulturminnesvård. Föredrag och diskussionsinlägg vid Vitterhetsakademiens symposium 28 mars 1985. 1986
- 15 Runor och runinskrifter. Föredrag vid Riksantikvarieämbetets och Vitterhetsakademiens symposium 8–11 september 1985. 1987
- 16 The Slavic Literatures and Modernism. A Nobel Symposium August 5–8 1985. Ed. Nils Åke Nilsson. 1987
- 17 Nubian Culture: Past and Present. Main Papers Presented at the Sixth International Conference for Nubian Studies in Uppsala, 11–16 August, 1986. Ed. Tomas Hägg. 1987
- 18 "1786". Vitterhetsakademiens jubileumssymposium 1986. 1988
- 19 Polish-Swedish Literary Contacts. A Symposium in Warsaw September 22–26 1986. Eds. Maria Janion and Nils Åke Nilsson. 1988
- 20 Sverige och Petersburg. Vitterhetsakademiens symposium 27–28 april 1987. Red. Sten Carlsson och Nils Åke Nilsson. 1989
- 21 Tradition and Modern Society. A Symposium at the Royal Academy of Letters History and Antiquities, Stockholm, November 26–29, 1987. Ed. Sven Gustavsson. 1989
- 22 Die Bronzezeit im Ostseegebiet. Ein Rapport der Kgl. Schwedischen Akademie der Literatur Geschichte und Altertumsforschung über das Julita-Symposium 1986. Ed. Björn Ambrosiani. 1989

- 23 Bilden som källa till vetenskaplig information. Föredrag vid Vitterhetsakademiens symposium 13–14 april 1989. Red. Allan Ellenius. 1990
- 24 Att tala utan ord. Människans icke-verbala uttrycksformer. Föredrag vid symposium i Vitterhetsakademien 25–26 oktober 1989. Red. Göran Hermerén. 1991
- 25 Boris Pasternak och hans tid. Föredrag vid symposium i Vitterhetsakademien 28–30 maj 1990. Red. Peter Alberg Jensen, Per-Arne Bodin och Nils Åke Nilsson. 1991
- 26 Czeslaw Milosz. A Stockholm Conference. September 9–11, 1991. Ed. Nils Åke Nilsson. 1992
- 27 Contemplating Evolution and Doing Politics. Historical Scholars and Students in Sweden and in Hungary Facing Historical Change 1840–1920. A Symposium in Sigtuna, June 1989. Ed. Ragnar Björk. 1993
- 28 Heliga Birgitta – budskapet och förebilden. Föredrag vid jubileumssymposiet i Vadstena 3–7 oktober 1991. Red. Alf Hårdelin och Mereth Lindgren. 1993
- 29 Prehistoric Graves as a Source of Information. Symposium at Kastlösa, Öland, May 21–23, 1992. Ed. Berta Stjernquist. 1994
- 30 Rannsakingar efter antikviteter – ett symposium om 1600-talets Sverige. Red. Evert Baudou och Jon Moen. 1995
- 31 Religion in Everyday Life. Papers given at a symposium in Stockholm, 13–15 September 1993. Ed. Nils-Arvid Bringéus. 1994
- 32 Oscar Montelius 150 years. Proceedings of a Colloquium held in the Royal Academy of Letters, History and Antiquities, Stockholm, 13 May 1993. Ed. Paul Åström. 1995
- 33 August Strindberg och hans översättare. Föredrag vid symposium i Vitterhetsakademien 8 september 1994. Red. Björn Meidal och Nils Åke Nilsson. 1995
- 34 The Aim of Laboratory Analyses of Ceramics in Archaeology, April 7–9 1995 in Lund, Sweden. Eds. Anders Lindahl and Ole Stilborg. 1995
- 35 Qumranlitteraturen. Fynden och forskningsresultaten. Föreläsningar vid ett symposium i Stockholm den 14 november 1994. Red. Tryggve Kronholm och Birger Olsson. 1996
- 36 Words. Proceedings of an International Symposium, Lund, 25–26 August 1995. Ed. Jan Svartvik. 1996
- 37 History-Making. The Intellectual and Social Formation of a Discipline. Proceedings of an International Conference, Uppsala, September 1994. Eds. Rolf Torstendahl and Irmeline Veit-Brause. 1996
- 38 Kultursamanhengar i Midt-Norden. Tverrfagleg symposium for doktorgradsstudentar og forskarar. Førelasingar ved eit symposium i Levanger 1996. Red. Steinar Supphellen. 1997
- 39 State and Minorities. A Symposium on National Processes in Russia and Scandinavia, Ekaterinburg, March 1996. Eds. Veniamin Alekseyev and Sven Lundkvist. 1997
- 40 The World-View of Prehistoric Man. Papers presented at a symposium in Lund, 5–7 May 1997. Eds. Lars Larsson and Berta Stjernquist. 1998
- 41 Forskarbiografin. Föredrag vid ett symposium i Stockholm 12–13 maj 1997. Red. Evert Baudou. 1998
- 42 Personnamn och social identitet. Handlingar från ett Natur och Kultur-symposium i Sigtuna 19–22 september 1996. Red. Thorsten Andersson, Eva Brylla och Anita Jacobson-Widding. 1998
- 43 Philipp Melanchthon und seine Rezeption in Skandinavien. Vorträge eines internationalen Symposions an der Königlichen Akademie der Literatur, Geschichte und Altertümer anlässlich seines 500. Jahrestages in Stockholm den 9.–10. Oktober 1997. Herausgegeben von Birgit Stolt. 1998

- 44 Selma Lagerlöf Seen from Abroad – Selma Lagerlöf i utlandsperspektiv. Ett symposium i Vitterhetsakademien den 11 och 12 september 1997. Red. Louise Vinge. 1998
- 45 Bibeltolkning och bibelbruk i Västerlandets kulturella historia. Föreläsningar vid ett symposium i Stockholm 27 oktober 1997. Red. Tryggve Kronholm och Anders Piltz. 1999
- 46 The Value of Life. Papers presented at a workshop at the Royal Academy of Letters, History and Antiquities, April 17–18, 1997. Eds. Göran Hermerén and Nils-Eric Sahlin. 1999
- 47 Regionala samband och cesurer. Mitt-Norden-symposium II. Föreläsningar vid ett symposium i Stockholm 1997. Red. Staffan Helmfrid. 1999
- 48 Intuitive Formation of Meaning. Symposium held in Stockholm, April 20–21 1998. Ed. Sven Sandström. 2000
- 49 An Assessment of Twentieth-Century Historiography. Professionalism, Methodologies, Writings. Ed. Rolf Torstendahl. 2000
- 50 Stiernhielm 400 år. Föredrag vid internationellt symposium i Tartu 1998. Red. Stig Örjan Ohlsson och Bernt Olsson. 2000
- 51 Roman Gold and the Development of the Early Germanic Kingdoms. Symposium in Stockholm 14–16 Nov. 1997. Ed. Bente Magnus. 2001
- 52 Kyrkovetenskap som forskningsdisciplin. Ämneskonferens i Vitterhetsakademien, 12–13 november 1998. Red. Sven-Åke Selander. 2001
- 53 Popular Prints and Imagery. Proceedings of an International Conference in Lund 5–7 October 2000. Eds. Nils-Arvid Bringéus and Sten Åke Nilsson. 2001
- 54 The Chronology of Base-Ring Ware and Bichrome Wheel-Made Ware. Proceedings of a Colloquium held in the Royal Academy of Letters, History and Antiquities, Stockholm, May 18–19 2000. Ed. Paul Åström. 2001
- 55 Meaning and Interpretation. Conference held in Stockholm, September 24–26 1998. Ed. Dag Prawitz. 2001
- 56 Swedish-Polish Modernism. Literature – Language – Culture. Conference held in Cracow, Poland, April 20–21 2001. Eds. Małgorzata Anna Packalén and Sven Gustavsson. 2003
- 57 Nationalutgåva av de äldre geometriska kartorna. Konferens i Stockholm 27–28 november 2003. Red. Birgitta Roeck Hansen. 2005
- 58 Medieval Book Fragments in Sweden. An International Seminar in Stockholm, 13–16 November 2003. Ed. Jan Brunius. 2005
- 59 Trygghet och äventyr. Om begreppshistoria. Red. Bo Lindberg. 2005
- 60 Wisława Szymborska. A Stockholm Conference May 23–24, 2003. Eds. Leonard Neuger och Rikard Wennerholm. 2006
- 61 Konsterna och själen. Estetik ur ett humanvetenskapligt perspektiv. Red. Göran Hermerén. 2006
- 62 Litteraturens värde – Der Wert der Literatur. Konferens i Stockholm 26–28 november 2004. Red. Antje Wischmann, Eva Hattner Aurelius och Annegret Heitmann. 2006
- 63 Stockholm – Belgrade. Proceedings from the Third Swedish-Serbian Symposium in Stockholm, April 21–25, 2004. Ed. Sven Gustavsson. 2007
- 64 När religiösa texter blir besvärliga. Hermeneutisk-etiska frågor inför religiösa texter. Red. Lars Hartman. 2007
- 65 Scholarly Journals between the Past and the Future. The Fornvännen Centenary Round-Table Seminar, Stockholm, 21 April 2006. Ed. Martin Rundkvist. 2007
- 66 Hela världen är en teater. Åtta essäer om Lars Wivallius. Red. Kurt Johannessson och Håkan Möller. 2007

- 67 Efter femtio år: Aniara 1956–2006. Föredrag vid ett symposium i Kungl. Vitterhetsakademien 12 oktober 2006. Red. Bengt Landgren. 2007
- 68 Jordvärderingssystem från medeltiden till 1600-talet. Red. Alf Ericsson. 2008
- 69 Astrid Lindgrens landskap. Hur landskapets kulturarv förändras, förstås, förvaltas och förmedlas. Red. Magnus Bohlin. 2009
- 70 Kyrkohistoria – perspektiv på ett forskningsämne. Red. Anders Jarlert. 2009
- 71 Skärgård och örlog. Nedslag i Stockholms skärgårds tidiga historia. Red. Katarina Schoerner. 2009
- 72 Emilia Fogelklou läst i dag. Nio essäer. Red. Anders Jeffner. 2010
- 73 Saint Birgitta, Syon and Vadstena. Papers from a Symposium in Stockholm 4–6 October 2007. Eds. Claes Gejrot, Sara Risberg and Mia Åkestam. 2010
- 74 Universitetsrankning och bibliometriska mätningar: Konsekvenser för forskning och kunskapsutveckling. Red. Göran Hermerén, Kerstin Sahlin och Nils-Erik Sahlin. Sammanställn. Ulrika Waaranperä. 2011
- 75 Jämtland och den jämtländska världen 1000–1645. Red. Olof Holm. 2011
- 76 Konsten och det nationella. Essäer om konsthistoria i Europa 1850–1950. Red. Martin Olin. 2013
- 77 Cent ans d'études scandinaves. Centenaire de la fondation de la chaire de Langues et littératures scandinaves à la Sorbonne en 1909. Dir. Sylvain Briens, Karl Erland Gadelii, May-Brigitte Lehman et Jean-Marie Maillefer. 2012
- 78 Från Nyens skans till Nya Sverige. Språken i det Svenska Riket under 1600-talet. Red. Bo Andersson och Raimo Raag. 2012
- 79 Språk och ordkonst in österled. Red. Anders Jeffner. 2012
- 80 La Linguistique dans tous les sens. Dir. Françoise Sullet-Nylander, Hugues Engel et Gunnel Engwall. 2013
- 81 Trust and confidence in scientific research. Eds. Göran Hermerén, Kerstin Sahlin and Nils-Eric Sahlin. 2013
- 82 The Birgittine Experience. Papers from the Birgitta Conference in Stockholm 2011. Eds. Claes Gejrot, Mia Åkestam and Roger Andersson. 2013
- 83 Text, tal och tecken. Några perspektiv inom språkforskningen. Red. Björn Lindblom. 2013
- 84 Flanörens världsbild. Red. Elena Balzamo. 2014
- 85 Sweden–Serbia and Europe. Periphery or not? Ed. Thomas Lundén. 2014
- 86 Richard Wagner. Werk und Wirkung / His works and their impact. A Wagner Symposium 2013. Ed. Anders Jarlert. 2014
- 87 Svensk antikforskning vid Medelhavet. Gustaf VI Adolf och fältarkeologi i historiskt perspektiv. Red. Frederick Whitling. 2014